MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

PATRICIJA LITOVČENKO
(SOCIALINIO DARBO MAGISTRO IŠTĘSTINĖS STUDIJOS)

SOCIALINĖS PAGALBOS PROGRAMŲ VEIKSMINGUMAS SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE PATYRUSIŲ ASMENŲ PSICHOLOGINEI GEROVEI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:
Dr. Rimvydas Augutavičius

Vilnius, 2026

TURINYS

ĮVADAS 5
1. TEORINIAI SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE, SOCIALINIŲ PROGRAMŲ VEIKSMINGUMO IR PSICHOLOGINĖS ASMENS GEROVĖS ASPEKTAI 10
1.1. Smurto artimoje aplinkoje samprata ir formos 10
1.2. Socialinės pagalbos samprata ir tikslai smurto artimoje aplinkoje reiškinio kontekste 17
1.3. Asmens psichologinės gerovės samprata ir reikšmingumas 21
1.4. Socialinės pagalbos programų veiksmingumas ir jo teorinės sąsajos su smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų psichologine gerove 23
2. SOCIALINĖS PAGALBOS PROGRAMŲ VEIKSMINGUMO SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE PATYRUSIŲ ASMENŲ PSICHOLOGINEI GEROVEI TYRIMO METODIKA ... 27
2.1. Empirinio tyrimo metodų ir taikomų instrumentų pagrindimas 27
2.2. Tyrimo organizavimas 31
3. SOCIALINĖS PAGALBOS PROGRAMŲ VEIKSMINGUMO SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE PATYRUSIŲ ASMENŲ PSICHOLOGINEI GEROVEI TYRIMO REZULTATAI 33
3.1. Demografinės respondentų charakteristikos 33
3.2. Tyrimo instrumento patikimumo analizė 35
3.3. Duomenų normalumo analizė 35
3.4. Tyrimo konstruktų ir dimensijų aprašomoji statistika 36
3.5. Pagrindinių tyrimo kintamųjų koreliacinė analizė 37
3.6. Kintamųjų regresinė analizė 38
3.7. Psichologinės gerovės skirtumai pagal sociodemografines charakteristikas 40
3.8. Rodiklių skirtumai pagal lytį (t-testas) 41
3.9. Papildomi situaciniai klausimai: pagalbos gavimo patirtis ir vertinimas 43
DISKUSIJA 50
IŠVADOS 54
REKOMENDACIJOS 57
LITERATŪRA 59
SUMMARY 68
PRIEDAI 69

LENTELĖS

1 lentelė. *Pagrindinės smurto artimoje aplinkoje formos ir jų charakteristikos* 15
2 lentelė. *Respondentų sociodemografinės charakteristikos* 33
3 lentelė. *Tyrimo dimensijų ir konstruktų Cronbach's α koeficientai ir skalių patikimumas* 35
4 lentelė. *Tyrimo dimensijų ir konstruktų normalumo įvertinimas* 35
5 lentelė. *Tyrimo konstruktų ir dimensijų aprašomoji statistika* 36
6 lentelė. *Socialinės pagalbos programų veiksmingumo ir jo dimensijų sąsajos su psichologine gerove* 37
7 lentelė. *Tiesinės regresijos rezultatai: H1 ir H1a-c hipotezių tikrinimas* 38
8 lentelė. *Daugybinės regresijos rezultatai: psichologinės gerovės prognozė pagal programos dimensijas (saugumas, įgalinimas, socialinis palaikymas)* 39
9 lentelė. *Psichologinės gerovės skirtumai pagal sociodemografinius kintamuosius (ANOVA)* 40
10 lentelė. *Tukey HSD post hoc rezultatai: psichologinės gerovės skirtumai pagal išsilavinimą ir užimtumą* 41
11 lentelė. *Nepriklausomų imčių t-testo rezultatai pagal lytį* 42
12 lentelė. *Pagalbos programos vertinimo teiginių aprašomoji statistika* 43

PAVEIKSLAI

1 pav. *Pagrindiniai socialinės pagalbos smurtą patyrusiems asmenims principa*i 19
2 pav. *Empirinis tyrimo modelis, sudarytas remiantis Sullivan (2018) socialinės pagalbos programų veiksmingumo koncepcija* 29
3 pav. *Respondentų pasiskirstymas pagal informacijos apie pagalbą šaltinį* 44
4 pav. *Pirmojo kontakto su pagalbos teikėju būdai* 44
5 pav. *Respondentų gautų pagalbos formų pasiskirstymas* 45
6 pav. *Pagalbos naudojimo trukmės pasiskirstymas* 46
7 pav. *Pagalbos teikimo nuoseklumo vertinimas* 46
8 pav. *Subjektyviai suvokiamas saugumo pokytis po pagalbos* 47
9 pav. *Bendro pagalbos kokybės vertinimo pasiskirstymas* 48

ĮVADAS

Temos aktualumas. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros (FRA) duomenimis, vidutiniškai 22 % moterų ES patiria smurtą artimoje aplinkoje bent kartą per savo gyvenimą, o apskritai apie 30 % visų smurto atvejų artimoje aplinkoje yra susiję su kitais smurto tipais, kuriuos patiria ne tik moterys, bet ir vyrai bei vaikai (FRA, 2021). Lietuva išlieka tarp šalių, kuriose šie rodikliai yra aukštesni už ES vidurkį. Smurtas artimoje aplinkoje yra viena iš itin opių ir reikšmingų visuomenės sveikatos, socialinės apsaugos ir žmogaus teisių problemų, turinti didelį poveikį asmenų fizinei ir psichologinei gerovei, šeimos santykiams ir socialinei integracijai. Vertinant smurto artimoje aplinkoje situaciją Lietuvoje, remiantis Policijos departamento (2024) duomenimis, 2024 m. užregistruota daugiau nei 54,6 tūkst. pranešimų apie smurtą artimoje aplinkoje. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu 2024 m. lapkritį atlikta reprezentatyvi gyventojų apklausa atskleidė, kad nuo smurto artimoje aplinkoje nukenčia kas penkta šalies moteris ir kas dešimtas vyras, tačiau „daugiau nei pusė [58 proc.] patyrusių smurtą gyventojų nesikreipė pagalbos“ (SADM, 2025). Remiantis FRA duomenimis, palyginus su kitomis Europos Sąjungos šalimis, Lietuva išlieka tarp tų valstybių, kuriose smurto atvejų skaičius išlieka didelis.

Tokie rezultatai rodo ne tik problemos mastą, bet ir jos ilgalaikes pasekmes, įskaitant aukų emocinės ir psichologinės sveikatos pažeidimus ir socialinę atskirtį. Nors smurto artimoje aplinkoje kontekste daug dėmesio skiriama būtent fizinės asmens sveikatos sutrikdymo klausimams, tačiau tarp ilgalaikių pasekmių – ir psichologinės gerovės pažeidimai, į kurių svarbą reikšmingą dėmesį atkreipia tiek moksliniai šaltiniai, tiek tarptautinės sveikatos institucijos. Pasaulio sveikatos organizacija (toliau – PSO) smurtą artimoje aplinkoje apibūdina kaip didelę visuomenės sveikatos problemą, tiesiogiai siejamą su depresijos, potrauminio streso sindromo (toliau – PTSS) bei nerimo sutrikimų atsiradimu (PSO, 2024).

Moksliniai šaltiniai taip pat nuosekliai atskleidžia, kad *ilgalaikių pasekmių* spektras smurtą patyrusiam asmeniui – platus ir pasireiškia visiems, nepriklausomai nuo aukos lyties ar amžiaus. Albanesi ir kt. (2021) Italijoje atliktame tyrime nustatyta, kad net pasibaigus pagalbos procesui „moterys vis dar jautėsi nesaugios ir pažeidžiamos kai kuriose gyvenimo srityse, susidurdamos su sunkumais pasitikėjimo ir intymių santykių srityje“ (p. 10). Renner ir Hartley (2021), Bhuller ir kt. (2024) bei Rhee ir Silver (2024) tyrimuose patvirtinta, jog panašių sutrikimų (nerimo sutrikimų, depresijos, pasitikėjimo ir saugumo problemų) patyrimas būdingas ir vyrams, susidūrusiems su smurtu artimoje aplinkoje. Smurto pasekmes patiria ir auką supanti aplinka, ypač vaikai – Mazza ir kt. (2021) tyrime atskleista, kad „smurto artimoje aplinkoje buvimas didina vaiko riziką susidurti su įvairiomis neigiamomis pasekmėmis – internalizuojančiais simptomais, eksternalizuojančiu elgesiu, suvokimo ir kognityvinio funkcionavimo problemomis, akademiniais sunkumais, tarpasmeniniais

sunkumais“ (p. 217). Doroudchi ir kt. (2023) tyrime taip pat akcentuojamos ilgalaikės pasekmės vaikų psichinei sveikatai ir vystymuisi. Remiantis Douglas (2018), vyresnio amžiaus aukos patenka į dar atskirą problemų grupę – izoliaciją, priklausomybę nuo smurtautojo, ribotas pasitraukimo galimybes. Uscila (2020) Lietuvoje atliktame tyrime tai taip pat akcentuoja: „nukentėjusiųjų amžiaus aspektas sąlygoja dar didesnį aukų pažeidžiamumą, jų izoliaciją, nes vyresnio amžiaus žmonės mažiausiai linkę pranešti apie patirtą smurtą, nesikreipia pagalbos, o ir jų fizinės galimybės tai padaryti yra ribotos“ (Uscila, 2020, p. 188)

Lietuvoje nuo 2011 metų galiojantis Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, kuris 2023 m. liepos 1 d. buvo papildytas svarbiu aspektu – apsaugos nuo smurto orderiu, kuriančiu pagrindą pagalbos aukoms sistemai, įtraukiant specializuotos pagalbos centrus (SPC) ir teisėsaugos institucijas (LRS, 2023). Orderis suteikia teisėsaugos institucijoms daugiau galimybių greitai reaguoti į grėsmę, taip pat stiprinamas koordinavimas tarp pagalbos centrų ir kitų įstaigų. Remiantis Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2024) duomenimis: „2023 m. liepą, pradėjus veikti apsaugos nuo smurto orderiui, policijoje registruota beveik 50 tūkst. pranešimų dėl smurto artimoje aplinkoje, o atlikus pavojaus rizikos vertinimą, skirta daugiau kaip 20 tūkst. orderių. Tuo metu, valstybės finansavimą gavę specializuotos kompleksinės pagalbos centrai (SKPC) ir juose dirbantys specialistai pagalbą suteikė daugiau nei 33 tūkst. į juos besikreipusių žmonių“. Vis dėlto šie duomenys atspindi pagalbos teikimo apimtį, o ne jos poveikį smurtą patyrusių asmenų psichologinei gerovei.

Hansen ir kt. (2014) bei Sullivan (2018) tyrimuose nustatyta, kad socialinės pagalbos programos, apimančios psichologinę paramą, socialinių tinklų stiprinimą ir individualizuotą konsultavimą, gali reikšmingai sumažinti psichologinius simptomus, tokius kaip depresija ar nerimas, bei padidinti suvokiamos socialinės paramos lygį. Tokios programos prisideda ir prie aukų atsparumo bei įgalinimo procesų, kurie, Albanesi ir kt. (2021) teigimu, yra „du tarpusavyje sąveikaujantys procesai, abu paremti asmeniniais ir socialiniais ištekliais (pvz., žiniomis, įgūdžiais, savigarba ir socialine parama)“ (p. 3). Šio darbo kontekste socialinės pagalbos programų veiksmingumas apibrėžiamas remiantis Sullivan (2018) konceptualiniu modeliu, kuriame veiksmingumas suprantamas kaip pagalbos intervencijų gebėjimas prisidėti prie smurtą patyrusių asmenų psichologinės gerovės per kelis tarpusavyje susijusius mechanizmus – saugumo jausmo stiprinimą, įgalinimą, suvokiamos socialinės paramos didinimą bei galimybių prieigos prie reikalingų išteklių užtikrinimą (Sullivan, 2018, p. 124).

Mokslinė problema. Autoriai Čaplikienė ir Velička (2017) atkreipia dėmesį į regioninius pagalbos paslaugų kokybės skirtumus, o Michailovič (2022) išryškina tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumus, mažinančius pagalbos veiksmingumą. Jociutė ir Ibijanskaitė (2022) papildė šį paveikslą, atskleisdamos žmogiškųjų išteklių trūkumą ir paslaugų prieinamumo problemas,

ypač kaimiškose vietovėse. Šiuos sisteminius trūkumus dar gilina struktūriniai veiksniai – socialinė izoliacija ir stigmatizacija (Albanesi ir kt., 2021), kurie riboja aukų galimybes pasinaudoti pagalba.

Nepaisant minėtų trūkumų, Lietuvos pagalbos sistema teikia paslaugas plačiu mastu – per metus išduodama virš 20 tūkst. apsaugos orderių, o specializuotos kompleksinės pagalbos centrai padeda daugiau nei 33 tūkst. besikreipiančių asmenų (SADM, 2024). Tačiau šie duomenys atspindi sistemos veiklos apimtį, o ne jos poveikį pačių aukų patiriamai psichologinei gerovei. Cattaneo ir Goodman (2015) šią problemą įvardija tiesiogiai: „paslaugų veiksmingumo tyrimai linkę susitelkti tik į konkrečias teikiamos paslaugos sritis (pvz., būstas, saugumas, nuteisimas)“, o tinkamas vertinimas turėtų „atskleisti platesnį poveikių spektrą, kurį gali sukelti bet kuris veiksmas, ir kaip jie siejasi su tuo, kas svarbu pačiai aukai“ (Cattaneo ir Goodman, 2015, p. 92). Empirinių duomenų apie šių programų realų poveikį smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų psichologinei gerovei – ypač ilgalaikėje perspektyvoje – Lietuvoje trūksta. Šio darbo mokslinę problemą formuoja prieštaravimas tarp Lietuvoje plačiai veikiančios socialinės pagalbos programų infrastruktūros ir nepakankamo empirinio jų veiksmingumo įvertinimo smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų psichologinei gerovei, dėl ko apsunkėja pagrįstų sprendimų priėmimas dėl pagalbos plėtros bei tobulinimo krypčių.

Atsižvelgiant į pateiktą mokslinę problemą, šiame darbe keliamas **tyrimo klausimas** – *koks yra Lietuvoje taikomų socialinės pagalbos programų veiksmingumas smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų psichologinei gerovei?*

Tyrimo ištirtumas ir naujumas. Basilio ir kt. (2021) duomenimis, per pastaruosius 50 metų pasirodė daugiau nei 20 tūkst. publikacijų, analizuojančių fizinio, emocinio, ekonominio ir seksualinio smurto pasekmes. Tarp tarptautiniu mastu žinomų autorių, Sullivan (2018) pristatė konceptualinį modelį, akcentuojantį socialinės paramos reikšmę smurtą patyrusių asmenų psichologinei gerovei. Cattaneo ir Goodman (2015) išskyrė įgalinimo procesą kaip centrinį pagalbos veiksmingumo mechanizmą. Hansen ir kt. (2014) tyrimai parodė, kad psichologinės paramos programos reikšmingai sumažina depresijos simptomus tarp smurtą patyrusių asmenų. Karakurt ir kt. (2022) metaanalizėje patvirtino kognityvinės elgesio terapijos kartu su įgalinimo elementais veiksmingumą gerinant PTSS ir depresijos simptomus. Kourti ir kt. (2023) analizavo COVID-19 pandemijos poveikį smurto artimoje aplinkoje paplitimui, Cunha ir kt. (2024) gilinosi į socialinės izoliacijos ir ribotų išteklių reikšmę aukų gerovei, o Schucan Bird ir kt. (2024) sisteminėje apžvalgoje akcentavo neformalių socialinių tinklų indėlį į atsigavimo procesą.

Lietuvos kontekste, Jociutė ir Ibijanskaitė (2022) atskleidė pagalbos paslaugų prieinamumo problemas, susijusias su žmogiškųjų išteklių trūkumu ir ilgomis laukimo eilėmis. Čaplikienė ir Velička (2017) išryškino regioninius pagalbos teikimo skirtumus, Michailovič ir kt. (2021) – institucinės koordinacijos spragas. Maričevaitė ir Povilaitienė (2023) tyrime analizavo krizių centrų veiklą, akcentuodamos specifinius aukų poreikius bei socialinių darbuotojų iššūkius. Jakštienė (2017)

tyrime aptarta tarpdisciplininio bendradarbiavimo svarba tarp švietimo įstaigų ir pagalbos institucijų, o Bučiūnas ir Velička (2017) analizavo tarpinstitucinio bendradarbiavimo formas tiriant smurto atvejus.

Nepaisant gausaus tyrimų korpuso, vis dar trūksta darbų, sistemingai analizuojančių socialinės pagalbos programų poveikį psichologinei gerovei – ypač ilgalaikiam poveikiui psichikos sveikatai ir socialinei reintegracijai (Jociutė ir Ibijanskaitė, 2022). **Šio darbo naujumą** sudaro sisteminis Lietuvoje taikomų socialinės pagalbos programų veiksmingumo vertinimas smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų psichologinei gerovei, taikant tarptautiniu mastu pripažintus matavimo instrumentus ir derinant kelis psichologinės gerovės aspektus – emocinę savijautą, įgalinimą, suvokiamą socialinę paramą – į vieną analitinį kontekstą, remiantis Sullivan (2018) konceptualiniu modeliu.

Tyrimo objektas – socialinės pagalbos programų veiksmingumas smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų psichologinei gerovei.

Tyrimo tikslas – įvertinti socialinės pagalbos programų Lietuvoje veiksmingumą smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų psichologinei gerovei.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti teorinius socialinės pagalbos programų ir asmens psichologinės gerovės aspektus, išryškinant šių konstruktų sampratas, raišką ir kitus svarbiausius teorinius elementus.
2. Pristatyti svarbiausias smurtą artimoje aplinkoje patiriančių asmenų charakteristikas.
3. Išskirti teorines socialinių pagalbos programų ir asmens psichologinės gerovės reiškinio tarpusavio sąsajas smurtą artimoje aplinkoje patiriančių asmenų kontekste.
4. Empiriškai nustatyti socialinių programų veiksmingumą smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų psichologinei gerovei.

Darbe keliamos tyrimo hipotezės:

- **H1** – kuo aukštesnis socialinės pagalbos programų veiksmingumo vertinimas, tuo aukštesnė smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų psichologinė gerovė.
- **H1a** – kuo veiksmingiau socialinė programa užtikrina asmens saugumą, tuo aukštesnė smurtą artimoje aplinkoje patyrusio asmens psichologinė gerovė.
- **H1b** – kuo labiau socialinė programa stiprina asmens įgalinimą ir savarankiškumą, tuo aukštesnė smurtą artimoje aplinkoje patyrusio asmens psichologinė gerovė.
- **H1c** – kuo veiksmingiau socialinė programa padeda atkurti socialinius ryšius ir palaikymą, tuo aukštesnė smurtą artimoje aplinkoje patyrusio asmens psichologinė gerovė.

Darbe taikomi metodai. Teoriniai tyrimo metodai – mokslinės literatūros šaltinių ir dokumentų analizė bei sisteminimas, siekiant atskleisti svarbiausius teorinius smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų socialinės pagalbos programų veiksmingumo bei asmens psichologinės gerovės konstruktų aspektus, aptarti jų sampratas, struktūrą, galimas teorines šių reiškinių sąsajas bei apžvelgti pagrindines smurto artimoje aplinkoje patyrusių asmenų charakteristikas. Empiriniam tyrimui atlikti, šiame darbe taikoma kiekybinė tyrimo strategija, duomenims surinkti naudojama anketinė apklausa. Empirinių duomenų analizei taikomi aprašomosios statistikos, Cronbach‘s alpha, taip pat duomenų normalumo vertinimo metodai, atliekama lyginamoji (ANOVA, Post hoc ir t-testas) analizė. Hipotezių tikrinimui taikoma koreliacinė ir regresinė analizės.

1. TEORINIAI SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE, SOCIALINIŲ PROGRAMŲ VEIKSMINGUMO IR PSICHOLOGINĖS ASMENS GEROVĖS ASPEKTAI

1.1. Smurto artimoje aplinkoje samprata ir formos

Smurto artimoje aplinkoje problematika yra viena iš itin jautrių socialinių visuomenės problemų, su kuria susiduria įvairių demografinių grupių asmenys. Kartu tai ir viena iš labiausiai paplitusių žmogaus teisių pažeidimo formų, kuri turi ilgalaikes pasekmes tiek aukai, tiek visuomenei. Akademinėje literatūroje matoma su smurtiniu elgesiu artimoje aplinkoje susijusių tyrimų gausa skirtingų mokslo sričių perspektyvose – sociologijos, psichologijos, teisės – suteikia pagrindą kalbėti apie problemos sudėtingumą ir mastą.

Pasaulio sveikatos organizacija smurtą artimoje aplinkoje apibrėžia kaip dabartinių ar buvusių sutuoktinių ar partnerių „elgesį artimuose santykiuose, sukeliantį fizinę, seksualinę ar psichologinę žalą, įskaitant fizinės agresijos, seksualinio prievartavimo, psichologinio smurto ir kontrolės siekiančio elgesio atvejus“ (Pasaulio sveikatos organizacija, 2021). Jungtinės Tautos smurto artimoje aplinkoje (angl. *domestic violence, domestic abuse, intimate partner violence*) reiškinį traktuoja kaip „elgesio modelį bet kuriuose santykiuose, naudojamą siekiant įgyti ar išlaikyti valdžią ir intymaus partnerio kontrolę“ (Jungtinės Tautos, b. d.). Lietuvoje smurto artimoje aplinkoje samprata yra apibrėžta Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme (2023), kuris nurodo, kad smurtas artimoje aplinkoje – tai „artimoje aplinkoje veikimu ar neveikimu asmeniui daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, turtinę ir (ar) neturtinę žalą“ (Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 2023).

Aptarti apibrėžimai leidžia suprasti, kad smurtas artimoje aplinkoje yra kompleksinis reiškinys ir gali pasireikšti įvairiomis formomis. Remiantis Myhill (2017), nėra vieningo sutarimo dėl smurto artimoje aplinkoje formų kategorizavimo, tačiau paprastai tyrimai išskiria ir sutaria dėl šių pagrindinių formų – tai *fizinis*, *seksualinis* ir *psichologinis* smurtas prieš artimus asmenis. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (toliau – LR SADM) (2024) savo oficialiame puslapyje nurodo, kad fizinis smurtas – tai „neteisėtas, tyčinis prieš asmens valią jo organizmui daromas fizinis poveikis, kuriuo siekiama atimti gyvybę, padaryti žalą sveikatai, atimti laisvę, sukelti bejėgišką būklę, fizinį skausmą ar kitokias fizines kančias“. Seksualinį smurtą LR SADM (2024) apibrėžia kaip „situaciją, kai kažkas priverstas dalyvauti nepageidaujamoje, nesaugioje arba žeminančio pobūdžio seksualinėje veikloje“. Taip pat apibrėžiamas ir psichologinis smurtas, remiantis LR SADM (2024), tai pavojingas, visada sąmoningas, tyčinis poveikis kito žmogaus psichikai, verčiantis jį baimintis, kad dėl tolesnių grasinančiojo veiksmų ar neveikimo atsiras

kažkokių neigiamų padarinių“. Nors šios trys smurto formos dažniausiai išskiriamos tiek teoriniuose, tiek praktiniuose šaltiniuose, literatūroje vis dažniau pabrėžiama ir kitų, mažiau matomų, tačiau ne mažiau reikšmingų smurto apraiškų svarba.

Taigi, galima išskirti, kad be minėtų smurto formų, tiek moksliniuose šaltiniuose, tiek teisiniuose dokumentuose vis dažniau išskiriama ir dar viena papildoma kategorija pasireiškianti *ekonominio* arba kitaip literatūroje dar apibrėžiamo – *finansinio* pobūdžio smurtu artimoje aplinkoje (Ahmadabadi ir kt., 2020; Postmus ir kt., 2020; Walker-Descartes ir kt., 2021; LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 2023). Pasak Postmus ir kt. (2020), ekonominis ar finansinis piktnaudžiavimas intymių partnerių santykiuose dažnai yra paslėpta ir viena iš „nematomų“ prievartos formų. Tyrimai atskleidžia, kad ekonominio pobūdžio smurtas gali implikuoti aukos patiriamą skurdą, finansinę riziką, finansinį nesaugumą kartais net ilgai ir po santykių pabaigos (Kaittila ir kt., 2024). Taigi, šiuo atveju, svarbu atkreipti dėmesį, kad ekonominis smurtas kartu gali būti traktuojamas ir kaip tikėtina patiriamo smurto artimoje aplinkoje pasekmė asmenims, nutraukiantiems smurtinius santykius išsiskyrimo metu ir toliau po jo. Autorių Wilson ir kt. (2023) teigimu, nors su smurtinio elgesio reiškiniais dirbantys specialistai ir tyrėjai anksti atkreipė dėmesį ir ekonominio pobūdžio smurtą įvardino kaip pagrindinį prievartinės kontrolės pagrindą, tačiau galima išskirti, kad tik neseniai ekonominis piktnaudžiavimas buvo išskirtas kaip atskira ir svarbi smurto artimoje aplinkoje forma ir tapo atskirtas nuo emocinės ir psichologinės prievartos formų, nors ir turi panašumų ar sutapimų su jomis. Analizuojant su ekonominio pobūdžio smurtu susijusią mokslinę literatūrą, galima pastebėti, kad įvairūs autoriai atkreipia dėmesį į tai, kad ekonominio pobūdžio prievarta dar turėtų būti tiksliau apibrėžta įvardinant tikslias jos raiškos ribas. Postmus ir kt. (2020) teigimu, aukos ne visada supranta ekonominio piktnaudžiavimo padarinius ir tokios smurtinės prievartos žalos mastą iki kol santykiai nebūna nutraukiami, todėl gali neatpažinti ekonominio piktnaudžiavimo kaip smurto artimoje aplinkoje formos santykių metu.

Visgi, analizuojant akademinę literatūrą, galima išskirti tam tikras esmines ekonominio piktnaudžiavimo raiškos formas. Taigi, ekonominis smurtas gali pasireikšti finansų kontrole, kai smurtautojas visiškai kontroliuoja namų ūkio finansus, įskaitant pinigus, prekes ir turtą. Taip pat išskiriamas ir ekonominis išnaudojimas, siejamas su tuo, kad smurtautojas paima aukos išteklius ir (arba) sukuria skolą aukos vardu, taip didinant aukos pažeidžiamumą ir dėl finansinės priklausomybės apsunkinant aukos galimybes pasitraukti iš smurtinių santykių. Taip pat galima išskirti ir tokią ekonominio smurto formą, kaip tam tikras ekonominis sabotažas, kai smurtautojas stengiasi užkirsti kelią aukos nepriklausomybei, pavyzdžiui, jos bandymui dirbti ar įgyti profesinių įgūdžių. Lietuvos kontekste, ekonominis smurtas, kaip viena iš smurto artimoje aplinkoje formų, taip pat išskiriama ir Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme. LR SADM (2024) taip pat apibrėžė ekonominio smurto sampratą, išskiriant, kad „tai smurtas susijęs su šeimos finansais“ ir

apibrėžiant, kad jis gali pasireikšti tokiomis formomis kaip – „neleidimas partneriui dirbti, iš partnerio atimamas uždarbis, vertimas prašyti pinigų savo ir vaikų reikmėms, neduodama pinigų būtiniausiems dalykams, kontroliuojamas šeimos biudžetas ir vienvaldiškai priimami finansiniai sprendimai, atsisakoma išlaikyti vaikus tiek gyvenant santuokoje, tiek skyrybų atveju“. Nors ekonominis smurtas ilgą laiką liko nematomas, šiandien jis vis dažniau atpažįstamas kaip savarankiška, itin žalinga kontrolės forma. Tačiau spartėjanti technologijų plėtra kartu sukuria sąlygas atsirasti ir kitoms, ne mažiau pavojingoms smurto formoms.

Taigi, be jau aptartų fizinio, seksualinio, psichologinio bei ekonominio smurto formų, galima pastebėti, kad atliepiant technologinės eros procesus, mokslinėje literatūroje taip pat išskiriama ir nauja – *elektroninio-skaitmeninio* smurto forma. Analizuojant skirtingus šią temą nagrinėjančius akademinius šaltinius, galima matyti, kad skaitmeniniam smurtui apibrėžti gali būti naudojami keli skirtingi terminai, kaip pavyzdžiui, technologijų pagalba vykdomas smurtas (angl. *Technology-facilitated abuse,* (TFA) (Torp Løkkeberg ir kt., 2024), skaitmeninis smurtas / skaitmeninis smurtas artimoje aplinkoje (angl. *Digital abuse / Digital domestic abuse*) (MacLure ir Jones, 2021), kibernetinis intymaus partnerio smurtas (angl. *Cyber intimate partner violence* (cyber-IPV) (Gilbar ir kt., 2023), skaitmeninė prievartinė kontrolė arba skaitmeninėmis priemonėmis grįsta prievartinė kontrolė (angl. *Technology-facilitated coercive control*) (Harris ir Woodlock, 2019; Afrouz, 2023).

Nors visi terminai iš esmės apibrėžia tą patį skaitmeninio smurto artimoje aplinkoje reiškinį, galima pastebėti tam tikrų skirtumų, kurie dažniausiai yra sietini su šio fenomeno raiškos forma. Apžvelgiant įvairius akademinius šaltinius, galima matyti, kad dažnai vartojami ir plačiausiai skaitmeninio smurto reiškinį apibrėžiantys terminai – tai skaitmeninis smurtas ir smurtas vykdomas piktnaudžiaujant skaitmeninėmis priemonėmis. Šie terminai iš esmės kalba apie sistemingą ir ilgalaikį kontrolės pobūdį, kai santykiuose akcentuojama galios nelygybė ir manipuliacija technologijomis ir tai apima bet kokį smurtą, prievartą ar aukos kontrolę, kuri vykdoma pasitelkiant elektronines-skaitmenines priemones – telefonus, socialinius tinklus, vietos nustatymo ir sekimo priemones (GPS), elektroninius laiškus, skambučius, trumpąsias žinutes ir kitas galimas technologines priemones. Torp Løkkeberg ir kt. (2024) teigimu, technologijų pagalba vykdomas smurtas – tai žalingas elgesys, kurį vienas partneris atlieka kito partnerio atžvilgiu nuotoliniu būdu, tačiau nesitaikydami į kito partnerio asmenį ar fizinį kūną tiesiogiai, o tam naudodami technologijas, pavyzdžiui, išmanųjį telefoną, socialinius tinklus, stebėjimo programas ar kitą technologiją, taip siekiant šantažuoti, kontroliuoti, žeminti, paveikti, susilpninti kitą asmenį ar priekabiauti prie jo. Panašų terminą savo straipsnyje pateikia ir MacLure ir Jones (2021), kurie skaitmeninio smurto reiškinį apbrėžia kaip partnerių ar buvusių partnerių vykdomą priekabiavimą, persekiojimą, grasinimus ir smurtą naudojantis skaitmeninėmis priemonėmis, siekiant kontroliuoti, izoliuoti ar žaloti auką. Taigi, analizuojant bendrinius elektroninio pobūdžio smurto artimoje aplinkoje

apibrėžimus, galime išskirti, kad vienas iš esminių skaitmeninio smurto formų bruožų – tai nebuvimas jokių fizinių ribų ir skirtingai nei tradicinės smurto formos, elektroninė smurto forma vyksta bet kur ir bet kada, nepriklausomai nuo vietos, laiko, tiesioginio kontakto su auka nebuvimo ir tai reiškia, kad aukos nėra apsaugotos nuo tokio pobūdžio smurto net palikusios smurtautoją ar persikėlusios fiziškai.

Toliau apžvelgiant akademinę literatūrą analizuojančią elektroninio smurto reiškinį, svarbu aptarti ir vis dažniau minimą *skaitmeninės prievartinės kontrolės* fenomeną, kuris gali būti laikomas viena elektroninio smurto formų, tačiau išsiskiriantis tam tikra specifika, susijusia su ilgalaikiu ir sisteminiu kontrolės pobūdžiu. Jei prieš tai aptarti elektroninio smurto artimoje aplinkoje apibrėžimai buvo platesnės sąvokos, apimančios visas technologinio smurto formas ir dažnai gali būti epizodiniai ar net atsitiktiniai, tai skaitmeninės prievartinės kontrolės reiškinys remiasi konkrečiu, dažnai kruopščiai planuojamu, ilgalaikiu kontrolės per technologijas modeliu ir iš teorinės perspektyvos remiasi prievartinės kontrolės teorija. Afrouz (2023) pabrėžia, kad tai ilgalaikė sisteminė kontrolė, o ne tik pavieniai atvejai. Autorės Harris ir Woodlock (2019), savo straipsnyje išskirtinai analizuoja ir siekia apibrėžti ir konceptualizuoti būtent skaitmeninės prievartinės kontrolės reiškinį ir atlikusios tyrimų apžvalgą, pateikia sampratą, kurioje šis reiškinys pristatomas kaip sistemingas ir ilgalaikis skaitmeninių įrenginių, žiniasklaidos priemonių, slaptų programinių stebėjimo įrangų naudojimas siekiant persekioti, grasinti, gąsdinti ar kitaip smurtauti prieš esamą ar buvusį partnerį. Autorės akcentuoja, kad toks smurtas pasižymi „erdviškumo“ stoka (angl. *spacelessness*) arba kitaip neturi fizinio apribojimo ir yra vykdomas per erdvės nepaisantį technologinį ryšį, kuris leidžia smurtautojui nuolat sekti auką, ją persekioti ar kontroliuoti.

Dar vienas moksliniuose šaltiniuose minimas elektroninio-skaitmeninio smurto reiškinio apibrėžimas, kurį svarbu aptarti – tai *kibernetinis intymaus partnerio smurtas* arba kitaip *kibernetinis smurtas artimoje aplinkoje* (angl. *Cyber intimate partner violence*). Apžvelgus šia tema egzistuojančius šaltinius, galima matyti, kad šis terminas naudojamas siekiant apibrėžti ne technologinį smurtą bendrai, bet išskiriant, kad tai smurtas, kuris vyksta per internetinius šaltinius – socialinius tinklus, elektroninius laiškus, įvairias kitas internetines platformas ir įrankius. Gilbar ir kt. (2023) atliko 46 tyrimus apimančią meta-analizę, siekdami išanalizuoti kibernetinio smurto artimoje aplinkoje formas iš abiejų – tiek aukos, tiek ir smurtautojo perspektyvų, bei taip pat apžvelgė tai iš lyčių perspektyvos, bei analizavo kibernetinio smurto raiškos sąsajas su tradicinėmis, kontaktinėmis (angl. *face to face*) smurto formomis. Autorių teigimu, kibernetinio smurto artimoje aplinkoje reiškinys apima partnerio veiklų internete stebėjimą, kontrolę jo komunikacijoje, grasinimus, gėdingų nuotraukų, vaizdo ar kitų įrašų skleidimą ir viešinimą ar kitus panašius elgesio modelius elektroninėje erdvėje. Kaip ir ankstesniuose apibrėžimuose, galima išskirti, kad kibernetinis smurtas taip pat nėra laikomas epizodiniu ir Gilbar ir kt. (2023) teigimu, grindžiamas ilgalaikiu dominavimu ir kontrole. Pasak autorių, tai gali pasireikšti kaip psichologinė agresija – įvairūs įžeidimai, grasinimai,

žeminantis elgesys internete, taip pat gali būti išreikštas kaip seksualinė agresija, pavyzdžiui, verčiant siųsti intymią medžiagą ar ją skleidžiant, bei taip pat galimas kibernetinis persekiojimas, kaip pavyzdžiui, prisijungimas prie asmens paskyrų, vietos sekimas ir kita.

Praktikoje šios formos kasdien atrodo gana atpažįstamai. Vienas partneris reikalauja žinoti antrojo socialinių tinklų slaptažodžius, reguliariai tikrina susirašinėjimus. Kitas naudoja sekimo programėles partnerio buvimo vietai stebėti – neretai net be jo žinios. Pasitaiko atvejų, kai per žinutes siunčiami nuolatiniai grasinimai ar įžeidimai, viešinamos intymios partnerio nuotraukos siekiant jį pažeminti. Dažna situacija – reikalavimas reguliariai siųsti buvimo vietos įrodymus, tarsi savotišką kontrolės įrankį. Iš pirmo žvilgsnio tai gali atrodyti kaip pavydus elgesys, bet iš esmės tai – kibernetinio dominavimo forma.

Taigi, mokslinių šaltinių apžvalga parodė, kad tiek skaitmeninė prievartinė kontrolė, tiek kibernetinis smurtas artimoje aplinkoje leidžia kalbėti apie vis labiau diversifikuojančias smurto artimoje aplinkoje raiškos formas, kurios nors ir vykdomos per įvairias technologines priemones, iš esmės atliepia klasikinius prievartos ir dominavimo dėsningumus, tokius kaip kontrolę, psichologinį ir emocinį aukos paveikumą.

Tačiau svarbu išskirti, kad mokslinėje literatūroje vis dažniau akcentuojama ir dar viena, kiek mažiau apčiuopiama, bet reikšmingą poveikį ją patiriantiems asmenis turinti smurto forma – *socialinis smurtas* (angl. *social abuse / social isolation*), kuris nors ir neretai lieka fone kitų smurto artimoje aplinkoje formų, gali būti lemiamas veiksnys, atimantis iš aukos vieną svarbiausių jos resursų – socialinę paramą ir autonomijos galimybę. Mokslininkai išskiria, kad apskritai socialinio smurto forma yra glaudžiai susijusi su aukų patiriamu psichologiniu bei ekonominio pobūdžio smurtu, tačiau turi ir tam tikrų specifinių savarankiškų požymių, susijusių su ilgalaikėmis pasekmėmis aukai, jos savistabai, pasitikėjimui savimi, atsiskyrimui nuo bet kokių galimų pagalbos tinklų (Lanier ir Maume, 2009; Campbell, 2017; Heron ir kt., 2022).

Autoriai Mojahed ir kt. (2021) savo straipsnyje socialinę izoliaciją, kaip smurto formą apibrėžia, teigdami, kad tai sąmoningai sukuriama aukos atskirtis nuo pagrindinių socialinių ryšių, galimų pagalbos tinklų, taip pat šeimos narių ir draugų. Minėtų autorių teigimu, tai viena iš kontrolės formų, kurią smurtautojai taiko siekdami dominuoti, taip izoliuodami auką nuo aplinkos ir tokiu būdu apribodami jos galimybes gauti paramą ar pagalbą. Straipsnyje taip išskiriama, kad socialinė izoliacija, kaip smurto artimoje aplinkoje forma, gali turėti dvigubą vaidmenį ir iš vienos pusės ji gali būti kaip patiriamo smurto pasekmė, kai auka dėl patiriamo smurto pati atsiriboja nuo aplinkinių, o iš kitos pusės – kaip atskirai taikoma smurto forma, kai izoliuojama sąmoningai, siekiant sustiprinti kontrolę (Mojahed ir kt., 2021). Taigi, atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad socialinis smurtas, gali pasireikšti ir būti naudojamas kaip aktyvus veiksmas, pavyzdžiui, draudimas aukai bendrauti su

šeima, arba kaip struktūrinė pasekmė, kaip pavyzdžiui, priklausomybė nuo smurtautojo dėl nutrūkusių socialinių ryšių.

Taigi, apžvelgus pagrindines smurto artimoje aplinkoje formas, galima išskirti, kad šiandieninėje teorinėje ir praktinėje plotmėje, dažniausiai įvardinamos šios esminės kategorijos – tai fizinis, seksualinis, psichologinis (emocinis), ekonominis, skaitmeninis ir socialinis smurtas. Toliau 1-oje lentelėje pateikiama susisteminta informacija, glaustai išskiriant tekste aptartas pagrindines smurto artimoje aplinkoje formas ir jų charakteristikas.

1 lentelė. *Pagrindinės smurto artimoje aplinkoje formos ir jų charakteristikos*

Smurto forma	**Esminiai požymiai ir charakteristikos**	**Šaltiniai**
Fizinis smurtas	Tyčinis, prieš aukos valią atliekamas fizinis poveikis, keliantis pavojų sveikatai, gyvybei, sukeliantis fizinį skausmą ar kančias.	LR SADM (2024)
Seksualinis smurtas	Prievarta įtraukiama į nepageidaujamą, žeminančią ar nesaugią seksualinę veiklą.	LR SADM (2024)
Psichologinis (emocinis) smurtas	Sąmoningas, tyčinis psichologinis poveikis, siekiantis sukelti aukai baimę, nerimą, išprovokuojantis neigiamų pasekmių lūkestį.	LR SADM (2024)
Ekonominis (finansinis) smurtas	Finansų kontrolė, ekonominis išnaudojimas ar sabotažas, ribojantis aukos ekonominę nepriklausomybę, sukuriantis finansinę priklausomybę nuo smurtautojo.	Postmus ir kt. (2020); Kaittila ir kt. (2024); LR SADM (2024); LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas (2023)
Elektroninis-skaitmeninis smurtas	Smurtas vykdomas technologinėmis priemonėmis, toks kaip persekiojimas, kontrolė, žeminimas, manipuliacija naudojantis telefonais, GPS, socialiniais tinklais ir kt. Ši forma neturi fizinių ribų, gali vykti bet kur ir bet kada.	Torp Løkkeberg ir kt. (2024); MacLure ir Jones (2021); Afrouz (2023); Harris ir Woodlock (2019); Gilbar ir kt. (2023)
Socialinis smurtas (socialinė izoliacija)	Sąmoningai sukuriama aukos atskirtis nuo socialinių ryšių ir pagalbos tinklų, naudojama kaip aktyvi kontrolės priemonė ar kaip struktūrinė smurto pasekmė.	Mojahed ir kt. (2021); Lanier ir Maume (2009); Campbell (2017); Heron ir kt. (2022)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis lentelėje nurodytais šaltiniais

Visos šios formos pasižymi savitu poveikio pobūdžiu, tačiau jas vienija esminis bruožas – tai kontrolės, galios disbalanso ir prievartos aspektas, kurio centre – aukos paveikumas ir pažeidžiamumas. Smurto formų analizė leidžia suvokti jų daugialypumą ir atskleidžia, kad šis reiškinys negali būti vertinamas siaurai, tik per vieną reiškinio formą ar dimensiją, jis reikalauja visuminio, sisteminio požiūrio, apimančio tiek asmeninius, tiek struktūrinius veiksnius. Taigi, pavyzdžiui, kaip ir buvo minėta, socialinis smurtas tai pat gali būti persipynęs su kitomis smurto formomis, tokiomis kaip psichologinis ar ekonominis smurtas ir tai atkreipia dėmesį į dar vieną aspektą, kurį analizuojant esamas smurto artimoje aplinkoje formas yra svarbu apžvelgti.

Pasak Potter ir kt. (2021), kategorizuojant smurto artimoje aplinkoje formas – svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad tyrimai patvirtina, kad dažnu atveju šios smurto formos pasireiškia ne viena forma, o jų deriniu ir tai sukelia papildomų diskusijų dėl smurto artimoje aplinkoje formų kategorizavimo. Taigi, pasak autorių, smurtas gali pasireikšti keliomis formomis, pavyzdžiui, įprastai auka patirianti fizinį smurtą, taip pat susiduria ir su psichologinio smurto apraiškomis. Tai patvirtina ir Ahmadabadi ir kt. (2020), kurių teigimu, partnerių smurtas yra įvairių formų ir jos gali būti patiriamos kaip atskiros formos arba skirtingos smurto artimoje aplinkoje formų kombinacijos.

Taigi, apibendrinant poskyryje aptartą informaciją, galima išskirti, kad smurto artimoje aplinkoje reiškinys yra kompleksinė problema, kuri aptariama ir nuosekliai nagrinėjama tiek akademinėje – teorinės reiškinio analizės, empiriniai tyrimai, tiek praktinėje perspektyvoje – teisiniuose dokumentuose, tačiau apskritai nėra vieno visiškai vienodo požiūrio dėl jo formų kategorizavimo. Teorinė šaltinių apžvalga atskleidžia, kad dažniausiai konstruktyviai sutariama ir išskiriama, kad pagrindinės smurto formos yra fizinis, seksualinis ir psichologinis smurtas. Tačiau svarbu pabrėžti, kad vis dažnesnis dėmesys skiriamas ir mažiau matomoms, tačiau tikrai ne mažiau reikšmingas pasekmes galinčioms sukelti smurto formoms. Kaip viena iš tokių formų – tai ekonominis smurtas, kuris, kaip buvo minėta, dažnai yra „nematomas“ ir aukai sunkiau identifikuojamas kaip atskiras smurto mechanizmas ir pasireiškia finansų kontrole ar ekonominiu išnaudojimu, lemiančių ilgalaikes finansines pasekmes aukai. Taip pat svarbu išskirti, kad technologijų plėtra paskatino ir naują elektroninio-skaitmeninio smurto formą, kuri pasižymi tuo, kad neturi fizinių ribų ir taip gali būti vykdoma nepriklausomai nuo fizinio atstumo tarp aukos ir smurtautojo. Ši smurto artimoje aplinkoje forma apima tiek skaitmeninę kontrolę, kai nuolat stebima ir smurtautojo kontroliuojama aukos veikla, bet taip pat ir kibernetinį-internetinį smurtą, naudojantis įvairiomis internetinėmis platformomis aukos žeminimui ir persekiojimui. Taip pat labai svarbu išskirti, kad įvairūs šaltiniai daug dėmesio skiria socialinio smurto arba socialinės izoliacijos, kaip smurto formai, kuri gali būti vykdoma tiek tiesioginiu būdu izoliuojant auką, tiek ir netiesiogiai, tokiu atveju, aukai dėl patirto smurto pačiai atsiribojant nuo socialinės aplinkos ir bet kokių galimų pagalbos galimybių. Tad ši smurto forma ir yra išskirtinai reikšminga tuo, kad atima iš aukos socialinės paramos tinklą ir taip dar labiau sustiprina jos pažeidžiamumą.

Taip pat atlikta apžvalga atskleidė, kad labai svarbu suprasti, jog visos šios smurto artimoje aplinkoje formos retai pasireiškia pavieniui ir dažniausiai būna tarpusavyje susijusios, pavyzdžiui, fizinį smurtą dažnai papildo psichologinė, ekonominė ar socialinė prievarta. Tad visa tai atskleidžia, kad dėl tokios smurto artimoje aplinkoje formų raiškos ir kompleksiškumo, jų tarpusavio persidengimo, reikalingas nuoseklus ir sisteminis požiūris, apimantis tiek individualius, tiek struktūrinius aspektus.

1.2. Socialinės pagalbos samprata ir tikslai smurto artimoje aplinkoje reiškinio kontekste

Analizuojant mokslinius šaltinius, galima pastebėti, kad socialinės pagalbos samprata smurto artimoje aplinkoje kontekste peržengia tiesiog tradicinio paslaugų teikimo suvokimo ribas ir tampa ne tik institucine reakcija į smurto padarinius, bet ir žmogaus orumu grįsta parama, orientuota į aukos įgalinimą ir sugrįžimą į jos pilnavertį gyvenimą. Autoriai Gauthier ir kt. (2021, p. 3135), savo tyrime nagrinėjantys socialinės pagalbos sistemų vaidmenį smurtą patyrusių moterų integracijai į bendruomenę, teigia, kad tokia pagalba turi būti ne vien momentinė ar procedūrinė, bet taip pat kartu turi būti ir „*jautri ir individualizuota, atliepianti ne tik fizinius, bet ir emocinius, socialinius bei ekonominius aukos poreikius*“. Panašų požiūrį atskleidžia ir Little (2023), kurio teigimu, pati pagalbos sistema, jos struktūra, tampa prasminga ir sukuria reikšmingą rezultatą tik tada, kai ji egzistuoja ne tik formaliai, o yra realiai prieinama bei veikia principu grindžiamu smurtą patyrusias aukas palaikyti ir emociniu-dvasiniu lygmeniu, siekiant užtikrinti pilnavertį aukos vidinį atsitiesimą. Taigi galima išskirti, kad remiantis šiuo požiūriu, socialinės pagalbos paskirtis yra ne tik reaguoti į krizę, pritaikant momentinius sprendimus, tačiau tuo pačiu ir sugrąžinti žmogui, skaudžios ir itin sudėtingos patirties sugriautą jo saugumo ir jam priklausančios gyvenimo kontrolės jausmą, pasitikėjimą savimi ir galimybę vėl būti savarankišku – savo paties gyvenimo kūrėju.

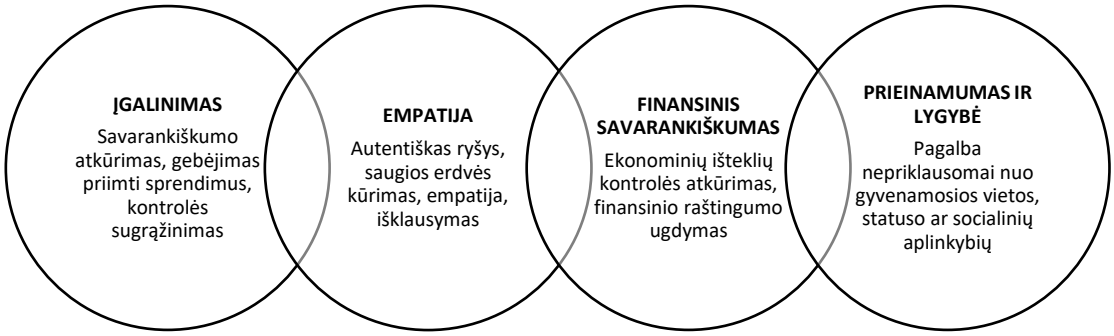
Vienas iš svarbiausių socialinės pagalbos tikslų – užtikrinti aukos saugumą arba kitaip, pasak Goodman-Williams ir kt. (2023, p. 403) tai yra „*nutraukti smurto grandinę ir sukurti sąlygas žmogui išgyventi be grėsmės, kylančios iš artimiausios aplinkos*“. Tačiau, būtina akcentuoti, kad smurtą artimoje aplinkoje patiriantiems asmenimis jų saugumo užtikrinimas yra tik pirmasis, pradinis žingsnis ir toliau reikalingi ir seka kiti, ne mažiau svarbūs tikslai, tokie kaip – psichologinės gerovės atkūrimas, pasitikėjimo savimi stiprinimas, gebėjimo kurti naujus, sveikus socialinius ryšius įgūdžių ugdymas.

Taip pat svarbu išskirti, kad naujausi tyrimai akcentuoja ir dar vieną svarbų aspektą, susijusį su finansinio pobūdžio smurto raiška. Skirtingi autoriai, Alatartseva ir Barysheva (2015); Postmus ir kt. (2020); Walker-Descartes ir kt. (2021); Kaittila ir kt. (2024), teigia, kad ilgalaikėje perspektyvoje, pagalba aukai turėtų padėti atgauti ne tik jos emocinį-psichologinį stabilumą, bet ir finansinį savarankiškumą, gebant priimti su tuo susijusius sprendimus, susigrąžinant ekonominę kontrolę ir taip planuojant tolimesnį gyvenimą be smurto grėsmės. Ulmestig (2020), savo tyrime nagrinėjęs smurto aukų finansinius poreikius ir jų lūkesčius socialinių darbuotojų atžvilgiu, teigė, kad finansinis saugumas yra kritiškai svarbus aukos savarankiškumui ir dauguma smurtą patyrusių asmenų nori ir tikisi ne vien materialinės pagalbos, tačiau ir pagalbos susijusios su finansinio raštingumo ugdymu, darbo paieškomis, taip pat motyvacijos skatinimu. Tad kalbant apibendrintai, tai reiškia, kad socialinė

pagalba nėra vien socialinė-institucinė reakcija ar tam tikra materialinė pagalba, tačiau ji tampa kompleksine žmogaus stiprinimo sistema, procesu, siekiant smurtą patyrusių asmenų įgalinimo, jų nepriklausomybės stiprinimo.

Galima pastebėti, kad minėtas Ulmestig (2020), tyrimas davė užuominą į dar vieną svarbų aspektą ir atskleidžia, kad neatsiejama socialinės pagalbos dalis yra ne tik visa pagalbos struktūra, bet ir pats jos teikėjas. Autorių Bryngeirsdottir ir Halldorsdottir (2022) atliktas tyrimas atskleidė, kad smurto artimoje aplinkoje aukos dažniausiai pagalbą vertina ne pagal formaliąją struktūrą ar vykdytas procedūras, bet pagal tai, kiek jos jaučiasi išgirstos, saugios bei priimtos. Tad atsižvelgiant į tai būtų vertinga akcentuoti, kad socialinio darbuotojo santykis su auka tampa vienu iš esminių veiksnių, galinčių turėti įtakos pagalbos veiksmingumui. Taigi neatmetama, kad suteiktos pagalbos sėkmė priklauso ir nuo darbuotojo kompetencijos, jo profesinių žinių ir įgūdžių, ir nuo jo gebėjimo užmegzti pasitikėjimu ir visapusiška pagarba grįstą ryšį, kuris taptų saugia erdve aukai atsitiesti po patirtų išgyvenimų. Autorių Karakurt ir kt. (2022) teigimu, tokiose situacijose svarbiausia tampa ne tai, kiek paslaugų aukai yra formaliai prieinama, o kaip jos teikiamos, kokia emocine kokybe jos pasižymi ir kiek iš tiesų tai atitinka patį individualų aukos poreikį pasitraukti iš patiriamo smurto rato.

Galima matyti, kad panašią nuomonę išsako ir kiti autoriai analizuojantys šią problematiką. Tad apžvelgiant mokslinius šaltinius, matoma, kad vienas iš svarbiausių aspektų, į kuriuos yra atkreipiamas dėmesys, tai pagalbos gavimo procesas ir taip pat, kiek suteikta socialinė pagalba iš tiesų prisideda prie išgyvenamo smurto pasekmių mažinimo (Gauthier ir kt., 2021; Little, 2023; Green ir kt., 2024). Svarbią įžvalgą pateikia Purvin (2007) nagrinėjusi smurtą patyrusių aukų patirtis ieškant socialinės pagalbos ir analizuojant jų santykį su pačia pagalbos sistema. Autorės teigimu, pagalbos sistemos dažnai nepripažįsta aukos autonomijos, tad pagalba tokiu atveju veikia kaip tam tikra „nurodymų sistema“, neatsižvelgianti į pačios aukos sprendimus. Autorė, kaip ir kiti šiame tekste aptarti tyrėjai, akcentavo pagalbos kaip ištiso proceso, o ne vienkartinio veiksmo svarbą – jos teigimu – iš socialinės pagalbos perspektyvos, reikalingas didesnis dėmesys psichologinei autonomijai ir asmenų įgalinimui, o ne kontrolei. Ulmestig (2020), kurio tyrimu buvo išryškinamas disbalansas tarp aukų poreikių ir realių paslaugų, kurias jos gauna, teigimu, svarbus tiek pagalbos sistemų prieinamumas tiek ir aukų lūkesčių valdymas. Tyrimo duomenys atskleidė, kad nukentėjusieji nuo smurto artimoje aplinkoje dažnai tikisi visapusiškos paramos – ne tik materialinės, bet ir emocinės, o tuo tarpu socialiniai darbuotojai dažnai yra apsunkinti biurokratinėmis procedūromis ir resursų stygiumi. Pasak Ulmestig (2020), šis disonansas lemia aukų nusivylimą ir nutolimą nuo sistemos. Toliau, remiantis atlikta literatūros apžvalga 1 paveiksle susistemintai pateikti pagrindiniai socialinės pagalbos principai, kurie turėtų būti taikomi socialinės pagalbos programose.

1 pav. *Pagrindiniai socialinės pagalbos smurtą patyrusiems asmenims principai*

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal mokslinės literatūros apžvalgą (Purvin, 2007; Gauthier ir kt., 2021; Karakurt ir kt., 2022; Little, 2023; Ulmestig, 2020)

Analizuojant socialinės pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims problematiką Lietuvos kontekste, pirmiausia svarbu išskirti, kad socialinės pagalbos sistema yra reglamentuojama Socialinių paslaugų įstatymu, kuris nustato tiek paslaugų rūšis, tiek jų teikimo tvarką. Vienas svarbiausių teisinių dokumentų, reglamentuojančių pagalbą smurto artimoje aplinkoje aukoms – tai Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas (toliau – ANSAAĮ), kuriame numatytos kompleksinės pagalbos paslaugos, kurios turėtų apimti platų asmens poreikius atitinkantį paslaugų spektrą, pavyzdžiui, nuo psichologinės pagalbos iki laikino apgyvendinimo. Šio įstatymo 2 str. 8 d., specializuota kompleksinė pagalba smurtą patyrusiems asmenims yra apibrėžta kaip – „specializuotos pagalbos centrų teikiama kompleksinė pagalba smurto artimoje aplinkoje atveju įveikiant kritinę būklę, specializuota psichologo, teisinė ir kita pagalba“ (ANSAAĮ, 2023, 2 str. 2 d.). Svarbu išskirti, kad įstatymas taip pat numato ir pagrindinius principus, kurių turi būti laikomasi siekiant suteikti socialinę pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiai aukai. Remiantis ANSAAĮ (2023, 3 str.) – „apsauga nuo smurto artimoje aplinkoje įgyvendinama vadovaujantis šiais principais: bendradarbiavimo, dalyvavimo, kompleksiškumo, prieinamumo ir kokybės, solidarumo, tinkamumo, koordinavimo, teisėtumo, asmens teisių ir laisvių apsaugos, proporcingumo, humaniškumo, teisingumo, veiksmingumo, objektyvumo ir efektyvumo“.

Svarbu paminėti ir tai, kad Lietuvoje veikia Specializuotos kompleksinės pagalbos centrai (SKPC), kurių veiklą reglamentuoja Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymai bei metodinės rekomendacijos. Remiantis apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymu, specializuotos pagalbos centras – tai „viešąsias funkcijas atliekanti institucija, teikianti specializuotą kompleksinę pagalbą smurtą patyrusiems asmenims“. SKPC teikia paslaugas visą parą, konfidencialiai ir nemokamai. Šių centrų tikslas – suteikti visapusišką pagalbą smurto artimoje aplinkoje aukoms, padėti atkurti psichologinę pusiausvyrą, užtikrinti saugumą ir palengvinti socialinę reintegraciją. Vasiliauskienė ir kt. (2016) metodinėse rekomendacijose specializuotos pagalbos centrų

darbuotojams, savanoriams bei Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą įgyvendinančių institucijų darbuotojams ir specialistams, akcentuoja, kad pagalba turi būti teikiama sistemiškai, orientuotai į ilgalaikius sprendimus, ir būti prieinama visiems asmenims, nepriklausomai nuo jų socialinės padėties ar gyvenamosios vietos.

Atsižvelgiant į anksčiau aptartą socialinės pagalbos sampratą ir jos tikslus, ypač svarbu detaliau aptarti Smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims 2024–2026 metų programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2024). Apžvelgiant programą, galima matyti, kad ji atliepia tiek teorinius, tiek ir praktinius šios problematikos aspektus, akcentuojant kompleksinį požiūrį į smurtą artimoje aplinkoje ir jo prevenciją bei tam numatydama aiškias veiklos kryptis ir konkrečias priemones.

Taigi pirmiausia galima išskirti, kad vienas iš pagrindinių šios programos tikslų – mažinti smurto artimoje aplinkoje paplitimą, užtikrinant efektyvią pagalbą nukentėjusiems asmenims ir stiprinant prevencijos priemones. Programa akcentuoja kelias esmines veiklos kryptis – stiprinti kompleksinės pagalbos paslaugų prieinamumą visoje šalies teritorijoje, nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos ar socialinės padėties. Tai apima ne tik psichologinę ar teisinę pagalbą, bet ir laikino apgyvendinimo, socialinio konsultavimo ir finansinio raštingumo stiprinimo paslaugas, kurios itin reikšmingos ilgalaikiam smurtą patyrusių asmenų savarankiškumui atkurti. Programoje taip pat numatoma plėtoti prevencinę veiklą visuomenės informavimo srityje – įvairios informacinės kampanijos, visuomenės švietimo projektai, kurių metu siekiama didinti visuomenės supratimą apie smurto padarinius ir ugdyti netoleranciją smurtiniam elgesiui. Programa taip pat numato specialistų, dirbančių su smurtą patyrusiais asmenimis, kvalifikacijos tobulinimą, skiriant dėmesį jų gebėjimams atpažinti smurto formas, tinkamai reaguoti krizės metu ir palaikyti jautrų bei įgalinantį santykį su nukentėjusiaisiais. Programoje pabrėžiamas ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo stiprinimas, numatantis glaudesnį teisėsaugos, socialinių tarnybų, sveikatos priežiūros įstaigų bei nevyriausybinių organizacijų koordinavimą.

Apskritai analizuojant ir vertinant programos nuostatas, būtina pastebėti, kad nors pati programa labai išsamiai ir detaliai numato įvairias pagalbos teikimo ir prevencijos priemones, praktikoje jų įgyvendinimas gali nebūti toks sklandus kaip teoriškai atrodo. Darbe jau aptarti tyrimai parodė, kad viena iš pagrindinių problemų yra pagalbos individualumo stoka ir neatitikimas tarp to, ką aukos tikisi gauti ir to, ką realiai gauna iš sistemos (Purvin, 2007; Gauthier ir kt., 2021; Little, 2023; Green ir kt., 2024). Programa kalba apie orumą, žmogaus įgalinimą ir autonomiją, tačiau kaip ir buvo minėta, tyrimai atskleidžia, kad neretai šios sąvokos tampa tik gražiai skambančiais žodžiais, jei praktikoje nėra pakankamai specialistų arba jų parengimas apsiriboja paviršutiniškais mokymais, trūkstama profesinių kompetencijų. Labai svarbu pabrėžti, kad aukoms reikalinga ne tik formalizuota pagalba, bet ir realus emocinis palaikymas, kas, deja, dažnai „pasimeta“ biurokratiniuose

koridoriuose. Taip pat iškyla klausimas dėl regionų – čia problemos gali būti dar gilesnės, nes specialistų, išteklių ir net paprasčiausios informacijos apie galimą pagalbą trūkumas dažnai lemia, kad nukentėję asmenys lieka vieni su savo problemomis ir nežino, kur kreiptis ar net apskritai, ar verta kažkur kreiptis. Remiantis Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis (2025), 2023 metais 58 proc. asmenų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje, nesikreipė pagalbos ir tik 49 proc. gyventojų žinojo apie pagalbą teikiančias įstaigas ar organizacijas. Taigi, šie skaičiai atskleidžia situaciją, kad beveik pusė gyventojų nėra informuoti apie pagalbos galimybes, o didelė dalis nukentėjusiųjų nesikreipia pagalbos. Tad tai gali būti ypač aktualu regionuose, kur informacijos sklaida ir paslaugų prieinamumas gali būti riboti. Autorių Joppe ir kt. (2024) Latvijoje atliktas tyrimas, siekiant nustatyti socialinės paramos vystymosi tendencijas ir galimybes, taip pat atskleidė, kad nuo didžiųjų miestų nutolusiuose regionuose dažnai trūksta specializuotos pagalbos, kuri smurtą patiriančioms aukoms gali būti sunkiai pasiekiama dėl atstumo, informacijos trūkumo ar net socialinio spaudimo. Taigi, galima teigti, kad nors programos tikslai yra ambicingi ir labai reikalingi, realus jų įgyvendinimas gali reikalauti ne tik finansinių resursų, bet ir rimtų sisteminių pokyčių specialistų rengimo, jų kompetencijų atnaujinimo ir bendro jautrumo bei supratimo apie realius, kasdieninius nukentėjusiųjų poreikius.

Apibendrinant galima teigti, kad Smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo 2024-2026 metų programa (Lietuvos Respublikos vyriausybė, 2024) svarbi tuo, kad iš esmės atliepia socialinės pagalbos principus – įgalinimą, žmogaus orumą ir jautrumą individualiems poreikiams. Todėl atsižvelgiant į tai, būtų galima teigti, kad tinkamas jos įgyvendinimas gali prisidėti prie smurto masto mažinimo ir suteikti realią galimybę nukentėjusiesiems atkurti pilnavertį gyvenimą. Tačiau svarbu pastebėti, kad Lietuvoje beveik nepastebima tyrimų, kurie leistų įvertinti tokių programų veiksmingumą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims.

1.3. Asmens psichologinės gerovės samprata ir reikšmingumas

Žmogus kasdienėje savo veikloje dažnai patiria tam tikrą emocinį ar psichologinį spaudimą, kuris ilgainiui gali sutrikdyti įprastą žmogaus gyvenimą ir sukelti stiprius emocinius išgyvenimus ir tam tikrus psichologinius sutrikimus ar net ligas. Autorių Mahindru ir kt. (2023) teigimu, pagrindinis valstybės, joje esančios visuomenės ir paties žmogaus tikslas yra suprasti ir priimti, kad žmogaus gerovė yra visa ko „pagrindas, pamatas, pagrindinė prielaida ir būtina visuomenės ir jos sėkmingos raidos bei klestėjimo sąlyga“ (Mahindru ir kt., 2023, p. 2). Tad tai reiškia, jog asmeninė gerovė ir visuomenės klestėjimas yra stipriai tarpusavyje susiję ir vienas be kito egzistuoti negali.

Analizuojant asmens psichologinės gerovės konstruktą, svarbu suvokti, kad tai nėra tiesiog gera nuotaika ar laikinas emocinis pakilimas. Mokslinėje literatūroje psichologinė gerovė pristatoma kaip daugiadimensis ir kompleksiškas reiškinys, kuris apima tiek vidines asmens savybes, tiek ir

įvairius išorinius, socialinius veiksnius. Nors psichologinė gerovė supaprastintai dažnai asocijuojasi su laime, tačiau iš moklinės perspektyvos, ji vertinama giliau ir remiantis Weiss ir kt. (2016) tai yra savirealizacijos, prasmingumo ir gebėjimo efektyviai tvarkytis su gyvenimo iššūkiais išraiška. Taigi, tokia gerovė yra procesas, nuolat reikalaujantis pastangų ir sąmoningo santykio kūrimo su savo aplinka. Taip pat svarbu pabrėžti, jog psichologinės gerovės pagrindai dažnai formuojasi dar vaikystėje. Kaip atskleidžia Eimontas ir kt. (2021), vaikystėje patiriamas saugumas ir socialinė įtrauktis turi lemiamos įtakos psichologinei gerovei vėlesniais gyvenimo etapais. Panašiai ir Mažulytė-Rašytinė (2017) nagrinėdama tarpgeneracinę traumą atkreipia dėmesį, kad tiek tiesioginės, tiek šeimos pasakojimuose perduodamos patirtys reikšmingai paveikia žmogaus psichologinę sveikatą. Šios įžvalgos akcentuoja poreikį psichologinę gerovę analizuoti kompleksiškai, įtraukiant tiek individualius, tiek platesnius socialinius ir kultūrinius aspektus.

Būtina išskirti, kad psichologinė asmens gerovė tampa ypatingai svarbi analizuojant tokius reiškinius kaip smurtas artimoje aplinkoje. Autoriai Sullivan (2018), taip pat Green ir kt. (2024), atkreipia dėmesį, kad santykis su aplinka, ypač krizinių patirčių kontekste, turi reikšmingą poveikį asmens psichologinei savijautai. Tokiose situacijose esminiu tampa socialinis palaikymas, pasitikėjimo atkūrimas bei emocinio saugumo sukūrimas. Kitaip tariant – vienam išeiti iš trauminio rato dažnai neįmanoma. Ši mintis atsikartoja ir Green ir kt. (2024) atliktame tyrime, kuriame pažymima, kad be saugaus ryšio ir patikimo palaikymo tinklo, net ir gerai organizuota socialinė pagalba gali likti be tikėtino poveikio. Tad tai reiškia, kad psichologinė gerovė yra dinamiškas, nuo aplinkybių stipriai priklausantis procesas. Ir visgi, kaip rodo kai kurie tyrimai, net ir esant objektyviai palankioms sąlygoms, be vidinio įsitikinimo, kad galima vėl valdyti savo gyvenimą, išgyjimas dažnai būna tik paviršutiniškas (Cardenas ir kt., 2022). Čia taip pat svarbią įžvalgą pateikia autorės van Dierendonck ir Lam (2022), kurios pažymi, kad eudaimonistinės psichologinės gerovės teorijos esmė yra ilgalaikis prasmės ir savirealizacijos pojūtis, o ne vienkartiniai emociniai išgyvenimai. Ši teorinė prielaida yra itin aktuali smurtą patyrusiems asmenims, kuriems vidinės kontrolės atkūrimas yra vienas pagrindinių uždavinių atsistatant po patirtų traumų. Todėl galima kelti klausimą – ar pagalbos sistemos, ypač jų praktinis įgyvendinimas, iš tiesų remiasi šia prielaida, ar vis dar dominuoja fizinės apsaugos ir momentinės intervencijos logika?

Remiantis žmogaus teisių perspektyva, psichologinė gerovė tampa esminiu orios egzistencijos kriterijumi, todėl jos stiprinimas turi tapti sisteminiu valstybės politikos uždaviniu (Hansen ir kt., 2014). Tai itin aktualu smurto artimoje aplinkoje atvejais, nes smurtas turi ne tik fizinių, bet ir ilgalaikių psichologinių padarinių – depresija, potrauminis stresas, nepasitikėjimas savimi ir kitais (Renner ir Hartley, 2021). Gilbar ir kt. (2023) tyrimas atskleidė, kad ilgalaikį smurtą patyrusios moterys psichologinį atsigavimą vertina sudėtingiau nei fizinį, todėl būtina orientuotis į vidinių resursų atkūrimą. Ir kaip savo straipsnyje pažymi D'Amore ir kt. (2021), smurtą patyrusios moterys

dažnai išgyvena gilią identiteto krizę ir egzistencinį netikrumą, todėl psichologinės gerovės atkūrimas reiškia ne tik emocinės būsenos stabilizavimą, bet ir visapusišką vidinio saugumo bei savikontrolės atkūrimą. Tyrimai rodo, kad sėkmingas atsigavimas yra tiesiogiai susijęs su psichologinio saugumo bei gyvenimo kontrolės jausmo atkūrimu (Cattaneo ir Goodman, 2015; Sullivan, 2018).

Taigi smurto artimoje aplinkoje kontekste psichologinė gerovė yra ne tik indikatorius patirto smurto poveikiui įvertinti, bet ir pagrindinis sėkmingo atsigavimo bei socialinės integracijos veiksnys, lemiantis galimybę susigrąžinti savarankiškumą ir tvarią gyvenimo kokybę. Šiuo požiūriu, ji turėtų būti viena pagrindinių dedamųjų vertinant bet kurios socialinės pagalbos programos efektyvumą – deja, šis aspektas vis dar dažnai lieka paraštėse.

1.4. Socialinės pagalbos programų veiksmingumas ir jo teorinės sąsajos su smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų psichologine gerove

Analizuojant mokslinę literatūrą, galima matyti, kad smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims skirtos socialinės pagalbos programos jau seniai vertinamos plačiau nei trumpalaikė intervencija ar saugios vietos suteikimas. Šiandien jos vis dažniau analizuojamos per psichologinės gerovės atkūrimo prizmę. Tai reiškia, kad pagalbos sėkmę matuoja nebe vien pasitraukimas iš smurtinių santykių, bet ir vidinių aukos resursų atkūrimas, autonomijos susigrąžinimas, socialinio tapatumo atstatymas. Autorių Davies ir kt. (2025) teigimu, efektyvi pagalba turi apimti „holistinį, traumos ir smurto požiūriu pagrįstą, į išgyvenusįjį orientuotą ir įtraukų požiūrį į paramą smurto aukoms [...], siekiant palengvinti atsigavimą bei išgijimą“ (p. 1). Taigi mokslininkų akcentuojamas gilesnio, į atsigavimą ir atsistatymą orientuoto požiūrio į pagalbą smurtą patyrusiems asmenims poreikis atveria kelią klausimui, kas iš tiesų laikytina veiksminga pagalba ir kaip ji siejasi su psichologinės gerovės atgavimo ir užtikrinimo procesu.

Pati veiksmingumo sąvoka literatūroje vartojama nevienareikšmiškai. Goodman ir kt. (2015) pastebi, kad ilgą laiką pagalbos rezultatai būdavo matuojami pagal konkrečias programos veiklas (pavyzdžiui, kaip išskirta šaltinyje – „klientas gavo apsaugos orderį“), o ne pagal pačių išgyvenusiųjų pažangą siekiant savo užsibrėžtų tikslų (p. 356). Kitaip tariant, dėmesys ilgą laiką buvo telkiamas į institucijos suteikusios pagalbą atliktą darbą, bet ne į pačio smurtą patyrusio asmens patirtą pokytį. Sullivan (2018) šią perspektyvą plėtoja toliau ir teigia, kad veiksmingumo vertinimas turėtų remtis ne paslaugų skaičiumi ar formaliais rezultatais, o pačių paslaugų gavėjų gyvenimo kokybės pokyčiu. Karakurt ir kt. (2022) sisteminėje apžvalgoje pateikia dar platesnį požiūrį – veiksmingumo matavimas, autorių teigimu, turi būti daugiamatis. Tyrime jie rašo: „siekdami pateikti platų ir visapusišką [smurtą artimoje aplinkoje] išgyvenusiųjų gerovės vaizdą, vertinome rezultatus, apimančius psichinę sveikatą, fizinę sveikatą, tolesnio smurto mažinimą, socialinį palaikymą, saugumą, saviveiksmingumą ir gyvenimo kokybę“ (Karakurt ir kt., 2022, p. 1). Tad mokslinėje

diskusijoje akcentai krypsta nuo institucijos veiklų statistikos prie pačių gavėjų subjektyvių pokyčių, ir nuo vieno rodiklio prie daugiamatės gerovės vertinimo.

Remiantis šia literatūroje matoma kryptimi, šiame darbe veiksmingumas suprantamas ne kaip suteiktų paslaugų skaičius ir/ar fizinio saugumo užtikrinimas, bet kaip pačių paslaugų gavėjų subjektyviai pajaučiami pokyčiai trijose tarpusavyje susijusiose srityse – *saugumo*, *įgalinimo* ir *socialinio palaikymo*. Tokia prieiga remiasi Sullivan (2018) socialinės ir emocinės gerovės modeliu. Autorė rašo, kad „smurto aukoms pagalbą teikiančių organizacijų vaidmuo – skatinti nukentėjusiųjų ir jų šeimų gerovę“ (p. 124), o galutinis programų tikslas, anot autorės – „nukentėjusiųjų ir jų vaikų subjektyvios gerovės, arba gyvenimo kokybės, stiprinimas“ (p. 127). Taigi, šiame darbe veiksmingumo vertinimui pasirinktos trys dimensijos nuosekliai atspindi Sullivan (2018) formuojamo modelio logiką, kuriame brėžiamas konkretus poveikio-veiksmingumo kelias: programų veiklos (informavimas, saugumo planavimas, įveikos įgūdžių stiprinimas, emocinis palaikymas, prieiga prie bendruomenės resursų) sukelia vidinius bei tarpasmeninius pokyčius, kurie ilgalaikėje perspektyvoje skatina psichologinės gerovės augimą.

Šios sąsajos veikimo logika, nepriklausomai nuo pačios suteikiamos pagalbos konkrečių priemonių taikymo, literatūroje aprašoma per kelis tarpinius mechanizmus. Renner ir Hartley (2021) studijoje, kurioje stebėtos 85 moterys, gavusios civilines teisines paslaugas, autoriai remiasi Sullivan modeliu ir paaiškina, kad „Sullivan (2018) socialinės ir emocinės gerovės modelis padeda paaiškinti, kaip civilinės teisinės paslaugos gali turėti įtakos moterų psichologinei gerovei“ (p. 3691). Tiek autorių Renner ir Hartley (2021), tiek Sullivan (2018) tyrimo logikos konkretus mechanizmas grindžiamas Hobfoll (1989) išteklių išsaugojimo teorija (angl. *Conservation of Resources Theory*). Sullivan (2018) tai paaiškina labai paprastai – „teorija teigia, kad jei šį traumos sukeltą ‚*resursų praradimą*‘ lydi resursų įgijimas, psichologinis distresas mažėja, o gerovė didėja“ (p. 124). Praktiškai tai reiškia – kai moteris gauna teisinę pagalbą, saugią aplinką, emocinį palaikymą, šie resursai mažina nerimą bei depresijos simptomus, didina saviveiksmingumą, viltį, atkuria socialinį ryšį. Renner ir Hartley (2021) tyrime moterys per vienerius metus iš tiesų pranešė apie reikšmingai sumažėjusius depresijos ir potrauminio streso simptomus.

Analizuojant skirtingus tyrimus, galima matyti, kad empirinė literatūra papildomai patvirtina veiksmingos pagalbos ir psichologinės gerovės sąsają iš įvairių perspektyvų. Pavyzdžiui, Švedijoje atliktas Claeson ir kt. (2024) tyrimas su 166 smurtą patyrusiomis moterimis parodė, kad „tos, kurios gavo formalią pagalbą, pasiekė aukštesnį potrauminio atsigavimo lygį nei tos, kurios pagalbos negavo“ (p. 685). Įdomu, kad konkretus pagalbos tipas autorių neišskiriamas kaip lemiamas – svarbu pats faktas, kad žmogus įsitraukė į formalų pagalbos procesą. Panašią kryptį rodo ir Karakurt ir kt. (2022) atlikta sisteminė apžvalga. Joje aprėpti 25 tyrimai, ir bendras jų radinys – įvairios intervencijos didina tiek aukų saugumą, tiek jų socialinę paramą. Autoriai pabrėžia: „smurto artimoje aplinkoje

chroniškas fizinis ir psichologinis poveikis yra kompleksinis, ilgalaikis, lėtinis ir reikalauja gydymo, sutelkto į psichinės sveikatos, saugumo ir paramos gerinimą“ (Karakurt ir kt., 2022, p. 1). Atsižvelgiant į tai, būtų galima pagrįstai teigti, kad pavienės intervencijos efektas galimai mažesnis nei kelių komponentų derinio – nuoseklios tęstinės pagalbos, o pati pagalbos visuma daro didesnę įtaką nei jos atskiri elementai.

Taip pat svarbu išskirti ir tai, kad sąsaja tarp veiksmingos pagalbos ir psichologinės gerovės nėra mechaniška ir vienoda visiems. Cardenas ir kt. (2022) tyrime su lotynų amerikiečių kilmės moterimis JAV nustatė, kad ekonominio įgalinimo intervencijos prisideda prie geresnės gyvenimo kokybės, tačiau šis efektas priklauso ir nuo to, kiek programa atsižvelgia į kultūrinį kontekstą bei vertybes. Panašios minties laikosi Cattaneo ir Goodman (2015). Jų pasiūlyto įgalinimo proceso modelio esmė – pagalbos rezultatas priklauso nuo to, kiek programa pripažįsta paties žmogaus išsikeltus tikslus. Įgalinimą autoriai apibrėžia kaip „reikšmingą galios patyrimo poslinkį, pasiekiamą per sąveiką su socialiniu pasauliu“ (Cattaneo ir Goodman, 2015, p. 84). Tai reiškia, kad veiksmingumas neatsiranda iš mechaninio paslaugų teikimo, o iš to, kiek pagalba sukuria sąlygas paties smurtą patyrusio asmens vidiniam pokyčiui. Šis aspektas dar labiau pagrindžia gilesnio pagalbos programų veiksmingumo vertinimo poreikį ir Lietuvos kontekste, būtina nuosekliai analizuoti ir vertinti ne tik kiekybinius suteiktos pagalbos programų rodiklius, tačiau analizuoti platesnį programų veiksmingumo poveikį smurtą patyrusiems asmenims, atskleidžiant pačių paslaugų gavėjų subjektyviai suvokiamus pokyčius jų psichologinei gerovei ir visapusiam atsistatymui.

Apžvelgus mokslinę literatūrą, susijusią su socialinių programų veiksmingumo vertinimu ir jo sąsajomis su smurtą patyrusių asmenų psichologine gerove, galima išskirti, kad tiek teorinė, tiek empirinė literatūra akcentuoja kompleksinio veiksmingumo vertinimo poreikį. Tai reiškia, kad veiksmingumas neturėtų būti matuojamas vien kiekybiniais-faktiniais rodikliais – kiek kartų ir kokia pagalba buvo suteikta, kiek asmenų ją gavo, nes toks matavimas labiau atspindi institucijos veiklos apimtį, bet ne realų pokytį žmogaus gyvenime. Mokslininkai akcentuoja, kad kur kas reikšmingiau yra įvertinti, kaip pati pagalba siejasi su pačių paslaugų gavėjų subjektyviai suvokiamais pokyčiais jų psichologinėje gerovėje. Taigi, galima matyti, kad naujausi moksliniai šaltiniai akcentuoja gilesnio požiūrio į suteikiamą pagalbą poreikį ir veiksmingumo sąvoką sieja ne su intervencijos – suteiktos pagalbos priemonių elementais, o su jų sukuriamais ilgalaikiais procesais ir teigiamais pokyčiais asmens viduje, apimant tokius aspektus, kaip atsikuriantis saugumo jausmas, taip pat susigrąžinama gyvenimo kontrolė, vidinio įgalinimo patyrimas, palaikančio socialinio tinklo buvimo jausmas.

Atlikus mokslinės literatūros apžvalgą, galima išskirti, kad smurtas artimoje aplinkoje yra sudėtingas reiškinys, analizuojamas per skirtingas raiškos formas. Mokslinėje literatūroje kaip vienos dažniausių išskiriamos šios – fizinis, seksualinis ir psichloginis-psichosocialinis smurtas. Tačiau

būtina pabrėžti, kad vis plačiau kalbama ir apie ekonominį, skaitmeninį ir socialinį smurtą, vykdomą ir patiriama artimoje aplinkoje. Šių papildomų smurto formų išskirimas ir svarba mokslinėje literatūroje dažnai sietina ir su skaitmeninės, sparčiai besivystančios technologinės aplinkos raida, kai smurtas pasireiškia ne tik per teisioginį kontaktą, tačiau ir per technologines priemones – leidžiančias nuolat stebėti ir sekti žmogų, manipuliuoti ir smurtauti prieš jį viešoje socialinėje internetinėje erdvėje. Svarbu išskirti, kad artimoje aplinkoje patiriamas smurtas dažniausiai pasireiškia skirtingų tarpusavyje persipynusių smurto formų raiška, o ne viena izoliuota forma.

Mokslinės literatūros ir dokumentų apžvalga taip pat patvirtino, kad Lietuvoje egzistuoja socialinės pagalbos programos smurtą patyrusiems asmenims, veikia specializuotos kompleksinės pagalbos centrai, o ofiacialūs statistiniai duomenys patvirtina, kad pagalba smurtą patyrusioms aukoms teikiama nuolat ir dideliu mastu. Tačiau taip pat gilesnė mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad tiek dauguma tyrimų, tiek teikiamų oficialių veiklos ataskaitų yra orientuoti į suteiktos pagalbos formų ir kiekio analizę ir stebėseną, tačiau mažai dėmesio skiriama gilesnei programų veiksmingumo analizei, siekiant sužinoti, koks yra programų veiksmingumas ilgesnėje perspektyvoje, kaip patys pagalbą gavę asmenys subjektyviai vertina pagalbos veiksmingumą savo kaip asmens pilnavertiškam atsistatymui – psichologinei gerovei.

Akademiniai šaltiniai atskleidžia, kad psichologinė gerovė yra vienas iš pagrindinių rodiklių, leidžiančių pasakyti, ar pagalba apskritai veikia kompleksiškai, apimdama ne tik tam tikrą suvaldytą krizinę situaciją konkrečioje trumpoje laiko perspektyvoje – pavyzdžiui, atribojant smurtautoją nuo aukos tam tikram laikui, tačiau ar pagalba leidžia užtikrinti visapusišką aukos pilnavertį atsistatymą ir psichologiniu lygmeniu. Tyrėjai sutaria, kad veiksmingumas matuojamas ne suteiktų paslaugų kiekiu, o tuo, kokius pokyčius savo gyvenime mato pati auka. Saugumas, įgalinimas, socialinė parama, moksliniuose šaltiniuose, išskiriamos kaip trys kryptys, kurios atveria kelią vidiniam atsistatymui. Atsižvelgiant į tai, aktualu ir reikalinga nuosekliai vertinti, koks realus socialinės pagalbos programų poveikis smurtą patyrusių asmenų psichologinei gerovei, nes būtent tokių vertinimų trūksta, ypač Lietuvos kontekste – šiam tikslui ir skirtas toliau pristatomas empirinis tyrimas.

2. SOCIALINĖS PAGALBOS PROGRAMŲ VEIKSMINGUMO SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE PATYRUSIŲ ASMENŲ PSICHOLOGINEI GEROVEI TYRIMO METODIKA

2.1. Empirinio tyrimo metodų ir taikomų instrumentų pagrindimas

Siekiant įgyvendinti išsikeltą tyrimo tikslą – įvertinti socialinės pagalbos programų veiksmingumą smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų psichologinei gerovei, buvo pasirinktas ***kiekybinis*** tyrimo metodas. Empirinių duomenų rinkimui taikoma ***anketinė apklausa***. Remiantis Kardeliu (2016) – *„kiekybiniai tyrimai orientuojasi į matuojamų rodiklių analizę ir ryšių tarp jų nustatymą“* (p. 220), todėl remiantis autoriumi, jie yra ypatingai tinkami tais atvejais, kai siekiama patikrinti hipotezes ar įvertinti reiškinių sąsajas. Tokiu atveju, pasak Kardelio (2016), tyrėjo tikslas nėra vien aprašyti patirtis, tačiau *„matematiškai pagrįsti, kiek stipriai tam tikri kintamieji siejasi tarpusavyje“* (p. 16). Atsižvelgiant į tai, kad šiame tyrime siekiama įvertinti ryšį tarp dviejų kintamųjų – socialinės pagalbos programų veiksmingumo ir smurtą patyrusių asmenų psichologinės gerovės – kiekybinis tyrimas ir buvo pasirinktas kaip tinkamiausias tyrimo metodas.

Tyrimo duomenų rinkimui taikomas anketinės apklausos metodas. Remiantis Kardeliu (2016), anketinė apklausa leidžia per trumpą laiką apklausti didelį kiekį respondentų ir surinkti standartizuotus duomenis, kurie leistų statistiškai apdoroti ir pateikti apibendrinančias išvadas apie matuojamus kintamuosius. Taip pat anot Gaižauskaitės ir Mikėnės (2014, p. 13), anketinė apklausa yra *„duomenų rinkimo metodas, kuriuo siekiama surinkti sistemingus kiekybinius duomenis iš tiriamųjų, naudojant klausimyną“*. Tokia forma leidžia vienu metu pasiekti didesnį respondentų skaičių, išlaikant klausimų standartizaciją. Praktiniame kontekste tai reiškia, kad visi dalyviai vertina tas pačias teiginių grupes, kaip šiuo atveju – subjektyviai suvokiamą programų veiksmingumą ir savo psichologinę gerovę (savijautą), o vėliau jų atsakymai gali būti analizuojami statistiškai – apskaičiuojant vidurkius, koreliacijas, regresinius ryšius (Gaižauskaitė ir Mikėnė, 2014).

Taip pat būtina paminėti, kad anketinė apklausa, suteikia galimybę išlaikyti anonimiškumą, kuris itin svarbus nagrinėjant išskirtinai jautrias temas, tokias kaip šiame tyrime analizuojama smurto artimoje aplinkoje problematika. Kaip akcentuoja Kardelis (2016) – *„apklausa padeda surinkti informaciją apie subjektyvias patirtis, išlaikant tyrimo etinius principus ir tiriamųjų saugumą“*. Taigi neatmetama, kad šis aspektas ypač aktualus šio tyrimo kontekste, kai kalbama apie žmones, patyrusius smurtą ir pradedančius atkurti savo pasitikėjimą socialine aplinka.

Tyrimo populiacija, atranka ir imtis. Tyrimo populiaciją sudaro asmenys, patyrę smurtą artimoje aplinkoje ir per pastaruosius dvejus metus gavę bent vienos rūšies specializuotą ar bendrąją socialinę pagalbą. Pagalbos teikimas Lietuvoje organizuojamas per tarpinstitucinį tinklą, kuriame

pagrindinį vaidmenį atlieka specializuoti kompleksinės pagalbos centrai (SKPC), tačiau būtina išskirti, kad su smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiais ar patyrusiais asmenimis dirba ir savivaldybių socialinių paslaugų centrai, krizių centrai bei nevyriausybinės organizacijos.

Kaip nurodoma Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos (n.d.) tinklalapyje, specializuotos kompleksinės pagalbos centras – tai *„įstaiga, kurios veiklos tikslas yra suteikti spacializuotą kompleksinę pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims“*. Šių centrų veikla apima tiek psichologinę, tiek teisinę, socialinę bei informacinę pagalbą, taip pat tarpininkavimą su kitomis institucijomis. Todėl SKPC laikomi pagrindiniu koordinaciniu pagalbos tinklo elementu, per kurį dažniausiai pasiekiama tikslinė šio tyrimo grupė. Remiantis Socialinių paslaugų priežiūros departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, 2024 m. specializuotą kompleksinę pagalbą gavo 27 846 asmenys. Šis rodiklis pateikiamas „Smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantiems, smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems ir smurto artimoje aplinkoje pavojų keliantiems asmenims 2024–2026 metų veiksmų plano ataskaitoje už 2024 metus“ (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2025). Atsižvelgiant į šią oficialią statistinę informaciją, bendrą ***tyrimo populiaciją*** sudaro ***27 846 asmenys*** patyrę smurtą artimoje aplinkoje, kuriems buvo suteikta pagalba pagal parengtas socialines programas.

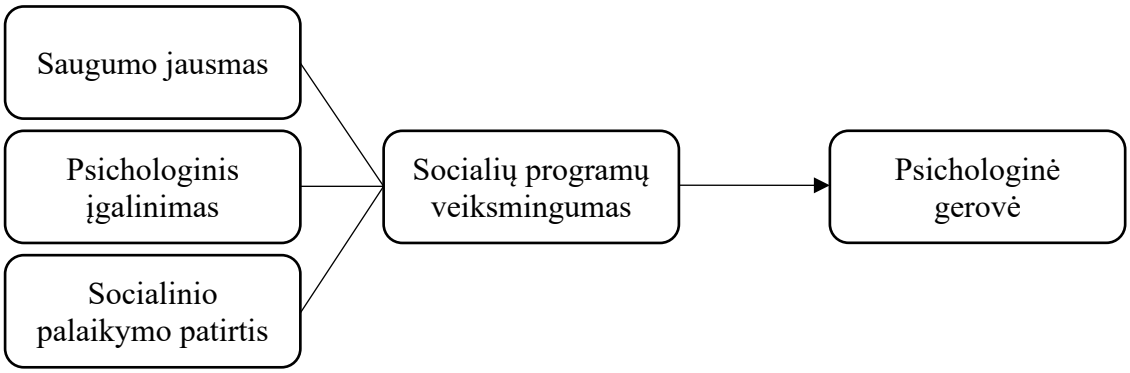
Tyrimo dalyviai buvo atrenkami taikant netikimybinės ***tikslinės atrankos*** metodą, atsižvelgiant į iš anksto nustatytus kriterijus – tyrimo respondentai tai asmenys, kurie:

- patyrė smurtą artimoje aplinkoje,
- per pastaruosius 24 mėn. gavo bent vienos rūšies specializuotą pagalbą,
- yra pilnamečiai asmenys,
- sutiko anonimiškai dalyvauti apklausoje, remiantis savanoriškumo principu.

Tokia atranka pasirinkta neatsitiktinai – kaip nurodo Kardelis (2016, p. 245), *„tiksline atranka pasirenkami tie tyrimo dalyviai, kurie atitinka tyrimui svarbius požymius ir gali pateikti reikiamą informaciją“*. Bryman (2012, p. 418) ją apibrėžia kaip netikimybinę atrankos formą, kurios tikslas – „*strategiškai atrinkti tyrimo dalyvius taip, kad atrinktieji būtų tiesiogiai susiję su keliamais tyrimo klausimais*“. Tyrėjas, pasak Bryman (2012), privalo aiškiai apibrėžti kriterijus, kuriais remiantis dalyviai bus įtraukiami arba neįtraukiami į tyrimą. Panašią mintį išryškina ir Tamaševičius (2015) teigdamas, kad tiksline atranka *„užtikrinamas duomenų atitikimas tyrimo objektui, kai visa populiacija nėra lengvai pasiekiama“*. Tokia logika visiškai atitinka šio darbo tyrimo kontekstą – apklausoje dalyvauja žmonės, kurie patys išgyveno smurtą ir naudojosi socialinės pagalbos paslaugomis, todėl jų atsakymai leidžia patikimai įvertinti subjektyviai suvokiamą šių programų veiksmingumą jų psichologinei gerovei.

Atsižvelgiant į tai, kad šiame tyrime taikoma tikslinė (netikimybinė) atranka, imties pakankamumas šiame darbe grindžiamas ne populiacijos dydžiu, o planuojamos statistinės analizės reikalavimais. Šiame darbe imties dydis nustatytas remiantis Green (1991) formule, plačiai taikoma socialiniuose moksluose, kai pagrindinė analizė – daugialypė tiesinė regresija. Green (1991) siūlo dvi apskaičiavimo taisykles: bendro regresijos modelio tikrinimui (determinacijos koeficientui R^2) – $N \geq 50 + 8m$, o atskirų prediktorių reikšmingumo tikrinimui (β koeficientams) – $N \geq 104 + m$, kur m – nepriklausomų kintamųjų skaičius regresijos modelyje. Šiame tyrime pagrindinę regresinę analizę sudaro trys *nepriklausomi kintamieji* (*saugumo jausmas, psichologinis įgalinimas* ir *socialinio palaikymo patirtis*), prognozuojantys *priklausomą kintamąjį – psichologinę gerovę*, taigi m = 3. Pagal Green (1991) formulę: bendram modeliui $N \geq 50 + 8 \times 3 = 74$, o atskirų prediktorių tikrinimui $N \geq 104 + 3 = 107$. Šiame tyrime renkantis griežtesnį reikalavimą, minimali pakankama **tyrimo imtis** – ***107 respondentai***.

Empiriniam tyrimui atlikti, siekiant išmatuoti *socialinių programų veiksmingumo* ir *psichologinės gerovės* kintamųjų vertinimą tarp smurtą artimoje aplinkoje patyrusių ir socialinės pagalbos programose dalyvavusių asmenų, buvo parengtas tyrimo instrumentas, pasitelkiant standartizuotus klausimynus. Empirinio tyrimo logika remiasi C. M. Sullivan parengtu konceptualiu modeliu, skirtu analizuoti, kaip pagalbą teikiančios institucijos skatina smurto aukų gerovę (Sullivan, 2018). Remiantis autorės pateiktu modeliu, socialinių paslaugų veiksmingumas atsiskleidžia per tris pagrindinius vidinius asmens pokyčius – tai stipresnį *saugumo jausmą*, *psichologinį įgalinimą* ir atkurto *socialinio palaikymo patirtį*. Taigi šis tyrimas remiasi Sullivan (2018) sukurtu konceptualiu modeliu, suteikiančiu prielaidą matuoti ne pačias suteiktas paslaugas, o jų sukeltus pokyčius. Remiantis autorės siūlomu modeliu, galutinis teigiamas šių trijų dimensijų, bendrai apimančių pagalbos programų veiksmingumą rezultatas – tai padidėjusios asmens gerovės skatinimas. Toliau darbe pateikiamas konceptualus grafinis empirinio tyrimo modelis (žr. 2 pav.).

2 pav. *Empirinis tyrimo modelis*

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Sullivan (2018) socialinės pagalbos programų veiksmingumo koncepcija

Atsižvelgiant į tai, kad Sullivan siūlomas konceptualus teorinis modelis nėra kiekybinė skalė, kiekvienai iš 3 socialinės pagalbos programų veiksmingumo konstrukto dimensijai matuoti buvo pasitelkti standartizuoti klausimynai. Saugumo dimensijai vertinti pasirinkta MOVERS – *su saugumu susijusio aukų įgalinimo vertinimo skalė* (angl. *Measure of Victim Empowerment Related to Safety*), sukurta Goodman ir kt. (2015). Ši skalė sukurta specialiai dirbant su smurtą patyrusiomis aukomis, todėl natūraliai atliepia tai, ką aptaria Sullivan – saugumo suvokimo, veiksmų planavimo ir kontrolės atkūrimą. Šios skalės teiginiai leidžia fiksuoti pokyčius, susijusius būtent su saugumo didėjimu po pagalbos gavimo. Tyrime taikoma penkių teiginių versija, vertinama 5 balų Likerto skalėje nuo *„Niekada“* iki *„Visada“*.

Psichologiniam įgalinimui matuoti pritaikyta *asmeninės pažangos vertinimo skalė* – PPS-R (angl. *Personal Progress Scale – Revised*), kurią sukūrė Johnson, Worell ir Chandler (2005). Skalės kūrėjų atliktas validavimo tyrimas parodė, kad instrumentas gerai atspindi asmens vidinės kontrolės, saviveiksmingumo ir emocinių išteklių augimą. Šie elementai sudaro reikšmingą programų veiksmingumo dalį, nes būtent įgalinimas leidžia asmeniui ne tik įveikti smurto pasekmes, bet ir priimti savarankiškesnius sprendimus (Sullivan, 2018). Į tyrimą įtraukti penki PPS-R teiginiai, jie respondentams pateikti vertinti 5 balų Likerto skalėje.

Socialinio palaikymo dimensija matuojama remiantis *daugiamate suvokiamos socialinės paramos* – MSPSS skale (angl. *Multidimensional Scale of Perceived Social Support*) instrumentu, sukurtu Zimet, Dahlem, Zimet ir Farley 1988 m. Nors originali skalė apima tris subskales, šiame tyrime taikoma sutrumpinta, turinio prasme ekvivalentiška versija, pritaikyta trauminę patirtį turinčiai imčiai. Tokia adaptacija leidžia išlaikyti konstrukto esmę – patiriamą emocinį palaikymą, pagalbos prieinamumą ir pasitikėjimą kitais, tačiau vengia prielaidų apie specifinius ryšius (pvz., partnerį ar šeimą), kurie smurto kontekste gali būti problemiški. Toks pritaikymas atitinka tiek MSPSS trumpųjų formų praktiką, tiek vadinamąjį „trauma-informed“ požiūrį.

Smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų, dalyvavusių socialinės pagalbos programose, psichologinės gerovės vertinimui šiame tyrime taikytas Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) *geros savijautos vertinimo rodiklis* – WHO-5 (angl. *Well-Being Index*), liet. *PSO penkių teiginių geros savijautos skalė*. Šį instrumentą sukūrė pasaulio sveikatos organizacija (angl. *World Health Organization* (WHO, 1998), o lietuviškoji versija buvo parengta prof. Irenos Misevičienės ir Mindaugo Žilinsko (WHO, 2013). Klausimyną sudaro penki teiginiai, skirti įvertinti respondentų subjektyviai suvokiamą psichologinę gerovę – tai yra teigiamas emocijas, energingumą, motyvaciją bei pasitenkinimą kasdieniu gyvenimu. Respondentai prašomi įvertinti, kaip dažnai per pastarąsias dvi savaites jie jautėsi taip, kaip aprašo kiekvienas teiginys. Vertinimas atliekamas pagal 6 balų Likerto skalę, kur 0 reiškia „niekada“, o 5 – „visada“.

Be standartizuotų klausimynų skalių, tyrimo anketoje taip pat įtrauktas papildomas subjektyviai suvokiamos pagalbos naudingumo vertinimas, kurį sudaro septyni teiginiai. Šie teiginiai nėra skirti matuoti atskiriems tyrimo konstruktams ar jų dimensijoms, tačiau padeda atskleisti bendrą dalyvių programos patirties įvertinimą ir jų suvokiamą subjektyvią naudą.

Antroje anketos dalyje buvo įtraukti papildomi situaciniai klausimai – apimantys *pagalbos gavimo ir teikiamos pagalbos patirties vertinimo* klausimus. Šie klausimai buvo sukurti remiantis Lietuvos specializuotos pagalbos centrų veiklos gairėmis bei smurto artimoje aplinkoje pagalbos sistemos principais (SADM, 2024). Klausimais siekta įvertinti, kaip greitai ir kokiu būdu respondentai gavo pagalbą, kokiomis paslaugomis jie pasinaudojo, kaip jie vertina pagalbos prieinamumą, nuoseklumą ir naudingumą, bei ar jaučiasi saugesni ir labiau įgalinti po suteiktos pagalbos.

Tyrimo anketos pabaigoje respondentams pateikiami klausimai susiję su individualiomis sociodemografinėmis charakteristikomis („Jūsų lytis“; „Jūsų amžius“; „Jūsų išsilavinimas“; „Jūsų šeiminė padėtis“ ir t.t.).

2.2. Tyrimo organizavimas

Tyrimo duomenys buvo renkami 2025 m. lapkričio – 2026 m. vasario mėnesiais. Elektroninė tyrimo anketa patalpinta apklausa.lt internetinėje apklausų platformoje. Tyrimo anketa platinama per socialinius tinklus bei siunčiama specializuotos kompleksinės pagalbos centrų (SKPC) ir socialinių paslaugų įstaigų viešai prieinamais informaciniais elektroniniais paštais, siekiant, kad centrai su savo klientais pasidalintų informacija apie vykdomą apklausą. Toks dvejopas anketų platinimo būdas pasirinktas atsižvelgiant į tai, kad pagalba smurtą patyrusiems asmenims Lietuvoje teikiama per tarpinstitucinį tinklą – ne tik per SKPC, bet ir per savivaldybių socialinių paslaugų centrus, krizių centrus ir nevyriausybines organizacijas, todėl per kelis kanalus pasiekti respondentai padeda užtikrinti imties įvairovę. Tyrimo anketos pildymo trukmė – iki 15 minučių.

Empirinių duomenų analizės metodai. Empirinių tyrimo duomenų analizei atlikti šiame tyrime taikyti aprašomosios statistikos, taip pat koreliacinės ir regresinės analizės bei ANOVA ir t-testo statististiniai duomenų analizės metodai. Aprašomoji statistika naudojama siekiant pristatyti respondentų sociodemografines charakteristikas, įvertinti kiekvieno tyrimo konstrukto vertinimo įverčius, remiantis vidurkiais, taip įvertinti duomenų normalumo pasiskirstymą, siekiant nustatyti, kokius duomenų analizės metodus priimtina taikyti tolesnėje analizėje. Koreliacinė ir regresinė analizės naudojamos siekiant įvertinti socialinių programų *veiksmingumą* asmenų patyrusių smurtą artimoje aplinkoje psichologinei gerovei, nustatant šių kintamųjų tarpusavio ryšio stiprumą ir kryptį tarp kintamųjų. Pasitelkiant ANOVA, Post hoc ir t-testo statistinės analizės metodus, siekiama patikrinti ar yra reikšmingų socialinių programų veiksmingumo ir psichologinės gerovės kintamųjų

vertinimo skirtumų, tarp skirtingų respondentų grupių pagal sociodemografines charakteristikas. Empirinė statistinių duomenų analizė atliekama statistinių duomenų analizės paketu SPSS (angl. *Statistical Package for the Social Sciences*).

Tyrimo etika. Vykdant tyrimą siekta užtikrinti, kad jis atitiktų visus bendruosius socialinių mokslų tyrimams taikomus etikos principus. Apie šių principų taikymą respondentai informuojami dar prieš pradėdami pildyti anketą – įžanginėje anketos dalyje pristatomas tyrimo tikslas, paaiškinama, kad apklausa atliekama tik mokslo tikslais, rengiant baigiamąjį darbą. Tame pačiame įvade pažymima, kad anketa anoniminė. Jokie asmeniniai duomenys (vardas, pavardė, elektroninio pašto adresas ar kt.), pagal kuriuos būtų galima identifikuoti konkretų asmenį, nerenkami. Respondentai informuojami ir apie savanoriškumo principą – nusprendę nebetęsti dalyvavimo, jie gali bet kuriuo metu nutraukti anketos pildymą. Įžanginėje anketos dalyje taip pat paaiškinama, kad surinkti tyrimo duomenys, naudojami tik baigiamojo darbo rengimo tikslais ir analizėje pateikiami tik apibendrinta forma. Šalia šios informacijos pateikiami ir tyrimo autorės kontaktiniai duomenys, jei dalyviams kiltų papildomų klausimų. Anketos užpildymas ir pateikimas laikomas informuotu sutikimu dalyvauti tyrime. Visi surinkti duomenys saugomi kompiuteryje užrakintame saugumo kodu.

Ribotumai. Atliekant šį tyrimą buvo susidurta su keliais apribojimais, kuriuos svarbu paminėti. Pirmiausia, tyrime dalyvavo 149 respondentai, atrinkti netikimybiniu tiksliniu būdu, todėl gautų rezultatų negalima apibendrinti visai smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų populiacijai Lietuvoje. Antras apribojimas – tyrime pasirinktas kiekybinis metodas, kuris leido gauti statistinius duomenis, tačiau kartu neatskleidė detalesnių, giluminių dalyvių patirčių. Tai papildomai galėtų užpildyti kokybinis tyrimas, atskleidžiantis subjektyvias smurtą patyrusių asmenų gautos pagalbos patirtis, asmeninį giluminį požiūrį į pagalbų veiksmingumą. Taip pat verta paminėti, kad į tyrimą pateko gana nedidelė vyrų imtis (n = 31), o tai sumažina galimybes plačiau pažvelgti į smurtą patyrusių vyrų patirtį. Dar vienas apribojimas – tyrimo duomenys buvo surinkti tik vieną kartą, tad tai neleidžia įvertinti, kaip pagalbos poveikis asmens gerovei kinta laikui bėgant. Ateityje vertėtų siekti reprezentatyvesnės vyrų imties bei atlikti tęstinį (longitudinį) tyrimą, kuris leistų stebėti pagalbos programų poveikio pokyčius ilgesniame laikotarpyje.

3. SOCIALINĖS PAGALBOS PROGRAMŲ VEIKSMINGUMO SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE PATYRUSIŲ ASMENŲ PSICHOLOGINEI GEROVEI TYRIMO REZULTATAI

3.1. Demografinės respondentų charakteristikos

Tyrime dalyvavo 149 respondentai – pilnamečiai asmenys, patyrę smurtą artimoje aplinkoje ir per pastaruosius 24 mėnesius gavę bent vienos rūšies specializuotą pagalbą. Toliau 2 lentelėje pateikiamas respondentų pasiskirstymas pagal pagrindines sociodemografines charakteristikas.

2 lentelė. *Respondentų sociodemografinės charakteristikos*

Kategorija	Požymis	N	(%)
Lytis	Moteris	118	79,2
	Vyras	31	20,8
Amžius	18–24 m.	9	6,0
	25–34 m.	41	27,5
	35–44 m.	46	30,9
	45–54 m.	29	19,5
	55–64 m.	22	14,8
	65 m. ir daugiau	2	1,3
Išsilavinimas	Pagrindinis	24	16,1
	Vidurinis	24	16,1
	Profesinis / specialusis vidurinis	23	15,4
	Šiuo metu studijuoju	4	2,7
	Aukštesnysis neuniversitetinis	23	15,4
	Aukštasis universitetinis	51	34,2
Šeiminė padėtis	Nevedęs / netekėjusi	24	16,1
	Gyvenu su partneriu (-e)	43	28,9
	Vedęs / ištekėjusi	52	34,9
	Išsiskyręs / išsituokusi	25	16,8
	Našlys / našlė	5	3,4
Užimtumas	Dirbu (pilnas ar dalinis etatas)	105	70,5
	Savarankiškai dirbantis (-i) / verslininkas (-ė)	4	2,7
	Studijuoju / mokausi	0	0,0
	Studijuoju ir dirbu	4	2,7
	Laikinai nedirbu, ieškau darbo	32	21,5
	Nedirbu dėl sveikatos / negalios	4	2,7
Mėnesio pajamos	Neturiu pajamų	3	2,0
	Iki 500 eur	25	16,8
	501–900 eur	32	21,5
	901–1300 eur	46	30,9
	1301–1800 eur	27	18,1
	Daugiau nei 1800 eur	16	10,7
Gyvenamoji vietovė	Sostinės regione	19	12,8
	Didmiestyje	14	9,4
	Mieste	29	19,5
	Miestelyje	39	26,2
	Kaimo vietovėje	48	32,2

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis gautais tyrimo duomenimis

Kaip matyti iš 2 lentelėje pateiktų duomenų, didžiąją imties dalį sudarė moterys – 79,2 proc., vyrai – beveik penktadalis visų dalyvių (20,8 proc.). Toks pasiskirstymas atspindi ir bendrą tendenciją: apie patirtą smurtą artimoje aplinkoje dažniau praneša ir pagalbos ieško moterys – Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (SADM, 2025) reprezentatyvios apklausos duomenimis, smurtą artimoje aplinkoje yra patyrę 20 proc. Lietuvos moterų ir 11 proc. vyrų, tačiau būtų reikšminga akcentuoti, kad reiškinio kontekstas iš tiesų yra kur kas platesnis: dažniausiai pagalbos nesikreipia vyrai – net 80 proc. smurtą patyrusių vyrų pagalbos niekur nesikreipė, lyginant su 54 proc. moterų Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM, 2024).

Amžiaus pasiskirstyme ryškiai dominuoja vidutinio amžiaus grupė – daugiausia respondentų priklausė 35–44 metų amžiaus grupei (30,9 proc.), kiek mažiau – 25–34 metų (27,5 proc.) ir 45–54 metų (19,5 proc.). Jauniausioji (18–24 m.) ir vyriausioji (65 m. ir daugiau) amžiaus grupės tyrimo imtyje sudarė mažiausią dalį – atitinkamai 6,0 proc. ir 1,3 proc.

Vertinant išsilavinimą, pati gausiausia grupė – respondentai su aukštuoju universitetiniu išsilavinimu (34,2 proc.). Pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą turėjo po 16,1 proc. dalyvių, profesinį / specialųjį vidurinį ir aukštesnįjį neuniversitetinį – po 15,4 proc. Šiuo metu studijuojančių buvo tik 2,7 proc. Įdomu pastebėti, kad aukštesnio išsilavinimo respondentų dalis šioje imtyje yra palyginti didelė – tai gali reikšti didesnį informuotumą apie pagalbos galimybes.

Pagal šeiminę padėtį daugiausia dalyvių buvo vedę ar ištekėjusios (34,9 proc.) ir gyvenantys su partneriu (-e) (28,9 proc.), išsiskyrusių – 16,8 proc., nevedusių ar netekėjusių – 16,1 proc., našlių – 3,4 proc. Darbo požiūriu dauguma respondentų dirbo pilnu arba daliniu etatu (70,5 proc.), laikinai nedirbo ir ieškojo darbo – 21,5 proc.; kitos kategorijos sudarė mažas grupes.

Pajamų pasiskirstyme didžiausia grupė gavo 901–1300 eur per mėnesį (30,9 proc.), po to – 501–900 eur (21,5 proc.) ir 1301–1800 eur (18,1 proc.). Iki 500 eur nurodė 16,8 proc. dalyvių, daugiau nei 1800 eur – 10,7 proc., pajamų visai neturėjo 2,0 proc.

Geografinis pasiskirstymas verčia susimąstyti – daugiausia respondentų gyvena kaimo vietovėje (32,2 proc.) ir miestelyje (26,2 proc.), mieste – 19,5 proc., sostinės regione – 12,8 proc., didmiestyje – 9,4 proc. Kitaip tariant, beveik trys penktadaliai tyrimo dalyvių yra iš mažesnių, nuo miestų nutolusiųjų vietovių – tai svarbus kontekstas interpretuojant pagalbos patirties vertinimus, nes kaimo vietovėse pagalbos prieinamumas gali būti labiau ribotas – Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos (2024) tyrimas, apėmęs visas Lietuvos savivaldybes, atskleidė sistemines pagalbos prieinamumo spragas ir nustatė, kad gyventojai, nutolę nuo savivaldybių centrų, susiduria su realiais prieinamumo iššūkiais.

Apibendrinant sociodemografines respondentų charakteristikas, imtis yra gana įvairi pagal amžių, gyvenamąją vietą ir socioekonominę padėtį. Toliau pereinama prie tyrimo instrumento patikimumo vertinimo.

3.2. Tyrimo instrumento patikimumo analizė

Kadangi šiame tyrime naudojami keli skirtingi standartizuoti klausimynai – MOVERS saugumo dimensijai, PPS-R psichologiniam įgalinimui, MSPSS socialiniam palaikymui ir WHO-5 psichologinei gerovei matuoti – svarbu patikrinti, ar kiekvienas instrumentas yra nuoseklus šios imties kontekste, ar galima naudotas skales laikyti patikimomis. Hair ir kt. (2019) nurodo, kad Cronbach α reikšmė, viršijanti 0,70, rodo pakankamą skalės patikimumą. Gauti rezultatai pateikiami 3 lentelėje (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. *Tyrimo dimensijų ir konstruktų Cronbach's α koeficientai ir skalių patikimumas*

Konstruktas	**Dimensija**	**Teiginių sk.**	**Cronbach α koeficientas**
Socialinių programų veiksmingumo konstruktas		15	0,937
	Saugumo	5	0,894
	Psichologinio įgalinimo	5	0,874
	Gaunamo socialinio palaikymo	5	0,917
Psichologinės gerovės konstruktas		5	0,911
Bendras klausimyno skalių patikimumas		20	**0,946**

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis gautais tyrimo duomenimis

Kaip matome iš 3-ioje lentelėje pateiktų gautų rodiklių, visų naudotų instrumentų Cronbach α koeficientai viršija minėtą 0,70 patikimumo ribą – jie svyruoja nuo 0,874 (psichologinio įgalinimo dimensija) iki 0,946 (bendras instrumento rodiklis). Tai reiškia, kad visos skalės, tiek pilnų konstruktų, tiek jų dimensijų, pasižymi aukštu vidiniu nuoseklumu ir yra tinkamos tolesnei statistinei tyrimo duomenų analizei, hipotezių tikrinimui.

3.3. Duomenų normalumo analizė

Prieš atliekant tolesnę statistinę analizę, svarbu įsitikinti, ar tyrimo duomenys atitinka parametrinių metodų taikymo prielaidas. Viena pagrindinių tokių prielaidų – duomenų pasiskirstymo normalumas (Field, 2018). Šiame tyrime jis vertintas nagrinėjant asimetrijos ir eksceso rodiklius, nes remiantis Field (2018), jie leidžia įvertinti, kiek kintamojo skirstinys nukrypsta nuo normaliojo. Tyrimo kintamųjų – socialinių programų veiksmingumo bei psichologinės gerovės – normalumo vertinimo analizės rezultatai pateikti 4 lentelėje (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. *Tyrimo dimensijų ir konstruktų normalumo įvertinimas*

Kintamasis	**Dimensija**	**Asimetrija (Skewness)**	**Ekscesas (Kurtosis)**
Socialinių programų veiksmingumas		–0,53	–0,01
	Saugumo dimensija	–0,48	–0,08

Kintamasis	Dimensija	Asimetrija (Skewness)	Ekscesas (Kurtosis)
	Psichologinio įgalinimo dimensija	–0,47	0,02
	Gaunamo socialinio palaikymo dimensija	–0,95	0,43
Psichologinė gerovė		0,16	–0,47

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis gautais tyrimo duomenimis

Visų penkių tyrimo kintamųjų asimetrijos ir eksceso reikšmės (žr. 4 lentelė) neperžengia intervalo tarp -1 ir 1 ribos, tad kaip nurodo Field (2018), skirstiniai laikomi pakankamai artimais normaliajam. Tiesa, gaunamo socialinio palaikymo dimensija turi didžiausią neigiamą asimetriją (–0,95), tačiau ji vis tiek išlieka priimtinose ribose. Tai reiškia, kad kintamųjų socialinių programų veiksmingumo ir psichologinės gerovės vertinimo duomenys tenkina normalumo prielaidą, tad tolesnėje analizėje galima pagrįstai taikyti parametrinius statistinius metodus.

3.4. Tyrimo konstruktų ir dimensijų aprašomoji statistika

Prieš pereinant prie kintamųjų tarpusavio ryšių analizės, tikslinga apžvelgti, kaip respondentai šiame tyrime vidutiniškai vertino tiek socialinių programų veiksmingumą ir jo dimensijas, tiek savo psichologinę gerovę. Aprašomosios statistikos rodikliai – vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, minimalios ir maksimalios reikšmės – leidžia susidaryti bendrą vaizdą apie tyrimo dalyvių patirtis ir jų pasiskirstymą (Bekešienė, 2015). Rezultatai pateikiami 5 lentelėje (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. *Tyrimo konstruktų ir dimensijų aprašomoji statistika*

Kintamasis	Dimensija	N	Min	Max	Vidurkis (M)	Std. nuokrypis (SD)
Socialinių programų veiksmingumas		149	1,80	5,00	3,87	0,73
	Saugumo jausmas		1,00	5,00	3,85	0,83
	Psichologinis įgalinimas		1,40	5,00	3,71	0,82
	Socialinio palaikymo patirtis		1,60	5,00	4,06	0,89
Psichologinė gerovė			0,60	5,00	2,76	1,01

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis gautais tyrimo duomenimis

Kaip matyti iš 5 lentelės, bendras socialinių programų veiksmingumo vertinimas yra palyginti aukštas – vidurkis siekia 3,87 balo iš galimų 5. Vertinant atskiras dimensijas, aukščiausiu vidurkiu išsiskiria socialinio palaikymo patirties dimensija (M = 4,06), kiek žemiau – saugumo jausmas (M = 3,85) ir psichologinis įgalinimas (M = 3,71). Įdomu pastebėti, kad trijų dimensijų standartiniai nuokrypiai yra panašaus dydžio (nuo 0,82 iki 0,89) – tai rodo gana tolygią respondentų nuomonių sklaidą vertinant skirtingus socialinių programų aspektus.

Kita vertus, psichologinės gerovės konstrukto vidurkis (M = 2,76) yra pastebimai žemesnis nei programų veiksmingumo dimensijų įverčiai. Nors penkių balų skalėje 2,76 balo yra šiek tiek virš teorinio vidurio, toks rezultatas vis dėlto rodo, kad tyrimo dalyvių subjektyviai suvokiama gerovė yra veikiau vidutinė nei aukšta. Perskaičiavus į standartinę WHO-5 skalę (0–100), gaunama maždaug 55 balų reikšmė – vos virš 50 balų ribos, kurią Topp ir kt. (2015) sieja su prastesnės gerovės ar galimų depresijos simptomų rizika. Tai, regis, atspindi sudėtingą emocinę tyrimo dalyvių situaciją – juk jie visi yra patyrę smurtą artimoje aplinkoje.

Verta atkreipti dėmesį ir į tai, kad psichologinės gerovės konstrukto standartinis nuokrypis yra didžiausias iš visų kintamųjų (SD = 1,01). Respondentų vertinimai šioje srityje išsiskiria kiek labiau nei programų veiksmingumo dimensijose, kur SD neviršija 0,89. Kitaip tariant, vertinant pagalbos sistemą dalyvių nuomonės labiau sutampa, o kalbant apie asmeninę savijautą – individualūs skirtumai tampa ryškesni. Tai, ko gero, natūralu: psichologinė gerovė priklauso ne tik nuo gautos pagalbos, bet ir nuo asmens vidinių resursų, socialinio konteksto, traumos pobūdžio. Šiuos ryšius detaliau tikslinga tikrinti atliekant koreliacinę ir regresinę analizes.

3.5. Pagrindinių tyrimo kintamųjų koreliacinė analizė

Pirmasis žingsnis tikrinant iškeltas hipotezes – išsiaiškinti, ar socialinės pagalbos programų veiksmingumas ir smurtą patyrusių asmenų psichologinė gerovė yra statistiškai reikšmingai susiję. Kartu svarbu įvertinti ir ryšio stiprumą. Šiam tikslui pasitelkta Pearson koreliacinė analizė, atskleidžianti ryšio kryptį ir stiprumą tarp dviejų kiekybinių kintamųjų (Field, 2018). Ryšio stiprumui vertinti remiamasi Cohen (1988) nustatytomis ribomis: stiprus ryšys – r ≥ ,50, vidutinis – r ≥ ,30, mažas – r ≥ ,10. Rezultatai pateikiami 6 lentelėje (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. *Socialinės pagalbos programų veiksmingumo ir jo dimensijų sąsajos su psichologine gerove*

Hipotezė	Ryšys	Pearson koreliacija r	Statistinis reikšmingumas p
H1	**Socialinės pagalbos programų veiksmingumas ↔ Psichologinė gerovė**	**.646**	**< .001**
H1a	Saugumas ↔ Psichologinė gerovė	.506	< .001
H1b	Psichologinis įgalinimas ↔ Psichologinė gerovė	.620	< .001
H1c	Socialinis palaikymas ↔ Psichologinė gerovė	.557	< .001

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis gautais tyrimo duomenimis

Kaip matyti iš 6 lentelės, bendras socialinių programų veiksmingumo vertinimas statistiškai reikšmingai ir teigiamai susijęs su psichologine gerove (r = ,646, p < ,001). Pagal Cohen (1988)

klasifikaciją tai stiprus ryšys. Taigi **H1 patvirtinama** – *kuo aukščiau respondentai vertina gaunamą pagalbą, tuo geresnė jų subjektyviai suvokiama psichologinė gerovė*.

Analizuojant atskiras programos dimensijas, visos trys taip pat pasiekia stipraus ryšio slenkstį: saugumo dimensija (r = ,506, p < ,001), psichologinio įgalinimo dimensija (r = ,620, p < ,001) ir socialinio palaikymo dimensija (r = ,557, p < ,001). H1a, H1b ir H1c patvirtinamos. Įdomu tai, kad stipriausias ryšys su gerove nustatytas būtent įgalinimo dimensijai, o silpniausias – nors vis tiek stiprus – saugumo dimensijai. Skirtumai tarp koeficientų nėra dramatiški, bet tendencija nuosekliai atitinka Sullivan (2018) konceptualų modelį, kuriuo paremta ir šio darbo tyrimo strategija. Pagal šį modelį įgalinimas laikomas vienu centrinių mechanizmų, per kuriuos pagalbos programos veikia smurtą patyrusių asmenų savijautą.

Šį radinį paremia ir Karakurt ir kt. (2022) meta-analizė, aprėpusi 25 tyrimus su 4 683 dalyviais. Tyrėjai nustatė, kad „įgalinimas vaidina esminį vaidmenį, ypač gydant depresiją ir potrauminio streso sutrikimą“ (Karakurt ir kt., 2022, p. 1). Kitaip tariant, saugumo užtikrinimas, nors ir būtinas, pats savaime greičiausiai nebūtinai pakanka – ilgalaikei gerovei reikia stiprinti ir vidinius išteklius. Tolesnė regresinė analizė leis tiksliau įvertinti, kokią psichologinės gerovės variacijos dalį paaiškina programos veiksmingumas ir kuri iš trijų dimensijų turi unikalų indėlį, kai visos įtraukiamos į bendrą modelį.

3.6. Kintamųjų regresinė analizė

Koreliacinė analizė parodė, kad ryšiai tarp kintamųjų egzistuoja ir yra stiprūs. Vis dėlto šio darbo tikslas – įvertinti socialinės pagalbos programų veiksmingumą – reikalauja gilesnės analizės nei vien ryšio stiprumo nustatymas. Regresinė analizė leidžia pamatyti, kokią psichologinės gerovės variacijos dalį paaiškina programų veiksmingumas ir jo atskiros dimensijos – būtent tai ir yra tiesioginis veiksmingumo rodiklis (Field, 2018). Pirmiausia atliktos paprastosios tiesinės regresijos, parodančios, kiek kiekviena dimensija atskirai prognozuoja gerovę. Rezultatai pateikiami 7 lentelėje (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. *Tiesinės regresijos rezultatai: H1 ir H1a-c hipotezių tikrinimas*

Hipotezė	Prediktorius	Priklausomas kintamasis	β	R^2	F(df)	p
H1	Programų veiksmingumas	Psichologinė gerovė	.646	.418	105.440 (1,147)	< .001
H1a	*Saugumas*		.506	.256	50.641 (1,147)	< .001
H1b	*Psichologinis įgalinimas*		.620	.385	91.904 (1,147)	< .001
H1c	*Socialinis palaikymas*		.557	.310	66.157 (1,147)	< .001

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis gautais tyrimo duomenimis

Bendras programų veiksmingumo vertinimas (žr. 7 lentelė) paaiškina 41,8 proc. psichologinės gerovės variacijos (R^2 = ,418; β = ,646, p < ,001) – H1 patvirtinama. Iš trijų dimensijų stipriausias prediktorius yra įgalinimas: jis paaiškina 38,5 proc. variacijos (R^2 = ,385; β = ,620, p < ,001), H1b patvirtinama. Socialinis palaikymas paaiškina 31,0 proc. (R^2 = ,310; β = ,557, p < ,001), H1c patvirtinama. Saugumo dimensija paaiškina 25,6 proc. (R^2 = ,256; β = ,506, p < ,001), H1a patvirtinama. Taigi **visos keturios hipotezės patvirtinamos** ir regresine analize – kiekviena programos dimensija atskirai reikšmingai prognozuoja smurtą patyrusių asmenų psichologinę gerovę.

Siekiant dar geriau suprasti programų veiksmingumą, toliau atlikta daugybinė regresinė analizė. Ji leidžia pamatyti, kurios iš trijų dimensijų turi unikalų indėlį į psichologinės gerovės prognozavimą, kai visos trys vertinamos kartu (Field, 2018). Rezultatai pateikiami 8 lentelėje (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. *Daugybinės regresijos rezultatai: psichologinės gerovės prognozė pagal programos dimensijas (saugumas, įgalinimas, socialinis palaikymas)*

Prediktorius (dimensija)	**Priklausomas kintamasis**	**Bendras modelio R^2**	**β**	**p**	**VIF**
Saugumas	Psichologinė gerovė	R^2 = ,435 F(3,145) = 37,138, p < .001	.049	.618	2,432
Psichologinis įgalinimas			.411	< .001	2,898
Socialinis palaikymas			.278	< .001	1,629

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis gautais tyrimo duomenimis

Daugybinė regresija (žr. 8 lentelė) parodė reikšmingą modelį, paaiškinantį 43,5 proc. psichologinės gerovės variacijos (R^2 = ,435, F(3,145) = 37,138, p < ,001). Tačiau čia atsiskleidžia įdomi detalė. Kontroliuojant kitas dimensijas, reikšmingais prediktoriais išlieka tik įgalinimas (β = ,411, p < ,001) ir socialinis palaikymas (β = ,278, p < ,001). Saugumo dimensija daugybinėje regresijoje reikšmingumo nebepasiekė (β = ,049, p = ,618), nors paprastoje regresijoje ir koreliacinėje analizėje buvo stiprus prediktorius. Tai nereiškia, kad saugumas nesvarbus smurtą patyrusių asmenų psichologinei gerovei. Paprastoje regresijoje jo ryšys su gerove aiškiai matomas, o pagal Sullivan (2018) konceptualų modelį saugumas yra būtina, tik nepakankama sąlyga – be jo kitos dimensijos iš viso negalėtų veikti. Ši mintis dera ir su Renner ir Hartley (2021) įžvalgomis, pagrįstomis Sullivan socialinės ir emocinės gerovės rėmu. Tyrėjai teigia, kad „vidiniai pokyčiai sukelia geresnį savęs veiksmingumo jausmą ir viltį, o tarpasmeniniai bei socialiniai pokyčiai lemia didesnį socialinį susietumą, geresnį saugumą bei pagerėjusią fizinę ir emocinę sveikatą“ (Renner ir Hartley, 2021, p. 3691). Kitaip tariant, saugumas šiame modelyje veikia kaip pamatas, kurį įgalinimas paverčia realia gerove.

Statistiškai tokį rezultatą galima paaiškinti tuo, kad saugumo ir įgalinimo dimensijos iš dalies dengia viena kitą – VIF reikšmės (2,432 ir 2,898) rodo, kad šios dimensijos yra glaudžiau tarpusavyje susijusios nei su socialiniu palaikymu. Visgi multikolinearumas išlieka priimtinose ribose (VIF < 5, pagal Field, 2018), tad modelio koeficientais remtis galima. Saugumo unikalus indėlis kontroliuojant kitas dimensijas išnyksta, tačiau tai nepaneigia jo reikšmės ir priešingai, rodo, kad saugumas greičiausiai veikia per įgalinimo mechanizmą. Šis radinys svarbus praktiniu požiūriu kuriant pagalbos programas ir plačiau aptariamas diskusijų skyriuje.

3.7. Psichologinės gerovės skirtumai pagal sociodemografines charakteristikas

Be pagrindinių tyrimo kintamųjų sąsajų, svarbu patikrinti, ar psichologinės gerovės lygis, matuotas WHO-5 skale, skiriasi tarp skirtingų tyrimo respondentų grupių pagal sociodemografines charakteristikas. Tam atlikta vienfaktorė dispersinė analizė (ANOVA) pagal šešis sociodemografinius kintamuosius – amžių, išsilavinimą, šeiminę padėtį, užimtumą, pajamas ir gyvenamąją vietovę. Lyties skirtumai analizuojami atskirai t-testu, atsižvelgiant į tai, kad šis kintamasis apima dvi nepriklausomas grupes. Rezultatai pateikti 9 lentelėje (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. *Psichologinės gerovės skirtumai pagal sociodemografinius kintamuosius (ANOVA)*

Demografinis kintamasis	F(df)	p	Vertinimas
Amžius	F(5,143) = 1,505	.192	Nereikšminga
Išsilavinimas	F(5,143) = 3,812	.003	Reikšminga
Šeiminė padėtis	F(4,144) = 2,476	.047	Reikšminga
Užimtumas	F(4,144) = 3,905	.005	Reikšminga
Pajamos	F(5,143) = 0,985	.429	Nereikšminga
Gyvenamoji vietovė	F(4,144) = 1,084	.367	Nereikšminga

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis gautais tyrimo duomenimis

ANOVA rezultatai atskleidžia, kad statistiškai reikšmingi psichologinės gerovės skirtumai nustatyti pagal išsilavinimą (F(5,143) = 3,812, p = ,003), šeiminę padėtį (F(4,144) = 2,476, p = ,047) ir užimtumą (F(4,144) = 3,905, p = ,005). Pagal amžių, mėnesio pajamas ir gyvenamąją vietovę reikšmingų skirtumų nenustatyta. Matyti, kad psichologinė gerovė labiau skyrėsi pagal socialinės padėties veiksnius – ypač užimtumą ir išsilavinimą – nei pagal amžių ar gyvenamąją vietovę.

Siekiant tiksliau nustatyti, tarp kurių konkrečių grupių psichologinės gerovės skirtumai yra statistiškai reikšmingi, atlikti Tukey HSD post hoc palyginimai. Jie leido pamatyti, kurios grupių poros – pagal išsilavinimą, šeiminę padėtį ir užimtumą – skiriasi psichologinės gerovės vertinimais. Rezultatai pateikiami 10 lentelėje (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. *Psichologinės gerovės vertinimo skirtumai pagal išsilavinimą ir užimtumą*

Kintamasis	Reikšmingas porinis palyginimas	Vidurkiai (M)	Vidurkių skirtumas (ΔM)	p
Išsilavinimas	Aukštasis universitetinis / Vidurinis	3,97 / 3,24	0,727	.034
Užimtumas	Dirbu (pilnas/dalinis etatas) / Laikinai nedirbu, ieškau darbo	3,96 / 3,29	0,669	.008

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis gautais tyrimo duomenimis

Post hoc analizė parodė, kad reikšmingi poriniai skirtumai nustatyti tik pagal išsilavinimą ir užimtumą. Aukštąjį universitetinį išsilavinimą turintys respondentai vertino savo psichologinę gerovę aukščiau nei turintys vidurinį išsilavinimą (M = 3,97 ir M = 3,24; ΔM = 0,727; p = ,034). Panašus rezultatas gautas ir pagal užimtumą: dirbantieji (pilnu ar daliniu etatu) jautėsi geriau nei laikinai nedirbantieji (M = 3,96 ir M = 3,29; ΔM = 0,669; p = ,008).

Šie radiniai dera su tarptautinių tyrimų duomenimis. Karakurt ir kt. (2022) meta-analizėje pažymima, kad „smurtas artimoje aplinkoje taip pat paveikia aukas ekonomiškai – dėl sunkumų įsidarbinti, prarastų produktyvių dienų bei ribotos galimybės pasinaudoti prieinamais ištekliais, o tai didina jų patiriamą įtampą“ (Karakurt ir kt., 2022, p. 1). Užimtumas ir išsilavinimas šiame tyrime atspindi daugiau nei tik demografinius skaičius – jie rodo realius resursus, kuriuos smurtą patyręs asmuo gali (ar negali) panaudoti savo savijautai atstatyti. Dirbantis žmogus turi finansinę autonomiją, kasdienę rutiną, socialinį tinklą už namų ribų. Aukštesnį išsilavinimą turintys asmenys, tikėtina, lengviau susigaudo pagalbos sistemoje ir randa reikiamą pagalbą.

Nors bendras ANOVA testas šeiminei padėčiai buvo reikšmingas (p = ,047), Tukey HSD post hoc palyginimai reikšmingų porinių skirtumų neparodė (visur p > ,05). Artimiausias reikšmingumui skirtumas pastebėtas tarp vedusių / ištekėjusių ir našlių grupių (ΔM = 1,235, p = ,066), kur vedusieji / ištekėjusios turėjo aukštesnį gerovės vidurkį (M = 4,03) nei našliai (M = 2,80). Tikėtina, kad šių skirtumų nepavyko aptikti dėl labai mažos našlių grupės – kai grupę sudaro vos 5 asmenys, post hoc testams tiesiog trūksta galios aptikti skirtumus. Pagal amžių, pajamas ir gyvenamąją vietovę post hoc analizė neatliekama, kadangi jau ANOVA testas neparodė reikšmingų skirtumų.

3.8. Rodiklių skirtumai pagal lytį (t-testas)

Toliau darbe buvo patikrinta, ar tarp tyrimo respondentų moterų ir vyrų yra reikšmingų skirtumų pagrindinių tyrimo kintamųjų vertinimuose. Svarbu pažymėti, kad imties grupės yra skirtingo dydžio (moterys n = 118, vyrai n = 31), tad rezultatus reikia interpretuoti atsargiai. Nepriklausomų imčių t-testas leido palyginti šių grupių vidurkius pagal bendro socialinių programų

veiksmingumo ir jo dimensijų (saugumo, įgalinimo, socialinio palaikymo) ir psichologinės gerovės rodiklius. Rezultatai pateikiami 11 lentelėje (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. *Nepriklausomų imčių t-testo rezultatai pagal lytį*

Rodiklis	Moterys M±SD (n=118)	Vyrai M±SD (n=31)	t(df)	p (2-tailed)	Išvada
Saugumas	3,78±0,83	4,12±0,82	–1,999 (147)	.047	vyrai > moterys
Psichologinis įgalinimas	3,61±0,83	4,06±0,68	–2,759 (147)	.007	vyrai > moterys
Socialinis palaikymas	3,99±0,91	4,33±0,77	–1,902 (147)	.059	n.s.
Psichologinė gerovė	3,65±0,96	4,18±1,12	–2,642 (147)	.009	vyrai > moterys
Programų veiksmingumas	3,80±0,73	4,17±0,69	–2,557 (147)	.012	vyrai > moterys

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis gautais tyrimo duomenimis

T-testo rezultatai rodo, kad tarp lyčių yra statistiškai reikšmingų skirtumų daugelyje analizuotų rodiklių. Vyrai reikšmingai aukščiau nei moterys vertino saugumo dimensiją (t(147) = –1,999, p = ,047), psichologinio įgalinimo dimensiją (t(147) = –2,759, p = ,007) ir bendrą programų veiksmingumą (t(147) = –2,557, p = ,012). Vyrų psichologinė gerovė taip pat buvo statistiškai reikšmingai aukštesnė nei moterų (t(147) = –2,642, p = ,009). Socialinio palaikymo dimensijoje skirtumas artimas reikšmingumui, bet jo nepasiekė (t(147) = –1,902, p = ,059), nors tendencija – vyrų naudai – matoma ir čia.

Šie rezultatai kelia prasmingą klausimą: kodėl moterys, sudarančios apie 80 proc. imties, vertina tiek pagalbos veiksmingumą, tiek savo gerovę žemiau nei vyrai? Literatūra rodo, kad moterys patiria intensyvesnį, dažnesnį ir ilgiau trunkantį smurtą nei vyrai – pasaulinėje perspektyvoje viena iš trijų moterų per savo gyvenimą patiria fizinį ar seksualinį smurtą iš intymaus partnerio (Karakurt ir kt., 2022). Lietuvos kontekste tai patvirtina ir SADM (2025) duomenys – smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų skaičius beveik du kartus didesnis nei vyrų.

Taigi žemesnis moterų vertinimas greičiausiai atspindi ne pagalbos sistemos objektyvų veiksmingumą, o sudėtingesnę moterų patirtą situaciją ir galbūt aukštesnius lūkesčius pagalbos programoms. Vertėtų paminėti ir tai, kad vyrai į šį tyrimą pateko daug mažesnėje imtyje (n = 31) – tai atspindi realybę, kad smurtą patyrę vyrai retai kreipiasi pagalbos. Kaip rodo SADM (2024) duomenys, net 80 proc. smurtą patyrusių vyrų pagalbos nesikreipia. Kitaip tariant, į tyrimą greičiausiai pateko tik ta vyrų dalis, kuriai pagalba pasirodė tinkama – kiti 80 proc. į pagalbos sistemą nepateko/ nesikreipė. Moterų grupė šiuo atžvilgiu yra platesnė ir įvairesnė: joje galimai yra tiek patenkintų, tiek nusivylusių pagalba. Tokie imčių atrankos skirtumai savaime pakelia vyrų vidurkius, nors tai nebūtinai reiškia, kad pagalba vyrams objektyviai veiksmingesnė.

3.9. Papildomi situaciniai klausimai: pagalbos gavimo patirtis ir vertinimas

Be pagrindinių tyrimo kintamųjų analizės, anketoje buvo įtraukti papildomi klausimai, leidžiantys įvertinti praktinę respondentų pagalbos gavimo patirtį. Šie klausimai sudaryti remiantis Lietuvos specializuotos pagalbos centrų veiklos gairėmis bei smurto artimoje aplinkoje pagalbos sistemos principais (SADM, 2024). Šiame poskyryje pateikiami aprašomojo pobūdžio rezultatai, kurie nėra skirti hipotezių tikrinimui, bet papildo pagrindinę analizę, atskleisdami, kaip Lietuvos pagalbos sistema veikia iš paslaugų gavėjų perspektyvos.

Bendras pagalbos programos vertinimas. Pirmiausia respondentų prašyta įvertinti septynis teiginius apie pagalbos programos poveikį jų saugumui, emocinei savijautai ir savarankiškumui. Atsakymai vertinti Likerto 5 balų skalėje (nuo 1 – visiškai nesutinku iki 5 – visiškai sutinku). Rezultatai pateikiami 12 lentelėje (žr. 12 lentelę).

12 lentelė. *Pagalbos programos vertinimo teiginių aprašomoji statistika*

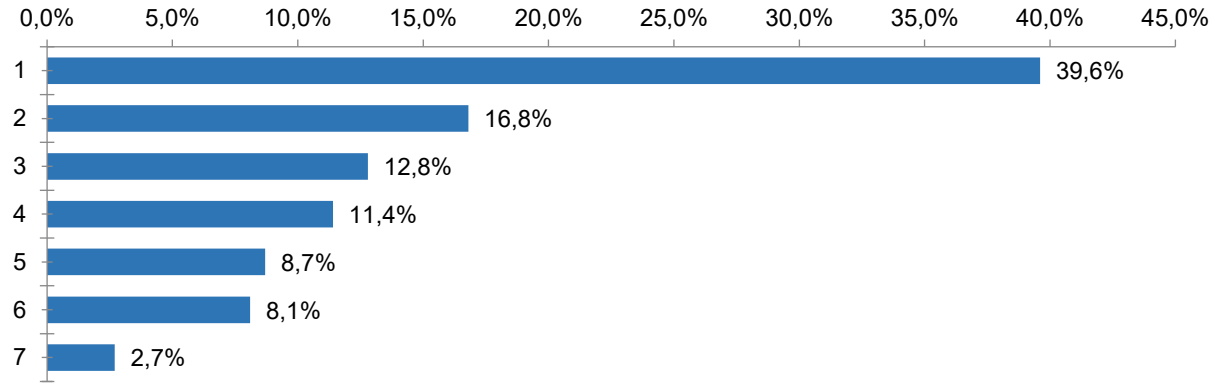
Teiginys	Vidurkis (M)	Std. nuokrypis (SD)
Bendrai vertinant, pagalbos programa buvo naudinga man	3,91	0,896
Dalyvavimas programoje padėjo geriau suprasti savo situaciją	3,89	0,866
Sulaukiau praktinės pagalbos, kuri man buvo reikalinga	3,87	0,888
Jaučiu daugiau pasitikėjimo priimant svarbius sprendimus	3,80	0,870
Pagalbos programa padėjo pagerinti mano emocinę savijautą	3,78	0,861
Jaučiu, kad dalyvavimas pagalbos programoje sustiprino mano saugumo jausmą	3,76	0,827
Jaučiu, kad programa prisidėjo prie mano savarankiškumo	3,75	0,877
Bendras vidurkis	3,82	–

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis gautais tyrimo duomenimis

Kaip matyti iš 12 lentelės, visų teiginių vidurkiai yra panašaus dydžio – svyruoja nuo 3,75 iki 3,91. Tai rodo, kad respondentai pagalbos programą vertina teigiamai, bet nuosaikiai – vidurkiai yra arčiau „sutinku“ nei „visiškai sutinku“. Aukščiausiu vidurkiu pažymėti teiginiai apie bendrą programos naudą (M = 3,91), situacijos supratimą (M = 3,89) ir praktinės pagalbos gavimą (M = 3,87). Šiek tiek žemiau vertinti teiginiai apie saugumo jausmo sustiprinimą (M = 3,76) ir savarankiškumo atsiradimą (M = 3,75) – nors ir šie rezultatai lieka teigiami. Įdomu pastebėti, kad teiginiai, susiję su išoriniais pagalbos aspektais (bendra nauda, praktinė pagalba), vertinti šiek tiek aukščiau nei su vidiniais pokyčiais (savarankiškumo atsiradimas, emocinės savijautos pagerėjimas).

Tai, ko gero, natūralu – išorinę pagalbą lengviau įvertinti iš karto, o vidiniai pokyčiai, galimai, reikalauja ilgesnio laiko.

Pagalbos informacijos šaltiniai ir pirmasis kontaktas. Svarbu įvertinti, kokiais kanalais smurtą patyrę asmenys apskritai sužino apie galimybę kreiptis pagalbos. Respondentų pasiskirstymas pagal informacijos šaltinį pateikiamas 3 paveiksle (žr. 3 pav.).

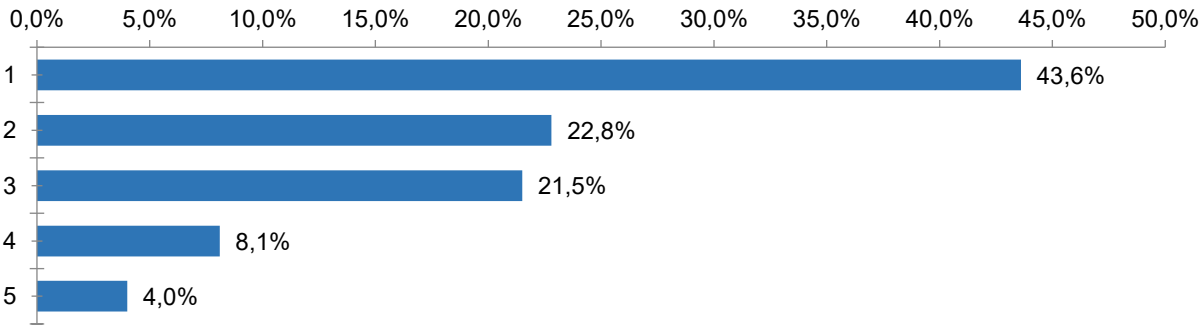

3 pav. *Respondentų pasiskirstymas pagal informacijos apie pagalbą šaltinį*

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis gautais tyrimo duomenimis

Kaip matyti iš 3 paveikslo, daugiausia tyrimo dalyvių apie pagalbos galimybę sužinojo iš socialinių darbuotojų (39,6 proc.). Toliau pagal dažnumą seka internetiniai šaltiniai (16,8 proc.), šeimos ar draugų rekomendacijos (12,8 proc.) ir kiti šaltiniai (11,4 proc.). Iš nevyriausybinių organizacijų informaciją gavo 8,7 proc. respondentų, iš policijos pareigūnų – 8,1 proc. Atkreiptinas dėmesys, kad tik 2,7 proc. respondentų apie pagalbą sužinojo iš sveikatos priežiūros specialistų. Tai reikšmingas sisteminis radinys – juk būtent gydytojai ar slaugytojos dažnai gali pamatyti / atskirti smurto fizines pasekmes, todėl jų vaidmuo informuojant aukas apie pagalbos galimybes galėtų būti kur kas didesnis. Šis atotrūkis tarp sveikatos priežiūros ir socialinės pagalbos sistemų – galėtų būti vertinga įžvalga diskusijai apie tarpinstitucinį bendradarbiavimą Lietuvoje.

Toliau svarbu aptarti, kokiu būdu respondentai pirmą kartą susisiekė su pagalbos teikėju. Rezultatai pateikiami 4 paveiksle (žr. 4 pav.).

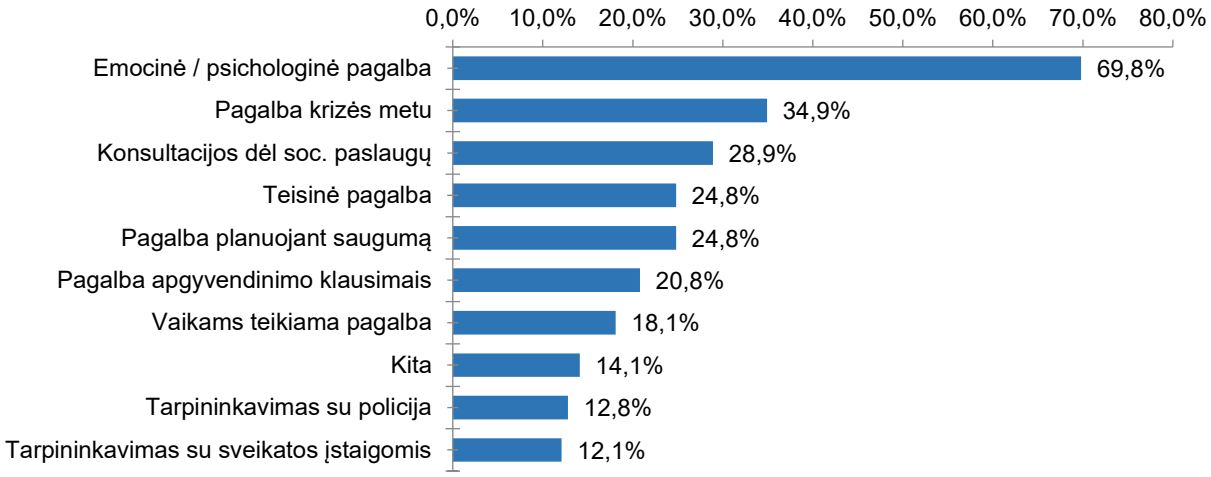
4 pav. *Pirmojo kontakto su pagalbos teikėju būdai*

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis gautais tyrimo duomenimis

Kaip rodo 4 paveiksle pateikti duomenys, daugiausia respondentų pirmąją pagalbą gavo telefonu (43,6 proc.) – tai rodo, kad telefoninė pagalbos linija yra vienas pagrindinių kontakto su sistema kanalų. Gyvai susitikus pagalba suteikta 22,8 proc., kiti būdai – 21,5 proc., nuotoliniu būdu – 8,1 proc., elektroniniu paštu ar žinutėmis – tik 4 proc. Telefoninės pagalbos dominavimas nestebina – krizinėje situacijoje telefonas yra greičiausias ir prieinamiausias būdas susisiekti, nereikalaujantis iškart palikti namų ar patirti viešo susidūrimo su smurto tema.

Ne mažiau svarbus ir klausimas, ar pirmasis kontaktas įvyko respondentams priimtinu metu. Kiek daugiau nei pusė dalyvių (53,0 proc.) atsakė teigiamai, 28,9 proc. – iš dalies, o 4,0 proc. jautėsi, kad kontaktas įvyko netinkamu metu. 14,1 proc. nepamena. Šie skaičiai rodo, kad daugumai respondentų pagalba buvo suteikta laiku, tačiau beveik trečdaliui proceso sklandumas nebuvo visiškai geras – tai galima sieti su sistemos apkrova arba ištekliais.

Gautos pagalbos pobūdis, trukmė ir nuoseklumas. Toliau analizuojama, kokias pagalbos formas respondentai gavo. Šis klausimas buvo kelių pasirinkimų, tad rezultatų suma viršija 100 proc. Pasiskirstymas pateikiamas 5 paveiksle (žr. 5 pav.).

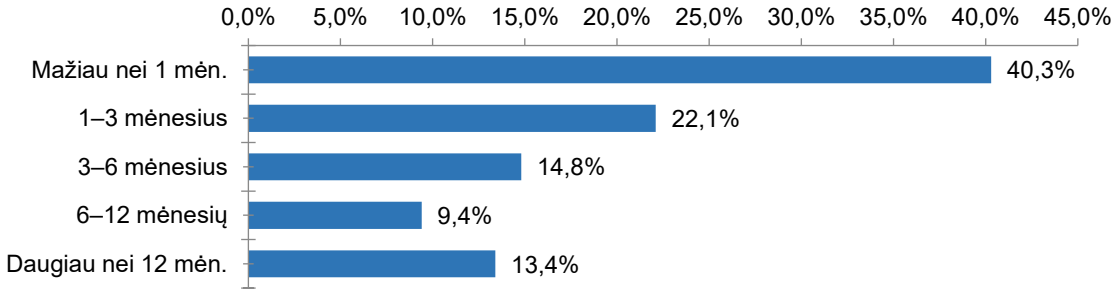
5 pav. *Respondentų gautų pagalbos formų pasiskirstymas*

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis gautais tyrimo duomenimis

Iš 5 paveiksle pateiktų duomenų aiškiai matyti, kad dominuoja emocinė-psichologinė pagalba – ją nurodė 69,8 proc. respondentų. Toliau seka pagalba krizės metu (34,9 proc.), konsultacijos dėl socialinių paslaugų (28,9 proc.), teisinė pagalba (24,8 proc.) ir pagalba planuojant saugumą (24,8 proc.). Pagalbą apgyvendinimo klausimais gavo 20,8 proc. respondentų, vaikams teikiamą pagalbą – 18,1 proc. Tarpininkavimas su policija sudarė 12,8 proc., o su sveikatos įstaigomis – 12,1 proc. Ši pasiskirstymo struktūra rodo, kad Lietuvos pagalbos sistema yra labiausiai orientuota į emocinį ir psichologinį atsigavimą, o konkretesnės, struktūrinės pagalbos rūšys (apgyvendinimas, tarpininkavimas) pasiekiamos kur kas rečiau. Tai, beje, dera su teoriniu pagrindu – Sullivan (2018)

modelyje pabrėžiama, kad emocinis įgalinimas yra pagrindas, tačiau jis turi veikti kartu su praktine pagalba.

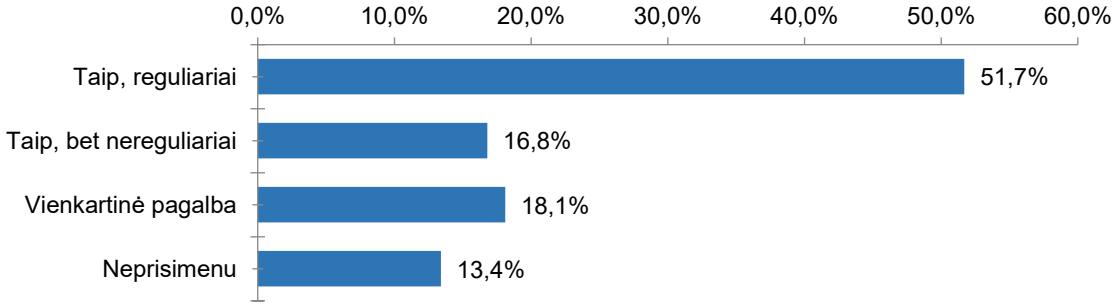
Pagalbos naudojimo trukmė atskleidžia dar vieną svarbų aspektą (žr. 6 pav.).

6 pav. *Pagalbos naudojimo trukmės pasiskirstymas*

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis gautais tyrimo duomenimis

6 paveiksle matyti, kad didžioji dalis respondentų (40,3 proc.) pagalba naudojosi trumpiau nei 1 mėnesį. 22,1 proc. – nuo 1 iki 3 mėnesių, 14,8 proc. – nuo 3 iki 6 mėnesių, 9,4 proc. – nuo 6 iki 12 mėnesių, o 13,4 proc. – ilgiau nei 12 mėnesių. Šis rezultatas verčia susimąstyti. Daugiau nei 40 proc. respondentų kontaktas su pagalbos sistema truko vos iki mėnesio – tai gali rodyti tiek krizinį vienkartinės pagalbos pobūdį, tiek ir ankstyvą respondentų pasitraukimą iš sistemos. Teoriniame lygmenyje Sullivan (2018) pabrėžia, kad psichologinio atsigavimo procesas yra ilgalaikis ir reikalauja nuoseklaus palaikymo – trumpalaikė pagalba gali nepakankamai atliepti šį poreikį. Pagalbos nuoseklumo vertinimas papildo ankstesnį radinį (žr. 7 pav.).

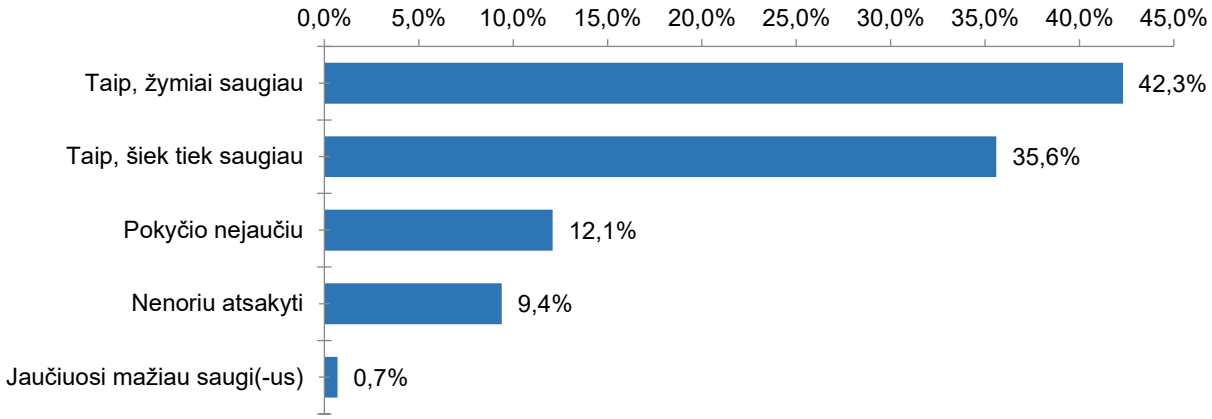
7 pav. *Pagalbos teikimo nuoseklumo vertinimas*

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis gautais tyrimo duomenimis

Kaip rodo 7 paveiksle pateikti duomenys, daugiau nei pusė respondentų (51,7 proc.) pagalbą gavo reguliariai, 16,8 proc. – taip, bet nereguliariai, 18,1 proc. pagalba buvo vienkartinė, o 13,4 proc. nepamena. Tai reiškia, kad beveik trečdaliui dalyvių (18,1 proc. + 13,4 proc.) pagalba nebuvo sisteminga ir tęstinė. Toks rezultatas, sujungtas su ankstesniu radiniu apie trumpą pagalbos trukmę, kelia klausimą dėl sistemos gebėjimo užtikrinti ilgalaikį palaikymą, kurio reikalauja smurto padarinių įveikimas.

Pagalbos individualizavimas ir subjektyvus pokytis. Svarbu įvertinti ir tai, ar pagalba buvo derinama prie asmeninių poreikių. Teigiamai atsakė 56,4 proc. respondentų, 38,3 proc. – iš dalies, o 5,4 proc. – ne. Tai rodo, kad daugumai dalyvių pagalba atrodė pakankamai individualizuota, nors beveik 40 proc. pasisakė tik iš dalies patenkinti – o tai byloja apie augantį poreikį lankstesnei, personalizuotai pagalbai.

Ypač svarbus klausimas – ar respondentai jaučiasi saugiau po pagalbos. Rezultatai pateikiami 8 paveiksle.

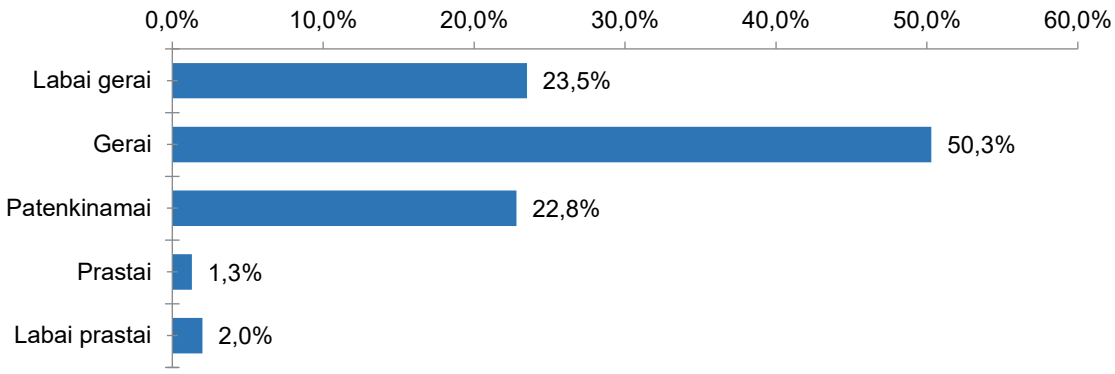

8 pav. *Subjektyviai suvokiamas saugumo pokytis po pagalbos*
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis gautais tyrimo duomenimis

8 paveiksle matyti teigiamas saugumo pokytis: 42,3 proc. dalyvių jaučiasi žymiai saugiau, dar 35,6 proc. – šiek tiek saugiau. Taigi apie 78 proc. respondentų patvirtina, kad pagalbos programa prisidėjo prie jų saugumo jausmo. Pokyčio nejaučia 12,1 proc., nenori atsakyti – 9,4 proc., o mažiau saugiai jaučiasi tik 0,7 proc. (vienas asmuo). Šis rezultatas puikiai dera su MOVERS skalės rezultatais iš pagrindinės analizės – saugumo dimensijos vidurkis buvo M = 3,85 (iš 5 balų), tad dviejų skirtingų matavimo būdų rezultatai vienas kitą patvirtina.

Respondentų buvo klausiama ir apie sprendimų priėmimo gebėjimo pokytį. Teigiamai atsakė 49,0 proc., iš dalies – 45,6 proc., ne – 5,4 proc. Toks pasiskirstymas rodo, kad pagalba padeda daliai respondentų atgauti vidinę kontrolę, bet beveik pusei pokyčiai dar nėra visiškai aiškūs – tai gali rodyti, kad įgalinimas yra procesas, reikalaujantis laiko.

Bendras pagalbos kokybės vertinimas ir rekomendavimas. Galiausiai respondentai įvertino bendrą gautos pagalbos kokybę (žr. 9 pav.).

9 pav. *Bendro pagalbos kokybės vertinimo pasiskirstymas*
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis gautais tyrimo duomenimis

Iš 9 paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad pusė respondentų (50,3 proc.) pagalbą įvertino „gerai“, 23,5 proc. – „labai gerai“, o 22,8 proc. – „patenkinamai". Prastai ir labai prastai pagalba įvertinta tik 1,3 proc. ir 2,0 proc. atvejų atitinkamai. Taigi beveik 74 proc. respondentų pagalbą vertina teigiamai, o aiškiai neigiamai – mažiau nei 4 proc. Papildomai net 89,3 proc. dalyvių pasakė, kad rekomenduotų kitam smurtą patyrusiam žmogui kreiptis dėl pagalbos – tai stiprus bendras sistemos patvirtinimas.

Papildomi situaciniai klausimai atskleidė keletą svarbių praktinės pagalbos teikimo bruožų. Iš vienos pusės, bendri rezultatai yra teigiami – dauguma respondentų jaučia padidėjusį saugumą, rekomenduotų pagalbą kitiems, o kokybę vertina kaip gerą. Vis dėlto atsiskleidžia ir kelios sisteminės vietos, kurioms reikia dėmesio. Pirma, sveikatos priežiūros sektorius beveik neprisideda prie informacijos sklaidos apie pagalbos galimybes – tik 2,7 proc. respondentų per jį sužinojo apie pagalbą. Antra, pagalbos trukmė dažnai yra trumpa (40,3 proc. – iki 1 mėnesio), o beveik trečdaliui dalyvių ji nebuvo nuosekli. Tai kelia klausimų apie ilgalaikio palaikymo užtikrinimą. Šie radiniai dera su Ulmestig (2020) pastebėjimais, kad smurtą patyrę asmenys „norėjo sutikti įsipareigojusį socialinį darbuotoją, tačiau daugeliui apklaustų asmenų taip nenutiko“ (Ulmestig, 2020, p. 144). Lietuvos kontekste tai reiškia, kad nors pagalbos sistema egzistuoja ir veikia, jos kokybė labai priklauso nuo nuoseklumo ir santykio, kurį aukos užmezga su pagalbos teikėjais. Šie klausimai plačiau aptariami diskusijos skyriuje.

Apibendrinant tyrimo rezultatus, galima išskirti pagrindinius radinius. Aprašomosios statistikos rezultatai parodė, kad respondentai bendrą socialinės pagalbos programų veiksmingumą įvertino palyginti aukštai (M = 3,87 iš 5 balų). Tarp atskirų dimensijų aukščiausiu vidurkiu išsiskyrė socialinio palaikymo patirties dimensija (M = 4,06), kiek žemiau – saugumo jausmo (M = 3,85) ir psichologinio įgalinimo (M = 3,71) dimensijos. Pačios respondentų psichologinės gerovės vidurkis (M = 2,76 iš 5 balų) buvo pastebimai žemesnis nei programų veiksmingumo įverčiai.

Koreliacinė analizė atskleidė, kad bendras socialinės pagalbos programų veiksmingumas (r = ,646) ir visos trys jo dimensijos – saugumas (r = ,506), psichologinis įgalinimas (r = ,620) ir socialinis palaikymas (r = ,557) – yra statistiškai reikšmingai teigiamai susiję su psichologine gerove. Paprastoji tiesinė regresija šiuos rezultatus papildomai patvirtino: kiekviena dimensija atskirai reikšmingai prognozuoja gerovę. Taigi visos keturios darbe iškeltos hipotezės – H1, H1a, H1b ir H1c – koreliacinėje ir paprastojoje regresinėje analizėje pasitvirtino. Tačiau daugybinė regresinė analizė atskleidė papildomą tyrimo radinį. Kontroliuojant visas tris dimensijas drauge, savarankišką reikšmingą indėlį į psichologinės gerovės prognozavimą išlaikė tik psichologinis įgalinimas (β = ,411) ir socialinis palaikymas (β = ,278), o saugumo dimensija bendrame modelyje savo nepriklausomą poveikį prarado. Stipriausiu unikaliu psichologinės gerovės prediktoriumi šiame tyrime tapo psichologinis įgalinimas.

Papildomai atlikta sociodemografinių skirtumų analizė parodė, kad psichologinė gerovė statistiškai reikšmingai skiriasi pagal respondentų išsilavinimą, šeiminę padėtį ir užimtumą, o pagal amžių, pajamas ir gyvenamąją vietovę reikšmingų skirtumų nenustatyta. Post hoc analizė atskleidė, kad ryškiausi skirtumai matyti pagal išsilavinimą (aukštasis universitetinis ir vidurinis) ir užimtumą (dirbantieji ir laikinai nedirbantieji). T-testas pagal lytį parodė, kad vyrai vertino tyrimo kintamuosius reikšmingai aukščiau nei moterys daugumoje dimensijų, tačiau dėl netolygaus lyčių pasiskirstymo imtyje (moterys n = 118, vyrai n = 31) šie skirtumai turėtų būti interpretuojami atsargiai.

Papildomi situaciniai klausimai atskleidė, kad bendras pagalbos vertinimas yra teigiamas, tačiau apie 40 proc. respondentų pagalba naudojosi trumpiau nei vieną mėnesį, o beveik trečdaliui ji buvo nenuosekli. Detalesnė šių radinių interpretacija ir sąsajos su tarptautinės literatūros įžvalgomis aptariamos diskusijos skyriuje.

DISKUSIJA

Apibendrinant šiame darbe atlikto socialinės pagalbos programų veiksmingumo smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų psichologinei gerovei tyrimo, kuriame dalyvavo 149 respondentai, rezultatus, galima teigti, kad pavyko atskleisti keletą svarbių dėsningumų, kurie dera su tarptautinėje literatūroje pateikiamomis įžvalgomis.

Pirmiausia, koreliacinės analizės rezultatai parodė, kad bendras socialinių programų veiksmingumo vertinimas yra stipriai susijęs su psichologine gerove ($r = ,646$, $p < ,001$), o visos trys dimensijos – saugumas, įgalinimas ir socialinis palaikymas – pasiekė stipraus ryšio slenkstį. Taigi visos keturios hipotezės (H1, H1a, H1b, H1c) patvirtintos. Tokie rezultatai atitinka Sullivan (2018) konceptualaus modelio esmę, kurios autorė nurodo, kad „aukų aptarnavimo agentūrų vaidmuo – skatinti nukentėjusiųjų ir jų šeimų gerovę“ (Sullivan, 2018, p. 125). Panašią įžvalgą pateikia ir Karakurt ir kt. (2022), kurių meta-analizėje, apėmusioje 25 tyrimus, teigiama, kad „įgalinimas vaidina esminį vaidmenį, ypač gydant depresiją ir potrauminio streso sutrikimą“ (Karakurt ir kt., 2022, p. 1). Dar vieną svarų įrodymą pateikia ir Švedijoje atliktas Claeson ir kt. (2024) tyrimas, kuriame nustatyta, kad „tie, kurie gavo formalią pagalbą, pasiekė aukštesnį potrauminio augimo lygį“ (Claeson ir kt., 2024, p. 685), palyginus su negavusiomis pagalbos moterimis. Remiantis tokiais duomenimis, galima spėti, jog nustatytas ryšys yra ne tik šios imties savybė – panašios tendencijos matyti ir kitose šalyse bei kontekstuose.

Svarbu pastebėti, kad tyrime atlikta daugybinė regresinė analizė atskleidė šiek tiek kitokį rezultatą. Nors paprastosios tiesinės regresijos patvirtino, kad visos trys dimensijos atskirai reikšmingai prognozuoja gerovę, bendrame modelyje saugumas reikšmingumo nebepasiekė ($\beta = ,049$, $p = ,618$), nors įgalinimas ir socialinis palaikymas – išliko reikšmingi. Toks rezultatas kiek nustebina, nes fizinis saugumas dažnai laikomas pirmąja atsigavimo prielaida. Vis dėlto panašius radinius pastebi ir kiti autoriai. Štai Renner ir Hartley (2021) teigia, kad „vidiniai pokyčiai sukelia geresnį savęs veiksmingumo jausmą ir viltį“ (Renner ir Hartley, 2021, p. 3691), o saugumas šiame modelyje labiau veikia kaip tarpininkas. Kitaip tariant, saugumas tikriausiai yra pagrindas, be kurio kitos dimensijos apskritai negali egzistuoti, bet pats savaime jis dar nepaverčia žmogaus gyvenimo geresniu – tam reikia dar ir įgalinimo bei socialinio palaikymo. Šią prielaidą papildo ir papildomas situacinis radinys: nors apie 78 proc. respondentų po pagalbos jaučiasi saugiau, subjektyvaus saugumo pojūtis dar nėra pakankamas bendrai gerovei užtikrinti. Taip pat galima daryti prielaidą, kad saugumas yra tas situacinis veiksnys, kurį ilgiausiai užtrunka pasiekti, nes galbūt smurtą patyręs asmuo, įgauna psichologinių-emocinių žinių ir įrankių, kurie leidžia jam mentaliai sustiprėti ir atisriboti nuo situacijos, tačiau visiškas saugumo jausmas, jo užtikrinimas galimas tik su laiku –

atsižvelgiant į tai, kad tai gali būti susieta su daugybe papildomų veiksnių – finansinių, gyvenamosios vietos, vaikų globos ir panašiais.

Tad dar vienas svarbus radinys ir buvo tai, kad psichologinis įgalinimas pasirodė esąs stipriausias unikalus psichologinės gerovės prediktorius ($\beta = ,411$, $p < ,001$). Tai dera su Cattaneo ir Goodman (2015) pateikta samprata, pagal kurią įgalinimas apibrėžiamas ne kaip vienkartinis pasiekimas, o kaip nuolat vykstantis procesas – asmens psichologinio kontrolės jausmo kitimas kartu su realia galia daryti poveikį aplinkai. Panašią logiką palaiko ir Bryngeirsdottir ir Halldorsdottir (2022) atlikta fenomenologinė studija, kuri atskleidė, kad smurtą patyrusių moterų judėjimas link potrauminio augimo yra daugialypis kelias, kuriame tarpusavyje sąveikauja vidiniai asmens ištekliai, požiūris ir aplinkos parama. Vadinasi, ne tiek svarbu, kokias konkrečias paslaugas asmuo gauna, kiek tai, ar po šių paslaugų jis pradeda jausti, jog gali valdyti savo gyvenimą. Tai iš dalies paaiškina, kodėl šio tyrimo imtyje įgalinimo dimensijos vidurkis ($M = 3,71$) buvo šiek tiek žemesnis nei kitų – matyt, būtent ši sritis reikalauja daugiausia laiko ir pastangų subręsti.

Dar vienas svarbus aspektas susijęs su socialinio palaikymo dimensija, kuri taip pat išliko reikšminga daugybinėje regresijoje ($\beta = ,278$, $p < ,001$), o jos vidurkis ($M = 4,06$) buvo aukščiausias tarp visų trijų dimensijų. Toks gautas rezultatas gali rodyti, kad Lietuvoje veikianti pagalbos sistema šioje srityje pasižymi gana dideliu efektyvumu. Remiantis Renner ir Hartley (2021) teigimu, „socialinis palaikymas buvo parodytas kaip apsauginis veiksnys nuo neigiamų psichinės sveikatos pasekmių dėl patirto smurto“ (Renner ir Hartley, 2021, p. 3690). Panašia linkme kalba ir Goodman-Williams ir kt. (2023) atliktas longitudinis tyrimas, kuriame nustatyta, kad didesnis socialinis palaikymas reikšmingai prisideda prie psichologinės gerovės gerinimo. Dar konkrečiau šią dinamiką atskleidžia Stylianou ir kt. (2021) kokybinis tyrimas – jame smurtą patyrusios moterys pabrėžė, kad būtent seserys, draugės ar bendruomenės nariai padėjo joms išlikti sudėtingais laikotarpiais. Iš gyvenimiškos pusės tai visiškai logiška – jokios oficialios pagalbos programos neatstos šilto žodžio iš artimo žmogaus.

Kitas svarbus žingsnis darbe buvo sociodemografinių veiksnių analizė. Ji parodė, kad psichologinė gerovė reikšmingai skiriasi pagal išsilavinimą, užimtumą ir šeiminę padėtį, tačiau amžius, pajamos ar gyvenamoji vietovė reikšmingų skirtumų neparodė. Post hoc analizė atskleidė, kad aukštąjį universitetinį išsilavinimą turintys respondentai savo gerovę vertino aukščiau nei turintys vidurinį ($\Delta M = 0,727$; $p = ,034$), o dirbantieji – aukščiau nei laikinai nedirbantieji ($\Delta M = 0,669$; $p = ,008$). Šie radiniai atitinka Karakurt ir kt. (2022) pastebėjimus, kad smurtas artimoje aplinkoje sukuria ekonominę naštą ir didina aukų patiriamą įtampą. Taigi užimtumas ir išsilavinimas šiame tyrime atspindi veikiau praktinius resursus, kuriais asmuo gali pasinaudoti atkurdamas savo savijautą. Panašią prielaidą palaiko ir Cardenas ir kt. (2022), kurių ilgalaikio tyrimo duomenys atskleidė, kad „ekonominio įgalinimo intervencijos gali būti veiksmingas mechanizmas gyvenimo kokybei

pagerinti“ (Cardenas ir kt., 2022). Kitaip tariant, dirbantis žmogus turi ne tik pajamas, bet ir kasdienę rutiną, socialinį tinklą už namų ribų – visa tai ir yra tie praktiniai įrankiai, kurie padeda kasdien šiek tiek geriau jaustis.

Tam tikrą netikėtą rezultatą parodė ir t-testas tarp lyčių. Vyrai visose dimensijose – saugumo, įgalinimo ir bendro veiksmingumo – įvertino pagalbą reikšmingai aukščiau nei moterys, o jų psichologinė gerovė taip pat buvo šiek tiek didesnė. Iš pradžių galima būtų pagalvoti apie sistemos šališkumą, bet reikia pažvelgti plačiau. SADM (2024) duomenys rodo, kad apie 80 proc. smurtą patyrusių vyrų išvis nesikreipia pagalbos, tarp moterų šis skaičius siekia tik 54 proc. Taigi į šį tyrimą pateko labai specifinė vyrų dalis – tik tie, kuriems pagalba pasirodė tinkama, o moterų imtyje – ir patenkintų, ir ne visai patenkintų pagalba. Panašu, kad šis skirtumas greičiau atspindi skirtingą imčių sudėtį, o ne tikrąjį pagalbos kokybės skirtumą.

Galiausiai, tyrime taip pat buvo įtraukti keli papildomi situaciniai radiniai, kurie šiek tiek papildo pagrindinių hipotezių interpretaciją. Pirma, 40,3 proc. respondentų pagalba naudojosi trumpiau nei 1 mėnesį, o beveik trečdaliui dalyvių ji nebuvo nuosekli. Jei pagalba pasibaigia per mėnesį, sunku tikėtis, kad įgalinimas spėtų subręsti – juk tai procesas, ne vienkartinis įvykis. Tokį požiūrį palaiko ir D’Amore ir kt. (2021) kokybinis tyrimas, kuriame smurtą patyrusių moterų gydymasis apibūdinamas kaip „daugialypis, personalizuotas procesas“ (D’Amore ir kt., 2021, p. NP2714), apimantis fizinius, psichologinius, socialinius ir kultūrinius aspektus. Antra, tik 2,7 proc. respondentų apie pagalbos galimybes sužinojo iš sveikatos priežiūros specialistų – tai reikšminga sisteminė spraga, nes būtent gydytojai dažnai pirmi mato smurto fizines pasekmes. Šie radiniai dera ir su Ulmestig (2020) pastebėjimais apie tai, kad smurtą patyrusių asmenų lūkesčiai dažnai nesutampa su realiai gaunama pagalba – jie „norėjo sutikti įsipareigojusį socialinį darbuotoją, tačiau daugeliui apklaustų asmenų taip nenutiko“ (Ulmestig, 2020, p. 144). Vadinasi, formalus pagalbos sistemos egzistavimas dar nėra tapatus jos veiksmingumui individualiu asmens lygmeniu – tam reikalingas nuoseklus, asmeniškai pritaikytas santykis.

Apibendrinant, šio tyrimo duomenys iš esmės atitinka tai, ką rodo kitų tarptautinių tyrimų rezultatai panašiomis temomis, ir dera su šio darbo teorinėje dalyje atlikta mokslinės literatūros analize. Svarbu akcentuoti, kad tyrimas atskleidė, jog Lietuvoje veikiančios socialinės pagalbos programos iš tiesų daro teigiamą poveikį smurtą patyrusių asmenų psichologinei gerovei, ir visos trys dimensijos – saugumas, įgalinimas ir socialinis palaikymas – reikšmingai prie jo prisideda. Visgi šis tyrimas atskleidė, kad pačia svarbiausia jungtimi tampa psichologinis įgalinimas – būtent per jį pagalba daro didžiausią įtaką žmogaus savijautai, o saugumas galimai išlieka būtinu pagrindu, tačiau tik jo vieno užtikrinti nepakanka. Taigi bendrai būtų tikslinga išskirti, kad siekiant kurti kuo efektyvesnes socialinės pagalbos programas smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims, pagalbos programos Lietuvoje neturėtų apsiriboti vien fizinio saugumo užtikrinimu – taip pat svarbu

stiprinti ilgalaikį įgalinimą ir socialinio palaikymo tinklą. Tik tada, kai visos trys sritys veikia drauge ir užtikrinamas teikiamos/gaunamos pagalbos nuoseklumas, galima tikėtis ilgalaikės ir tvarios smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų psichologinės gerovės.

IŠVADOS

1. Atlikus mokslinės literatūros ir dokumentų analizę, sietiną su smurto artimoje aplinkoje, socialinės pagalbos programų ir asmens psichologinės gerovės teorinėmis prielaidomis, galime teigti, kad smurtas artimoje aplinkoje yra kompleksinis socialinis reiškinys, kurio raiška šiandienos akademinėje literatūroje analizuojama per skirtingų veiksnių ir pasekmių visumos prizmę. Remiantis teorinėmis prielaidomis, smurto artimoje aplinkoje formos apima ne tik dažniausiai akcentuojamą fizinį ar seksualinį smurtą, bet taip pat psichologinį, ekonominį, skaitmeninį bei socialinį smurtą, o šios formos retai pasireiškia pavieniui – dažniausiai būna tarpusavyje susijusios ir kartu sukuria stiprų poveikį aukos savijautai. Socialinę pagalbą šio reiškinio kontekste galime traktuoti, kaip kompleksinį procesą, kurio pagrindinis tikslas yra ne tik nutraukti smurto grandinę, bet ir užtikrinti aukos fizinį bei emocinį-psichosocialinį saugumą, suteikti psichologinį palaikymą, sustiprinti asmens įgalinimo procesus ir padėti atkurti nutrūkusius socialinius ryšius. Savo ruožtu asmens psichologinė gerovė, apibendrinant literatūroje pateikiamas įžvalgas, darbe yra traktuojama, kaip daugialypis konstruktas, apimantis ne tik emocinius ir psichologinius, bet ir socialinius asmens savijautos aspektus, o ne vien kaip laikiną nuotaiką ar momentinę teigiamą/pozityvią emocinę būseną.

2. Atlikus literatūros apžvalgą, susijusią su smurtą artimoje aplinkoje patiriančių asmenų charakteristikomis, galime pastebėti, kad tarp aukų dominuoja moterys – tiek pasauliniu mastu, tiek Lietuvos kontekste. Mokslinėje literatūroje nurodoma, kad maždaug viena iš trijų moterų pasaulyje per savo gyvenimą yra patyrusi fizinį ar seksualinį smurtą iš intymaus partnerio, o Lietuvoje, remiantis SADM (2025) duomenimis, didžioji dalis pranešimų apie smurtą artimoje aplinkoje taip pat yra susiję su moterų patirtimi. Literatūros apžvalgoje taip pat buvo išskirtos pažeidžiamiausios asmenų charakteristikos, lemiančios rizikingesnį patiriamo smurto reiškinio patyrimą bei ribojančias galimybes iš jo išeiti – tai socialinė izoliacija, ekonominė priklausomybė nuo smurtautojo, žema psichologinės gerovės būsena ir tikėjimas, kad situaciją galima valdyti ir keisti, bei ribotas socialinio palaikymo tinklas, apimantis, pirmiausia, pagalbą iš artimųjų rato – šeimos, draugų, tačiau taip pat ir supančios socialinės aplinkos – tiek pagalbos specialistų, tiek apskritai supančios kasdienės bendruomenės. Papildomai galima pastebėti, kad Lietuvos kontekste pagalbos paslaugų prieinamumas kaimo vietovėse ir mažesniuose miesteliuose vis dar išlieka neišspręstu iššūkiu, kas papildomai apsunkina smurtą patiriančių asmenų galimybes laiku sulaukti reikiamos specializuotos pagalbos.

3. Atlikus literatūros šaltinių apžvalgą, siekiant teoriškai išskirti socialinės pagalbos programų ir asmens psichologinės gerovės reiškinio tarpusavio sąsajas smurtą patiriančių asmenų kontekste, buvo rasta mokslinių šaltinių pagrindžiančių šių konstruktų tarpusavio priklausomybes. Pagrįsta, kad socialinės pagalbos programų veiksmingumas ir asmens psichologinė gerovė tarpusavyje yra susiję

per tris pagrindines dimensijas – tai saugumo užtikrinimą, asmens psichologinį įgalinimą ir socialinio palaikymo atkūrimą. Analizuotuose užsienio autorių tyrimuose buvo nustatyta, kad pagalbos programos, kurios koncentruojasi į šias tris dimensijas, per nuoseklų jų visų veikimą kartu, ženkliai prisideda prie smurtą patyrusių asmenų psichologinės gerovės atkūrimo. Kartu buvo pastebėta, kad psichologinis asmens įgalinimas literatūroje pateikiamas ne kaip vienkartinis rezultatas, o kaip pasikartojantis procesas, kurį asmuo pats išgyvena sąveikaudamas su aplinka, kuriam sukurti/ atgauti reikalinga nuosekli ilgesnį laiko tarpą palaikoma pagalba, o socialinis palaikymas daugelyje tyrimų atlieka apsauginio veiksnio vaidmenį, kuris mažina neigiamas psichinės sveikatos pasekmes. Remiantis šiomis teorinėmis prielaidomis, darbe buvo iškeltos keturios hipotezės – bendroji (H1), teigianti, jog kuo aukštesnis pagalbos programų veiksmingumas, tuo aukštesnė asmens psichologinė gerovė, bei trys dalinės (H1a, H1b, H1c), susijusios su atskirų dimensijų (saugumo, įgalinimo, socialinio palaikymo) vaidmeniu.

4. Atlikus socialinės pagalbos programų veiksmingumo smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų psichologinei gerovei empirinį tyrimą, kuriame dalyvavo 149 respondentai, darbo tikslas – įvertinti socialinės pagalbos programų Lietuvoje veiksmingumą smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų psichologinei gerovei – buvo pasiektas, o visos keturios darbe iškeltos hipotezės (H1, H1a, H1b, H1c) koreliacinėje ir paprastojoje regresinėje analizėje pasitvirtino. Atliktos koreliacinės analizės metu buvo identifikuotas stiprus teigiamas ryšys tarp bendro programų veiksmingumo ir psichologinės gerovės (H1), taip pat stiprūs ryšiai buvo nustatyti ir tarp atskirų programos dimensijų – saugumo (H1a), įgalinimo (H1b) bei socialinio palaikymo (H1c) – ir psichologinės gerovės. Paprastųjų regresijų rezultatai parodė, kad visos trys dimensijos atskirai reikšmingai prognozuoja gerovę, tačiau atlikus daugybinę regresinę analizę, kontroliuojant kitus prediktorius, saugumo dimensija savo savarankišką reikšmingumą prarado. Stipriausiu unikaliu psichologinės gerovės prediktoriumi šiame tyrime išliko psichologinis asmens įgalinimas, o antras pagal stiprumą – gaunamas socialinis palaikymas.

Aprašomosios statistikos rezultatai parodė, kad respondentai bendrą socialinės pagalbos programų veiksmingumą įvertino palyginti aukštai (M = 3,87 iš 5 balų). Tarp atskirų dimensijų aukščiausiu vidurkiu išsiskyrė socialinio palaikymo patirties dimensija (M = 4,06), kiek žemiau – saugumo jausmo (M = 3,85) ir psichologinio įgalinimo (M = 3,71) dimensijos. Pačios respondentų psichologinės gerovės vidurkis (M = 2,76 iš 5 balų) buvo pastebimai žemesnis nei programų veiksmingumo įverčiai. Papildoma analizė atskleidė, kad psichologinė gerovė statistiškai reikšmingai skiriasi pagal respondentų išsilavinimą, užimtumą ir šeiminę padėtį – aukštesnį išsilavinimą turintys ir dirbantys respondentai savo gerovę vertino aukščiau. Pagal amžių, pajamas ir gyvenamąją vietovę reikšmingų skirtumų nenustatyta. T-testas pagal lytį parodė, kad vyrai bendrą programų veiksmingumą, saugumo bei įgalinimo dimensijas ir savo psichologinę gerovę vertino aukščiau nei

moterys, tačiau dėl netolygaus lyčių pasiskirstymo imtyje (moterys n = 118, vyrai n = 31) šie skirtumai interpretuotini atsargiai.

Papildomi situaciniai klausimai atskleidė, kad apie 40 proc. respondentų pagalbą gavo trumpiau nei vieną mėnesį, o beveik trečdaliui ji buvo nenuosekli. Apie pagalbos galimybes respondentai dažniausiai sužinojo iš socialinių tinklų ir asmeninių kontaktų.

REKOMENDACIJOS

Atliktas tyrimas atskleidė socialinės pagalbos programų veiksmingumą smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų subjektyviai vertinamai psichologinei gerovei. Kartu parodė ir leido identifikuoti ir tam tikras socialinės pagalbos programų struktūros dalis, kurios yra išskirtinai svarbios ir reikšmingos siekiant kurti kuo veiksmingesnę, efektyviai ir nuosekliai veikiančią apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje ir pagalbos aukoms sistemą. Remiantis gautais rezultatais, toliau darbe suformuluotos rekomendacijos skirtingo programų veikimo ir įgyvendinimo lygmens adresatams.

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, atsakingai už Smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo 2024–2026 m. programos įgyvendinimą, siūloma apsvarstyti galimybę nustatyti minimalius pagalbos trukmės reikalavimus specializuotos pagalbos centruose, kadangi šiame darbe atliktame tyrime nustatyta, kad 40,3 proc. respondentų pagalbą gavo trumpiau nei vieną mėnesį, o psichologinis įgalinimas, kaip stipriausias gerovės prediktorius, yra ilgalaikio pobūdžio procesas, reikalaujantis nuoseklesnio lydėjimo.

Specializuotos kompleksinės pagalbos centrų (SKPC) vadovams, siekiantiems gerinti teikiamų paslaugų kokybę, siūloma kiekvienam smurtą patyrusiam asmeniui paskirti atsakingą kuratorių, kuris proaktyviai lydėtų per visą atsigavimo procesą, kuriant ilgalaikį santykį. Suteiktų ne tik skubią trumpalaikę pagalbą ką tik ištikusios situacijos metu, tačiau tęstų nuoseklų palaikymą įtraukiant asmenis į tęstinės kompleksinės pagalbos-mokymų programas. Tokios priemonės poreikį pagrindžia rezultatas, kad beveik trečdaliui respondentų gauta pagalba buvo nenuosekli ar vienkartinė. Taip pat vertėtų nuolatos stiprinti telefonu dirbančių specialistų kompetencijas, kadangi 43,6 proc. respondentų pirmasis kontaktas įvyksta būtent telefonu.

Socialiniams darbuotojams ir psichologams, dirbantiems su smurtą patyrusiais klientais, patartina daugiau praktinio dėmesio skirti psichologinio įgalinimo stiprinimui. Tyrimo rezultatai parodė, kad įgalinimas yra stipriausias tyrime analizuotos psichologinės gerovės prediktorius, tačiau jo, kaip vienos iš trijų (saugumo jausmo, įgalinimo ir socialinės paramos) gautos socialinės pagalbos struktūrinės dalies vertinimo vidurkis buvo žemiausias tarp trijų dimensijų. Specialistų darbe galėtų būti nuosekliai integruotos savarankiškumo skatinimo, saviveiksmingumo stiprinimo bei finansinio raštingumo intervencijos-mokymai, skirti smurtą patyrusiems asmenims.

Sveikatos priežiūros specialistams, ypač šeimos gydytojams ir pirminės sveikatos priežiūros slaugytojams, rekomenduojama aktyviau įsitraukti į smurto atpažinimo bei nukreipimo į pagalbą procesą. Tyrimas parodė, kad tik 2,7 proc. respondentų apie pagalbą sužinojo iš medicinos specialistų, nors vertinant patirto fizinio smurto pasekmes, būtent jie dažnai pirmi turi galimybę pamatyti/atpažinti esamas smurto apraiškas. Į medikų kvalifikacijos kėlimo programas tikslinga

įtraukti smurto atpažinimo ir svarbiausia – asmenų patyrusių smurtą tikslingo nukreipimo gauti pagalbai temas.

Savivaldybėms, ypač kaimo vietovėse ir mažesniuose miesteliuose, patartina plėsti mobilias pagalbos tarnybas ir skatinti informuotumą apie egzistuojančias pasiekiamas galimybes gauti pagalbą kenčiant/nukentėjus nuo smurto artimoje aplinkoje, nes 58,4 proc. tyrime dalyvavusių asmenų gyvena kaime arba miestelyje, kur specializuotos pagalbos prieinamumas galimai išlieka ribotas, o patiriamų smurto atvejų mastas didesnis. Glaudesnis bendradarbiavimas su seniūnijomis ir vietos socialiniais darbuotojais galėtų padėti smurto aukas pasiekti anksčiau. Šiose vietovėse taip pat itin svarbus ir socialinio palaikymo skatinimas, kad smurtą patyręs asmuo, nebijotų būti atskirtas ar pažemintas mažesnėje bendruomenėje, kur žmonės labiau vieni kitus pažysta – dažniau yra susieti tarpusavio ryšiais.

LITERATŪRA

1. Afrouz, R. (2023). The nature, patterns and consequences of technology-facilitated domestic abuse: A scoping review. *Trauma, Violence, and Abuse, 24*(2), 913–927. https://doi.org/10.1177/15248380211046752
2. Ahmadabadi, Z., Najman, J. M., Williams, G. M., & Clavarino, A. M. (2020). Income, gender, and forms of intimate partner violence. *Journal of Interpersonal Violence, 35*(23–24), 5500–5525. https://doi.org/10.1177/0886260517719541
3. Alatartseva, E., & Barysheva, G. (2015). Well-being: Subjective and objective aspects. *Procedia – Social and Behavioral Sciences, 166*, 36–42. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.12.479
4. Albanesi, C., Tomasetto, C., & Guardabassi, V. (2021). Evaluating interventions with victims of intimate partner violence: A community psychology approach. *BMC Women's Health, 21*(1), 138. https://doi.org/10.1186/s12905-021-01268-7
5. Basilio, M. P., Pereira, V., de Oliveira, M. W. C. M., da Costa Neto, A. F., Moraes, O. C. R. de, & Siqueira, S. C. B. (2021). Knowledge discovery in research on domestic violence: An overview of the last fifty years. *Data Technologies and Applications, 55*(4), 480–510. https://doi.org/10.1108/DTA-08-2020-0179
6. Bekešienė, S. (2015). *Duomenų analizės SPSS pagrindai: Mokomoji knyga*. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.
7. Bhuller, M., Dahl, G. B., Løken, K. V., & Mogstad, M. (2024). Domestic violence reports and the mental health and well-being of victims and their children. *Journal of Human Resources, 59*(Suppl.). https://doi.org/10.3368/jhr.1222-12698R1
8. Bryman, A. (2012). *Social research methods* (4th ed.). Oxford University Press.
9. Bryngeirsdottir, H. S., & Halldorsdottir, S. (2022). "I'm a winner, not a victim": The facilitating factors of post-traumatic growth among women who have suffered intimate partner violence. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 19*(3), 1342. https://doi.org/10.3390/ijerph19031342
10. Bučiūnas, G., & Velička, V. (2017). Keitimasis informacija ir tarpinstitucinis bendradarbiavimas tiriant smurto artimoje aplinkoje atvejus. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka, 18*, 165–183. https://repository.mruni.eu/handle/007/15072
11. Campbell, E. (2017). How domestic violence batterers use custody proceedings in family courts to abuse victims, and how courts can put a stop to it. *UCLA Women's Law Journal, 24*(1). https://doi.org/10.5070/L3241036415

12. Cardenas, I., Johnson, L., & Postmus, J. L. (2022). Improving quality of life among Latina intimate partner violence survivors through economic empowerment. *Journal of Interpersonal Violence, 37*(15–16), NP14564–NP14587. https://doi.org/10.1177/08862605211013958
13. Cattaneo, L. B., & Goodman, L. A. (2015). What is empowerment anyway? A model for domestic violence practice, research, and evaluation. *Psychology of Violence, 5*(1), 84–94. https://doi.org/10.1037/a0035137
14. Claeson, O., Rydén Ragnar, M., Åström, A., & Kim, Y. (2024). Swedish women reaching post-traumatic growth after an intimate partner violence relationship: A study of formal help and growth after trauma. *Scandinavian Journal of Public Health, 53*(6), 685–688. https://doi.org/10.1177/14034948231222366
15. Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum Associates.
16. Cunha, A., Gonçalves, M., & Matos, M. (2024). Understanding the dynamics of domestic violence during the first year of the pandemic: An integrative review. *Trauma, Violence, and Abuse, 25*(5), 4038–4052. https://doi.org/10.1177/15248380241277788
17. Čaplikienė, L., & Velička, V. (2017). Smurto artimoje aplinkoje užkardymo praktika Lietuvoje ir Norvegijoje. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai, 19*(1), 51–65.
18. D'Amore, C., Martin, S. L., Wood, K., & Brooks, C. (2021). Themes of healing and posttraumatic growth in women survivors' narratives of intimate partner violence. *Journal of Interpersonal Violence, 36*(5–6), NP2697–NP2724. https://doi.org/10.1177/0886260518767909
19. Davies, M., Satyen, L., & Toumbourou, J. W. (2025). Trauma-and-violence-informed care for victim-survivors of domestic, family and sexual violence: A qualitative meta-synthesis of service providers' perspectives. *Trauma, Violence, & Abuse*. Advance online publication. https://doi.org/10.1177/15248380251383933
20. Doroudchi, A., Zarenezhad, M., Hosseininezhad, H., Malekpour, A., Ehsaei, Z., Kaboodkhani, R., & Valiei, M. (2023). Psychological complications of the children exposed to domestic violence: A systematic review. *Egyptian Journal of Forensic Sciences, 13*(1), 26. https://doi.org/10.1186/s41935-023-00343-4
21. Douglas, H. (2018). Domestic and family violence, mental health and well-being, and legal engagement. *Psychiatry, Psychology and Law, 25*(3), 341–356. https://doi.org/10.1080/13218719.2017.1396865
22. Eimontas, J., Bagdonas, A., Kairys, A., Zamalijeva, O., Pakalniškienė, V., & Sadauskaitė, R. (2021). The links between childhood life circumstances, family persecution and

discrimination experiences, and well-being in later life. *Psichologija, 63*, 118–136. https://doi.org/10.15388/psichol.2021.31

23. European Union Agency for Fundamental Rights. (2021). *Crime, safety and victims' rights – Fundamental Rights Survey*. Publications Office of the European Union. https://fra.europa.eu/en/publication/2021/fundamental-rights-survey-crime
24. Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM SPSS Statistics* (5th ed.). SAGE Publications.
25. Gaižauskaitė, I., & Mikėnė, S. (2014). *Socialinių tyrimų metodai: Apklausa*. Mykolo Romerio universitetas.
26. Gauthier, G. R., Francisco, S. C., Khan, B., & Dombrowski, K. (2021). Social integration and domestic violence support in an Indigenous community: Women's recommendations of formal versus informal sources of support. *Journal of Interpersonal Violence, 36*(7–8), 3117–3141. https://doi.org/10.1177/0886260518768567
27. Gilbar, O., Charak, R., Trujillo, O., Cantu, J. I., Cavazos, V., & Lavi, I. (2023). Meta-analysis of cyber intimate partner violence perpetration and victimization: Different types and their associations with face-to-face IPV among men and women. *Trauma, Violence, and Abuse, 24*(3), 1948–1965. https://doi.org/10.1177/15248380221082087
28. Goodman, L. A., Bennett Cattaneo, L., Thomas, K., Woulfe, J., Chong, S. K., & Fels Smyth, K. (2015). Advancing domestic violence program evaluation: Development and validation of the Measure of Victim Empowerment Related to Safety (MOVERS). *Psychology of Violence, 5*(4), 355–366. https://doi.org/10.1037/a0038318
29. Goodman-Williams, R., Simmons, C., Chiaramonte, D., Ayeni, O. O., Guerrero, M., Sprecher, M., & Sullivan, C. M. (2023). Domestic violence survivors' housing stability, safety, and well-being over time: Examining the role of domestic violence housing first, social support, and material hardship. *American Journal of Orthopsychiatry, 93*(5), 402–414. https://doi.org/10.1037/ort0000686
30. Green, J., Satyen, L., & Toumbourou, J. W. (2024). Influence of cultural norms on formal service engagement among survivors of intimate partner violence: A qualitative meta-synthesis. *Trauma, Violence, and Abuse, 25*(1), 738–751. https://doi.org/10.1177/15248380231162971
31. Green, S. B. (1991). How many subjects does it take to do a regression analysis? *Multivariate Behavioral Research, 26*(3), 499–510. https://doi.org/10.1207/s15327906mbr2603_7
32. Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate data analysis* (8th ed.). Cengage Learning.

33. Hansen, N. B., Eriksen, S. B., & Elklit, A. (2014). Effects of an intervention program for female victims of intimate partner violence on psychological symptoms and perceived social support. *European Journal of Psychotraumatology, 5*, 24797. https://doi.org/10.3402/ejpt.v5.24797
34. Harris, B. A., & Woodlock, D. (2019). Digital coercive control: Insights from two landmark domestic violence studies. *British Journal of Criminology, 59*(3), 530–550. https://doi.org/10.1093/bjc/azy052
35. Heron, R. L., Eisma, M., & Browne, K. (2022). Why do female domestic violence victims remain in or leave abusive relationships? A qualitative study. *Journal of Aggression, Maltreatment and Trauma, 31*(5), 677–694. https://doi.org/10.1080/10926771.2021.2019154
36. Hobfoll, S. E. (1989). Conservation of resources: A new attempt at conceptualizing stress. *American Psychologist, 44*(3), 513–524. https://doi.org/10.1037/0003-066X.44.3.513
37. Jakštienė, R. (2017). Mokyklų dalyvavimas apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje procese. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka, 18*, 308–342. http://vrm.lrv.lt/uploads
38. Jociutė, A., & Ibijanskaitė, A. (2022). Asmens sveikatos priežiūros paslaugų patyrusioms moterims ir jį sąlygojantys veiksniai. *Sveikatos mokslai, 1*(96), 68–75.
39. Johnson, D. M., Worell, J., & Chandler, R. K. (2005). Assessing psychological health and empowerment in women: The Personal Progress Scale–Revised. *Women & Health, 41*(1), 109–129. https://doi.org/10.1300/J013v41n01_07
40. Joppe, A., Būmane, I., & Ozola, K. (2024). Development trends and opportunities for social assistance. *Research for Rural Development, 39*, 130–135. https://doi.org/10.22616/RRD.30.2024.021
41. Jungtinės Tautos. (b. d.). *What is domestic abuse?* Jungtinių Tautų oficialus tinklalapis. https://www.un.org/en/coronavirus/what-is-domestic-abuse
42. Kaittila, A., Hakovirta, M., & Kainulainen, H. (2024). Types of economic abuse in postseparation lives of women experiencing IPV: A qualitative study from Finland. *Violence Against Women, 30*(2), 426–444. https://doi.org/10.1177/10778012221127727
43. Karakurt, G., Koç, E., Katta, P., Jones, N., & Bolen, S. D. (2022). Treatments for female victims of intimate partner violence: Systematic review and meta-analysis. *Frontiers in Psychology, 13*, 793021. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.793021
44. Kardelis, K. (2016). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai* (5-asis patais. leid.). Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
45. Kourti, A., Stavridou, A., Panagouli, E., Psaltopoulou, T., Spiliopoulou, C., Tsolia, M., Sergentanis, T. N., & Tsitsika, A. (2023). Domestic violence during the COVID-19 pandemic:

A systematic review. *Trauma, Violence & Abuse, 24*(2), 719–745. https://doi.org/10.1177/15248380211038690

46. Lanier, C., & Maume, M. O. (2009). Intimate partner violence and social isolation across the rural/urban divide. *Violence Against Women, 15*(11), 1311–1330. https://doi.org/10.1177/1077801209346711
47. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, Nr. XI-1425 (2011, suvestinė redakcija nuo 2023-07-01). *Teisės aktų registras*. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.400334/asr
48. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2024a, liepos 1). *SADM: metai su smurto orderiu – daugiau apsaugotų gyventojų*. https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/sadm-metai-su-smurto-orderiu-daugiau-apsaugotu-gyventoju/
49. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2024b). *Smurto artimoje aplinkoje prevencija*. https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/seimos-politika/smurto-artimoje-aplinkoje-prevencija/smurto-artimoje-aplinkoje-prevencija-I/
50. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2025, vasario 19). *Smurto artimoje aplinkoje nepateisina didžioji dauguma Lietuvos gyventojų*. https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/smurto-artimoje-aplinkoje-nepateisina-didzioji-dauguma-lietuvos-gyventoju/
51. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2025). *Smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantiems, smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems ir smurto artimoje aplinkoje pavojų keliantiems asmenims 2024–2026 metų veiksmų plano ataskaita už 2024 metus*. https://socmin.lrv.lt/public/canonical/1754564845/5134/Smurto%20VP%20ataskaita%20uz%202024%20metus.pdf
52. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras. (2023). *Dėl Smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantiems, smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems ir smurto artimoje aplinkoje pavojų keliantiems asmenims 2024–2026 metų veiksmų plano patvirtinimo* (Įsakymas Nr. A1-602, 2023 m. rugsėjo 13 d.). Teisės aktų registras. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/9c66f3b052aa11ee9269b566387cfecb
53. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, Nr. X-493 (2006, suvestinė redakcija). *Teisės aktų registras*. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342/asr
54. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba. (2024). *Smurtas prieš moteris su negalia: Savivaldybių administracijų pasirengimas organizuoti prieinamą pagalbą ir vykdyti smurto*

prevenciją. https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2024/07/apsauga-nuo-smurto-artimoje-aplinkoje-pries-moteris-su-negalia-lietuvos-savivaldybese.pdf

55. Little, J. (2023). Caring for survivors of domestic abuse: Love, violence and safe space. *Social and Cultural Geography, 24*(1), 67–85. https://doi.org/10.1080/14649365.2021.1921243
56. MacLure, K., & Jones, A. (2021). Domestic abuse and intimate partner violence: The role of digital by design. *Journal of Adult Protection, 23*(5), 282–301. https://doi.org/10.1108/JAP-03-2021-0009
57. Mahindru, A., Patil, P., & Agrawal, V. (2023). Role of physical activity on mental health and well-being: A review. *Cureus, 15*(1), e33475. https://doi.org/10.7759/cureus.33475
58. Maričevaitė, A., & Povilaitienė, N. (2023). Krizių centrų veikla teikiant socialinę pagalbą nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusioms moterims. *Taikomieji Moksliniai Tyrimai, 2*(2), 108–117. https://doi.org/10.56131/tmt.2023.2.2.169
59. Mazza, M., Marano, G., Gonsalez del Castillo, A., Chieffo, D., Monti, L., Janiri, D., Moccia, L., & Sani, G. (2021). Intimate partner violence: A loop of abuse, depression and victimization. *World Journal of Psychiatry, 11*(6), 215–221. https://doi.org/10.5498/wjp.v11.i6.215
60. Mažulytė-Rašytinė, E. (2017). *Šeimos istorinių traumų ilgalaikiai padariniai: Vėlesnių kartų psichologinio atsparumo tyrimas* [Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas]. Vilniaus universitetas.
61. Michailovič, I. (2022). Mediacijos (sutaikymo) smurto artimoje aplinkoje atvejais galimybės Lietuvoje. *Vilnius University Open Series*, 220–236. https://doi.org/10.15388/ksk.2022.10
62. Michailovič, I., Justickaja, S., Vaičiūnienė, R., & Viršilas, V. (2021). *Smurtinio elgesio artimoje aplinkoje kaita: Darbo su smurtavusiais asmenimis plėtros perspektyvos Lietuvoje*. Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas. https://teise.org/wp-content/uploads/2023/01/SMEAK-1.pdf
63. Myhill, A. (2017). Measuring domestic violence: Context is everything. *Journal of Gender-Based Violence, 1*(1), 33–44. https://doi.org/10.1332/239868017X14896674831496
64. Mojahed, A., Brym, S., Hense, H., Grafe, B., Helfferich, C., Lindert, J., & Garthus-Niegel, S. (2021). Rapid review on the associations of social and geographical isolation and intimate partner violence: Implications for the ongoing COVID-19 pandemic. *Frontiers in Psychiatry, 12*, 578150. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2021.578150
65. Pasaulio sveikatos organizacija. (2021). *Violence against women prevalence estimates, 2018: Global, regional and national prevalence estimates for intimate partner violence against women and global and regional prevalence estimates for non-partner sexual violence against*

women. World Health Organization. https://www.who.int/publications/i/item/9789240022256

66. Pasaulio sveikatos organizacija. (2024). *Violence against women*. World Health Organization. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women
67. Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos. (2024). *2023–2024 m. policijoje registruoti pranešimai dėl smurto artimoje aplinkoje* [Statistiniai duomenys]. https://policija.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/viesosios-tvarkos-ir-gyventoju-saugumo-uztikrinimas/smurtas-artimoje-aplinkoje/smurto-artimoje-aplinkoje-statistika/
68. Postmus, J. L., Hoge, G. L., Breckenridge, J., Sharp-Jeffs, N., & Chung, D. (2020). Economic abuse as an invisible form of domestic violence: A multicountry review. *Trauma, Violence, and Abuse, 21*(2), 261–283. https://doi.org/10.1177/1524838018764160
69. Potter, L. C., Morris, R., Hegarty, K., García-Moreno, C., & Feder, G. (2021). Categories and health impacts of intimate partner violence in the World Health Organization multi-country study on women's health and domestic violence. *International Journal of Epidemiology, 50*(2), 652–662. https://doi.org/10.1093/ije/dyaa220
70. Purvin, D. M. (2007). At the crossroads and in the crosshairs: Social welfare policy and low-income women's vulnerability to domestic violence. *Social Problems, 54*(2), 188–210. https://doi.org/10.1525/sp.2007.54.2.188
71. Renner, L. M., & Hartley, C. C. (2021). Psychological well-being among women who experienced intimate partner violence and received civil legal services. *Journal of Interpersonal Violence, 36*(7–8), 3688–3709. https://doi.org/10.1177/0886260518777552
72. Rhee, S. L., & Silver, T. (2024). Mental health, race, and social support among women survivors of intimate partner violence. *Journal of Interpersonal Violence*. Advance online publication. https://doi.org/10.1177/08862605241270072
73. Schucan Bird, K., Stokes, N., Rivas, C., Tomlinson, M., Delve, M., Gordon, L., Gregory, A., Lawrence, K., & O'Reilly, N. (2024). Training informal supporters to improve responses to victim-survivors of domestic violence and abuse: A systematic review. *Trauma, Violence, and Abuse, 25*(2), 1568–1584. https://doi.org/10.1177/15248380231189191
74. Stylianou, A. M., Counselman-Carpenter, E., & Redcay, A. (2021). "My sister is the one that made me stay above water": How social supports are maintained and strained when survivors of intimate partner violence reside in emergency shelter programs. *Journal of Interpersonal Violence, 36*(13–14), 6005–6028. https://doi.org/10.1177/0886260518816320
75. Sullivan, C. M. (2018). Understanding how domestic violence support services promote survivor well-being: A conceptual model. *Journal of Family Violence, 33*(2), 123–131. https://doi.org/10.1007/s10896-017-9931-6

76. Tamaševičius, V. (2015). Tyrimų metodai: mokomoji knyga. *Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla*.
77. Topp, C. W., Østergaard, S. D., Søndergaard, S., & Bech, P. (2015). The WHO-5 Well-Being Index: A systematic review of the literature. *Psychotherapy and Psychosomatics, 84*(3), 167–176. https://doi.org/10.1159/000376585
78. Torp Løkkeberg, S., Ihlebæk, C., Brottveit, G., & Del Busso, L. (2024). Digital violence and abuse: A scoping review of adverse experiences within adolescent intimate partner relationships. *Trauma, Violence, and Abuse, 25*(3), 1954–1965. https://doi.org/10.1177/15248380231201816
79. Ulmestig, R. (2020). Two sides of the coin – Domestic violence survivors' expectations of financial support and social workers' expectations of survivors within the social assistance system. *Nordic Social Work Research, 10*(2), 144–157. https://doi.org/10.1080/2156857X.2018.1531779
80. Uscila, R. (2020). Smurtas artimoje aplinkoje: Negalią turinčių nukentėjusiųjų situacijos įvertinimas. *Pedagogika, 138*(2), 175–192. https://doi.org/10.15823/p.2020.138.10
81. van Dierendonck, D., & Lam, H. (2022). Interventions to enhance eudaemonic psychological well-being: A meta-analytic review with Ryff's Scales of Psychological Well-being. *Applied Psychology: Health and Well-Being, 15*(2), 594–610. https://doi.org/10.1111/aphw.12398
82. Vasiliauskienė, L. H., Dirmotaitė, E., & Vasiliauskaitė, Z. (2016). *Metodinės rekomendacijos specializuotos pagalbos centrų darbuotojams, savanoriams bei Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą įgyvendinančių institucijų darbuotojams ir specialistams*. Vilniaus moterų namai.
83. Walker-Descartes, I., Mineo, M., Condado, L. V., & Agrawal, N. (2021). Domestic violence and its effects on women, children, and families. *Pediatric Clinics of North America, 68*(2), 455–464. https://doi.org/10.1016/j.pcl.2020.12.011
84. Weiss, L. A., Westerhof, G. J., & Bohlmeijer, E. T. (2016). Can we increase psychological well-being? The effects of interventions on psychological well-being: A meta-analysis of randomized controlled trials. *PLoS ONE, 11*(6), e0158092. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0158092
85. Wilson, B., Zawitkowski, S., Weiss, S., Docherty, L., & Barata, P. C. (2023). How the invisible becomes visible: The lived experience of economic abuse in heterosexual relationships. *Violence Against Women, 30*(14), 3609–3630. https://doi.org/10.1177/10778012231185540

86. World Health Organization. (1998). *Wellbeing measures in primary health care/The DepCare Project: Report on a WHO meeting, Stockholm, Sweden, 12–13 February 1998*. WHO Regional Office for Europe.
87. World Health Organization. (2013). *Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines*. World Health Organization. https://www.who.int/publications/i/item/9789241548595
88. Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G., & Farley, G. K. (1988). The Multidimensional Scale of Perceived Social Support. *Journal of Personality Assessment, 52*(1), 30–41. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa5201_2

SUMMARY

Topic of the thesis: *The effectiveness of social assistance programs on the psychological well-being of individuals who have experienced domestic violence*.

Domestic violence remains one of the most painful social problems in Lithuania. In 2024 alone, Lithuanian police registered around 54,600 reports of violence in close relationships, and roughly 58 percent of those affected never sought help. Yet how well existing programs actually rebuild personal recovery has stayed only partly explored from the perspective of those receiving the help.

The aim of the study is to assess the effectiveness of social assistance programs in Lithuania in promoting the psychological well-being of individuals who have experienced domestic violence. The work tested four hypotheses. The main one (H1) proposed that the higher the rated effectiveness of social assistance programs, the higher the psychological well-being of individuals who have experienced domestic violence. Three sub-hypotheses (H1a, H1b, H1c) addressed the separate contributions of safety, empowerment, and social support to that well-being.

Structure. The thesis comprises three main chapters. Chapter one builds the theoretical ground – concept and forms of domestic violence, the meaning of social assistance, the construct of psychological well-being, and how these three connect through Sullivan's (2018) conceptual framework. Chapter two presents the methodology. Chapter three reports the empirical findings. The work closes with discussion, conclusions, and practical recommendations addressed to ministries, specialized support centers, social workers, healthcare staff, and municipalities.

Methodology. A quantitative research strategy was chosen. Data were gathered through a questionnaire survey. Four standardized instruments were adapted into Lithuanian: MOVERS (safety), PPS-R (empowerment), MSPSS (perceived social support), and WHO-5 (psychological well-being). The final sample reached 149 respondents, recruited between November 2025 and February 2026 through targeted, non-probability sampling. SPSS was used for analysis. The data were processed through descriptive statistics, internal consistency checks (Cronbach's α), normality testing, Pearson correlations, simple and multiple linear regression, one-way ANOVA with Tukey's post hoc test, and an independent samples t-test.

Results. All four hypotheses were confirmed. Overall program effectiveness explained around 42 percent of the variation in psychological well-being. In simple regressions, every dimension predicted well-being on its own. Once entered together in the multiple model, empowerment emerged as the strongest unique predictor, and social support came second. Safety lost its independent role once the others were controlled – it appears to work mainly through empowerment. Well-being also differed across education, employment, and family-status groups, though not by age, income, or place of residence. Around 40 percent of respondents received help for less than a month, nearly a third described it as inconsistent, and only about 3 percent first heard about available help from healthcare specialists.

Keywords: domestic violence, social assistance programs, program effectiveness, psychological well-being, empowerment.

PRIEDAI

1 priedas

Tyrimo anketa

SOCIALINĖS PAGALBOS PROGRAMŲ VEIKSMINGUMAS SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE PATYRUSIŲ ASMENŲ PSICHOLOGINEI GEROVEI

Gerbiami tyrimo dalyviai,

aš esu Patricija Litovčenko, Mykolo Romerio universiteto magistrantūros studentė, studijuojanti socialinį darbą. Šiuo metu rengiu magistro baigiamąjį darbą tema „Socialinės pagalbos programų veiksmingumas smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų psichologinei gerovei Lietuvoje“.

Šiuo tyrimu siekiama geriau suprasti, kaip įvairios Lietuvoje teikiamos pagalbos formos padeda žmonėms, patyrusiems smurtą artimoje aplinkoje – atkurti saugumą, sustiprinti emocinę savijautą, susigrąžinti pasitikėjimą savimi bei gauti reikalingą praktinę ar teisinę pagalbą. Surinkti duomenys leis įvertinti, kurios pagalbos priemonės yra veiksmingiausios, kuriose srityse žmonės jaučiasi labiausiai palaikomi, o kur dar būtų galima gerinti pagalbos teikimą.

Jūsų atsakymai yra labai svarbūs – jie gali prisidėti prie pagalbos sistemų tobulinimo ir prie to, kad ateityje pagalbą gaunantys asmenys sulauktų dar efektyvesnio ir labiau jų poreikius atitinkančio palaikymo. Kiekvienas atsakymas padeda geriau suprasti realią pagalbos patirtį ir jos poveikį.

Jūsų dalyvavimas tyrime yra savanoriškas ir visiškai anonimiškas. Jūs bet kuriuo metu galite nutraukti anketos pildymą, o visos pateiktos įžvalgos bus naudojamos tik moksliniais tikslais, apibendrinta forma.

Ačiū, kad skiriate savo laiką ir dalijatės patirtimi – Jūsų indėlis yra itin vertingas.

Tyrime vartojama sąvoka „pagalbos programa“ apima įvairias Jums suteiktas paslaugas: emocinę, psichologinę, teisinę, krizių intervencijos pagalbą, saugos planavimą, tarpininkavimą su institucijomis, konsultacijas ar kitą paramą, kurią gavote po smurto artimoje aplinkoje.

Ši pagalba gali būti suteikta:

– specializuotos kompleksinės pagalbos centre;

– savivaldybių socialinių paslaugų įstaigose;

– krizių ar moterų pagalbos centruose;

– sveikatos priežiūros įstaigose;

– teisinės pagalbos tarnyboje;

– kitose nevyriausybinėse ar bendruomeninėse organizacijose.

Pagalbos programa nėra formali mokymo ar kursų programa – tai individualiai Jums pritaikyta profesionali pagalba, kuri gali būti teikiama telefonu, nuotoliniu būdu, susitikimuose ar tarpininkaujant kitoms įstaigoms.

Jei esate pilnametis asmuo ir per pastaruosius dvejus metus esate gavę bent vieną iš minėtų pagalbos formų, kviečiame užpildyti anketą. Jūsų atsakymai anonimiški, o dalyvavimas savanoriškas.

I dalis:

Žemiau pateikti teiginiai skirti įvertinti Jūsų saugumo jausmą, savarankiškumą ir gaunamą socialinį palaikymą. Prašome pažymėti, kiek sutinkate su kiekvienu teiginiu, remdamiesi savo dabartine situacija. Nėra „teisingų“ ar „neteisingų“ atsakymų – svarbiausia, kaip Jūs tai jaučiate.

Teiginys	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Nei sutinku, nei nesutinku (3)	Sutinku (4)	Visiškai sutinku (5)
Žinau, kokių veiksmų imtis, jei mano saugumui iškiltų pavojus.	1	2	3	4	5
Jaučiuosi pajėgi nuspręsti, kaip elgtis rizikingoje situacijoje.	1	2	3	4	5
Žinau, kur galėčiau greitai gauti pagalbą esant grėsmei.	1	2	3	4	5
Turiu aiškų planą, kaip apsisaugoti, jei smurtas pasikartotų.	1	2	3	4	5
Moku atpažinti situacijas, kurios gali padidinti riziką mano saugumui.	1	2	3	4	5
Jaučiu, kad mano	1	2	3	4	5

gyvenimo sprendimai vis labiau priklauso nuo manęs.					
Gebu aiškiai pasakyti „ne“, kai kažkas peržengia mano ribas.	1	2	3	4	5
Tikiu savo gebėjimu susitvarkyti net su sudėtingomis situacijomis.	1	2	3	4	5
Žinau, kokių žingsnių imtis, kad pasiekčiau savo tikslus.	1	2	3	4	5
Jaučiu, kad mano balsas yra girdimas tiek artimuose santykiuose, tiek institucijose.	1	2	3	4	5
Turiu bent vieną žmogų, kuriam galiu pasipasakoti, kai man sunku.	1	2	3	4	5
Jaučiu, kad mano artimieji stengiasi mane palaikyti.	1	2	3	4	5
Yra žmonių, kurie man suteikia emocinę paramą, kai jos prireikia.	1	2	3	4	5
Galiu kreiptis pagalbos į man svarbius asmenis.	1	2	3	4	5
Jaučiu, kad nesu viena(s) – turiu žmonių, kuriais galiu pasitikėti.	1	2	3	4	5

Prašome pažymėti prie kiekvieno iš penkių teiginių geriausiai Jums tinkantį atsakymą apie tai, kaip Jūs jautėtės per pastarąsias dvi savaites. Atkreipkite dėmesį, kad didesnis skaičius žymi geresnę savijautą. Pavyzdys: jei jautėtės linksmi ir pakilios nuotaikos daugiau nei pusę laiko per paskutiniąsias dvi savaites, pažymėkite atsakymo variantą, kuris atitinka skaičių 3 („daugiau nei pusę laiko“).

Per pastarąsias dvi savaites	**Niekada (0)**	**Kartais (1)**	**Mažiau nei pusę laiko (2)**	**Daugiau nei pusę laiko (3)**	**Beveik visą laiką (4)**	**Visą laiką (5)**
Jaučiausi linksmas(-a) ir pakilios nuotaikos	0	1	2	3	4	5
Jaučiausi ramus(-i) ir atsipalaidavęs(-usi)	0	1	2	3	4	5
Jaučiausi ramus(-i) ir energingas(-a)	0	1	2	3	4	5
Atsibudęs(-usi) jaučiausi žvalus(-i) ir pailsėjęs(-usi)	0	1	2	3	4	5
Mano kasdieniniame gyvenime buvo daug mane dominančių dalykų	0	1	2	3	4	5

Toliau pateikti teiginiai skirti įvertinti Jūsų patirtį kreipiantis pagalbos ir dalyvaujant pagalbos programoje (tyrime vartojama sąvoka „pagalbos programa“ apima įvairias Jums suteiktas paslaugas: emocinę, psichologinę, teisinę, krizių intervencijos pagalbą, saugos planavimą, tarpininkavimą su institucijomis, konsultacijas ar kitą paramą, kurią gavote po smurto artimoje aplinkoje, įskaitant suteiktą pagalbą telefonu, nuotoliniu būdų, gyvo susitikimo metu, socialinio, psichologinio, teisinio pobūdžio pagalbą ir kt.) **Prašome pažymėti, kiek sutinkate ar nesutinkate su kiekvienu teiginiu.** Vertindami remkitės savo asmenine patirtimi Jums suteiktos pagalbos metu, nėra „teisingų“ ar „neteisingų“ atsakymų – svarbiausia, kaip Jūs tai jaučiate.

Teiginys	**Visiškai nesutinku (1)**	**Nesutinku (2)**	**Nei sutinku, nei nesutinku (3)**	**Sutinku (4)**	**Visiškai sutinku (5)**
Jaučiu, kad dalyvavimas pagalbos programoje sustiprino mano saugumo jausmą.					

Pagalbos programa padėjo pagerinti mano emocinę savijautą.					
Dalyvavimas programoje padėjo geriau suprasti savo situaciją.					
Jaučiu, kad programa prisidėjo prie mano savarankiškumo.					
Jaučiu daugiau pasitikėjimo priimant svarbius sprendimus.					
Sulaukiau praktinės pagalbos, kuri man buvo reikalinga.					
Bendrai vertinant, pagalbos programa buvo naudinga man.					

II dalis:

Šioje dalyje pateikiami klausimai apie Jūsų patirtį gaunant socialinę pagalbą.

1. Iš kur sužinojote apie galimybę kreiptis pagalbos? *(Galima pasirinkti kelis atsakymo variantus)*

- Iš policijos pareigūnų
- Iš sveikatos priežiūros specialistų
- Iš socialinių darbuotojų
- Iš šeimos / draugų
- Internete
- Iš nevyriausybinės organizacijos
- Kita

2. Kaip gavote pirmąją pagalbą po smurto situacijos? *(Pasirinkite vieną atsakymo variantą)*

- Telefonu
- Susitikimo metu gyvai
- Nuotoliniu būdu
- El. paštu ar žinutėmis
- Kita

3. Ar pirmasis kontaktas įvyko Jums priimtinu metu (ar pagalbos teikėjas susisiekė pakankamai greitai ir tinkamu momentu)? *(Pasirinkite vieną atsakymo variantą)*

- Taip
- Iš dalies
- Ne
- Nepamenu

4. Kokias pagalbos formas gavote? *(Galima pasirinkti kelis atsakymo variantus)*

- Emocinė / psichologinė pagalba
- Teisinė pagalba
- Pagalba planuojant saugumą (patarimai kaip elgtis grėsmės ar smurto situacijoje, kur kreiptis, kaip apsaugoti save ir vaikus)
- Pagalba krizės metu (emocinis palaikymas iškart po smurto ar grėsmės, padedant nusiraminti ir priimti sprendimus)
- Konsultacijos dėl socialinių paslaugų
- Tarpininkavimas su policija
- Tarpininkavimas su sveikatos įstaigomis
- Pagalba apgyvendinimo klausimais
- Vaikams teikiama pagalba
- Kita

5. Kiek laiko naudojatės/naudojotės suteikta pagalba? *(Pasirinkite vieną atsakymo variantą)*

- Mažiau nei 1 mėnesį
- 1–3 mėnesius
- 3–6 mėnesius
- 6–12 mėnesių
- Daugiau nei 12 mėnesių

6. Ar pagalba buvo teikiama nuosekliai?

- Taip, reguliariai
- Taip, bet nereguliariai
- Vienkartinė pagalba
- Neprisimenu

7. Ar pagalba buvo derinama prie Jūsų poreikių? *(Pasirinkite vieną atsakymo variantą)*

- Taip
- Iš dalies

- Ne

8. Ar jaučiatės saugiau nei prieš kreipiantis pagalbos? *(Pasirinkite vieną atsakymo variantą)*

- Taip, žymiai saugiau
- Taip, šiek tiek saugiau
- Pokyčio nejaučiu
- Jaučiuosi mažiau saugi(-us)
- Nenoriu atsakyti

9. Ar pagerėjo Jūsų galimybė priimti sprendimus savo situacijoje (atsirado naujų galimybių/sprendimų, pasijautėte tvirčiau priimant sprendimus)? *(Pasirinkite vieną atsakymo variantą)*

- Taip
- Iš dalies
- Ne

10. Kaip vertinate bendrą gautos pagalbos kokybę? *(Pasirinkite vieną atsakymo variantą)*

- Labai gerai
- Gerai
- Patenkinamai
- Prastai
- Labai prastai

11. Remdamiesi savo asmenine patirtimi gaunant pagalbą, ar rekomenduotumėte kitam žmogui, patyrusiam smurtą artimoje aplinkoje, kreiptis dėl tokios pagalbos? *(Pasirinkite vieną atsakymo variantą)*

- Taip
- Ne

III dalis:

Jūsų lytis:

- Moteris
- Vyras

Jūsų amžius:

- 18-24
- 25-34
- 35-44

- 45-54
- 55-64
- 65 ir daugiau

Jūsų išsilavinimas:

- Pagrindinis
- Vidurinis
- Profesinis / specialusis vidurinis
- Šiuo metu studijuoju
- Aukštesnysis neuniversitetinis (profesinis bakalauras, kolegija)
- Aukštasis universitetinis

Kokia yra Jūsų šeiminė padėtis?

- Nevedęs / netekėjusi
- Gyvenu su partneriu (-e)
- Vedęs / ištekėjusi
- Išsiskyręs / išsituokusi
- Našlys / našlė

Koks šiuo metu yra Jūsų užimtumas?

- Dirbu (pilnas ar dalinis etatas)
- Savarankiškai dirbantis (-i) / verslininkas (-ė)
- Studijuoju / mokausi
- Studijuoju ir dirbu
- Laikinai nedirbu, ieškau darbo
- Nedirbu dėl sveikatos / negalios

Kokios yra Jūsų mėnesio pajamos „į rankas“?

- Neturiu pajamų
- Iki 500 eur
- 501–900 eur
- 901–1300 eur
- 1301–1800 eur
- Daugiau nei 1800 eur

Jūsų gyvenamoji vietovė:

- Sostinės regione
- Didmiestyje
- Mieste
- Miestelyje
- Kaimo vietovėje